

Літаратурнае мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 38 (2500)
ПЯТНІЦА
19
чэрвеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

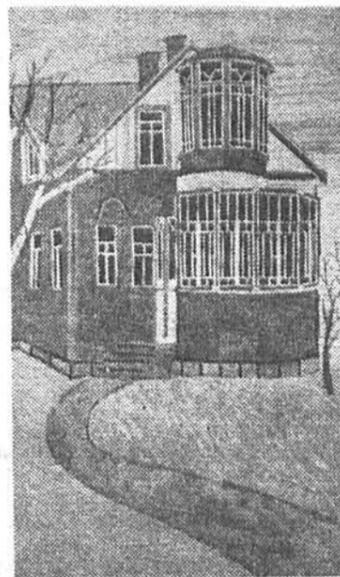
Цана 8 кап.

Аля Аншалевіч (16 гадоў, Мінск).
«БУДЗЕНАВЕЦ». Гліна.

Валерый Сякодьчык (14 гадоў, Мінск).
«МІДЗВЕДЗЬ». Разьба па дрэве.

Віця Трафімаў (13 гадоў, Гомель).
«ДАЧА «ВАЗА» У КУАКАЛІА». Інкру-
стацыя па дрэве.

Нататкі журналіста А. Белавуса-
ва з 22-й Рэспубліканскай выстаўкі
дзіцячай творчасці чытайце на
стар. 13.

ПРАБЛЕМЫ Выхаваўчага ПРАЦЭСУ У БЕЛАРУСКАЙ КАНСЕРВАТОРЫІ — ПРАДМЕТ РОЗДУМУ А. ГАНТМАНА.

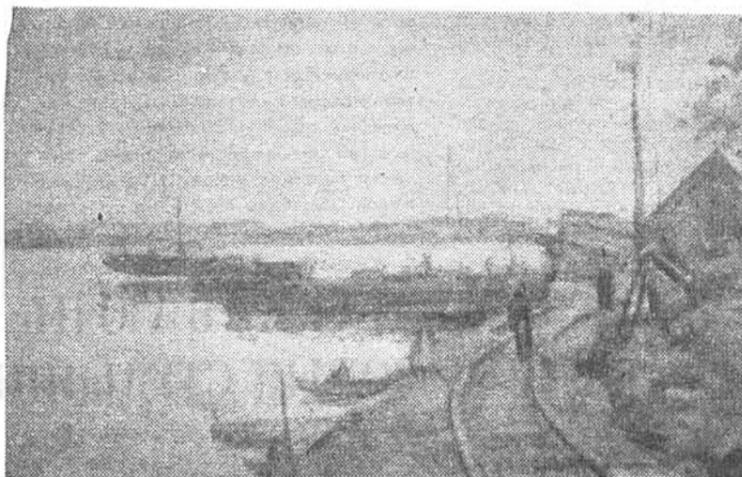
Яго артыкул «Тут развіваюцца крылы» чытайце
на стар. 4.

Беларуская дзяржаўная кансерваторыя — кузня музыч-
ных кадраў рэспублікі.

«У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ»...

Сёння пад гэтай рубрыкай мас-
тацтвазнаўца Б. Крэпак расказвае
аб творчасці заслужанага дзеяча
мастацтваў БССР Л. Лейтмана
[стар. 14].

Л. Лейтман. «Днепр. Вугальная ветка». Акварэль.

КРЫЛАТЫМІ ПУШКІНСкіМІ СЛОВАМІ — «ПАЛЁТ, ШТО ВЫКАНАН З ДУШОЙ...» —

назваў нарыс пра народную артыстку БССР
Ніну Давыдзенка крытык М. Модэль [стар. 8].

Н. Давыдзенка — Адылі.

ЗА ШЧАСЦЕ НАРОДА, ЗА КАМУНІЗМ

Апублікавана паведамленне Цэнтральнай выбарчай камісіі аб выніках выбараў у Вярхоўны Савет ССРСР, якія адбыліся 14 чэрвеня 1970 года.

Сухая мова лічбаў... Але які глыбокі змест стаіць за кожнай з іх. Савецкія людзі аднадушна прагаласавалі за блок камуністаў і беспартыйных, за далейшы росквіт любімай Айчыны.

«Цяперашняя выбарчая кампанія, — гаворыцца ў паведамленні, — праходзіла ў знамянальны час святкавання 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, у абстаноўцы высокай палітычнай і працоўнай актыўнасці савецкіх людзей. На сёлетніх выбарах савецкі народ зноў прадэманстравалі маналітнае адзінства і згуртаванасць вакол Камуністычнай партыі, сваю адданасць справе камунізма».

Паводле даных акруговых выбарчых камісій, у галасаванні прыняло ўдзел 99,96 працэнта занесеных у спісы выбаршчыкаў.

За кандыдатаў у дэпутаты Савета Саюза прагаласавала 152771739 выбаршчыкаў, што складае 99,74 працэнта.

За кандыдатаў у дэпутаты Савета Нацыянальнасцей прагаласавала 152843228 выбаршчыкаў, або 99,79 працэнта.

Ва ўсіх выбарчых акругах кандыдаты, якія балатваліся, атрымалі абсалютную большасць галасоў і выбраны дэпутатамі.

Цэнтральная выбарчая камісія на падставе артыкула 38 «Палажэння аб выбарах у Вярхоўны Савет ССРСР» зарэгістравала выбраных дэпутатаў Вярхоўнага Савета ССРСР восьмага склікання па 1.517 выбарчых акругах, у тым ліку 767 дэпутатаў Савета Саюза і 750 дэпутатаў Савета Нацыянальнасцей. У ліку выбраных дэпутатаў 481 рабочы, або 31,7 працэнта, 282 калгаснікі, або 18,6 працэнта, а ўсяго рабочых і калгаснікаў 763, або 50,3 працэнта. Сярод выбраных дэпутатаў членаў і кандыдатаў у члены КПСС 72,3 пра-

цэнта, беспартыйных 27,7 працэнта; жанчын 30,5 працэнта. Моладзі ва ўзросце да 30 гадоў выбрана дэпутатамі 281 чалавек, або 18,5 працэнта.

Усе выбраныя ў Вярхоўны Савет ССРСР дэпутаты з'яўляюцца дастойнымі прадстаўнікамі ўсёнараднага блоку камуністаў і беспартыйных.

Гэтыя адмыкі зроблены на выбарчым участку № 685, які размясціўся ў памяшканні Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна. Галасуе народны артыст ССРСР Рыгор Шырма, атрымлівае бюлетэнь пісьменнік Макар Паслядовіч.

Фота Ул. КРСКА.

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

Калегія Міністэрства культуры БССР падарыла вынікі рэспубліканскіх конкурсаў на лепшы драматычны і музычны спектаклі, на лепшую п'есу і на лепшую канцэртную праграму, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Зацверджаны рашэнні журы конкурсаў.

ЛЕПШЫЯ ЮБІЛЕЙНЫЯ СПЕКТАКЛІ

У конкурсе на лепшы драматычны і музычны спектаклі прынялі ўдзел усе драматычныя тэатры рэспублікі і Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР. Журы абмеркавала 14 юбілейных работ тэатраў, з іх адзначана чатыры спектаклі.

Першая прэмія (2 000 рублёў) прысуджана калектыву Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета за спектакль «Выбранніца» Я. Глебавы (лібрэта А. Вярцінскага).

Другую прэмію (1 500 рублёў) падзялілі паміж сабой калектывы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і Гомельскага абласнога драматычнага тэатра, якія наставілі спектаклі «Праўду, нічога, акрамя праўды!» Д. Алі і «Жыццё ўсёго адно» А. Маўзона.

Трэцію прэмію (1 000 рублёў) адзначаны калектыву Рэспубліканскага тэатра юнага гледача за спектакль «Юнацтва рышара» В. Зуба.

ЖУРЫ НАЗВАЛА СЕМ

На конкурс паступіла 37 п'ес. Журы адзначыла сем работ драматургаў.

Першую прэмію вырашана не прысуджаць. Дзве другія прэміі (па 1 500 рублёў кожная) атрымалі А. Махаёнак за п'есу «Калабок» і А. Маўкоўскі за п'есу «Амністыя».

Трэцію прэмію (на 1 000 рублёў кожная) адзначаны драматургі Н. Харкоў за п'есу «Спадчына і наследнікі» і М. Герчык за п'есу «І вечны бой».

Заахвочальныя прэміі (па 300 рублёў кожная) атрымалі Э. Калядніка за п'есу «Гонар імя траітоў», А. Маўзон — за п'есу «Людзі, ідэалы і смерць» і В. Мядзведзеў — за «Мужчыні і жанчыні».

ПЕРАМОЖЦЫ — КАНЦЭРТНЫЯ ПРАГРАМЫ

У юбілейным конкурсе на лепшую канцэртную праграму ўдзельнічалі Дзяржаўны народны аркестр БССР, Дзяржаўны ансамбль танца БССР, Акадэмічная харавая капэла і Дзяржаўны народны хор БССР, а таксама 14 салістаў.

Першую прэмію журы конкурса не прысудзіла нікому.

Дзве другія прэміі (па 1 000 рублёў кожная) атрымалі Дзяржаўны народны хор БССР і Дзяржаўны ансамбль танца БССР.

Сярод салістаў першую прэмію (300 рублёў) заваяваў Р. Нодэль (скрыпка). Другую першую прэмію падзялілі паміж сабой салісты-вакалісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі І. Адзіцова і В. Вузыч.

Тры другія прэміі (па 250 рублёў кожная) падзялілі паміж сабой артысты філармоніі В. Спіткоўская і М. Зорыч-Табашчына (мастацкае чытанне), спявачка Э. Зігер з Вялікалічэўскага А. Алоўнікавым і цымбалістам А. Астравецкім з А. Лявончыкам.

За вялікую работу з салістамі ў падрыхтоўцы канцэртных праграм аб'яўлена падзяка канцэртмайстрам Е. Эфрон, Н. Цёмкінай, Л. Талкачовай і А. Парэнкаму.

ДЫПЛОМЫ САМАДЭЙНЫМ АРТЫСТАМ

Калегія Міністэрства культуры БССР падарыла вынікі рэспубліканскага конкурсу музычных канцэртных калектываў і індывідуальных выканаўцаў мастацкай самадзейнасці, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. У юбілейным конкурсе прынялі ўдзел 20 тысяч самадзейных калектываў, у якіх налічваецца 300 тысяч артыстаў-аматараў.

Конкурс наспрыяў далейшаму развіццю самадзейнасці ў Беларусі. Яна стала за гэты час яшчэ больш масавай. Наратдзілася 800 новых калектываў. Леўшыя з іх удастоіліся права ўдзельнічаць у абласных і рэспубліканскім заключных канцэртах. Сярод малодзых творчых парасткаў добра зарэкамендавалі сябе ансамблі песні і танца Барысеўскага гарадскога Дома культуры, Інавацыйскага раённага Дома культуры «Свідзіжніца», Барысеўскага гарадскога Палаца культуры.

Лепшыя самадзейныя калектывы і індывідуальныя выканаўцы ўзнагароджаны дыпламамі. Дыплама першай ступені ўдасцелены 78 калектываў салістаў. Сярод іх — народны харавая капэла г. Магілёва (кіраўнік У. Башко), Віцебскага медыцынскага інстытута (кіраўнік Ю. Гразіноў), харавая капэла настаўнікаў г. Брэста (кіраўнік І. Вінаградова), этнаграфічны жаночы вакальны ансамбль «Лівоўка» Бярозаўскага раёна (кіраўнік Г. Яфрэмаў), народны хор Слаўгарадскага раённага Дома культуры (кіраўнік В. Балаханаў), інструментальна-вакальны ансамбль Палаца культуры гарнякоў г. Салігорска і іншыя.

Дыплом першай ступені заваявалі таксама тры духавыя аркестры — Бярозаўскага раённага Дома культуры, дамоў культуры Аршанскага ільчовамбіната і Мінскага радыёзавода, цымбалны аркестр калгаса «Рабенет» Пастаўскага раёна.

Дыпламаў другой ступені ўдасцелены 117 і трэцію ступені — 228 калектываў і індывідуальных выканаўцаў.

СЛОВЫ ЛЮБІ І ПАШАНЫ

З нагоды 60-годдзя Аляксандра Твардоўскага пісьменнікі Беларусі накіравалі юбіляру прымітансе, у якім гаворыцца:

«Дарэгі Аляксандр Твардоўскі! Беларускае пісьменніцтва ніколі не было і не будзе Вам сваё сямброўскае вішнёвае і дэна. Ваўдага шчасцідзесцігоддзі!»

Мы вітаем Вас як аднаго з «дзітатаў», майстроў савецкай літаратуры і як даўняга добрага друга Беларускай літаратуры. Вы заўсёды ўважліва ставіліся да не развіцця, асабліва савецкай і савецкае з многімі нашымі пісьменнікамі. Усе мы высока цнім Вашую творчую і грамадскую дзейнасць і рады за сведчанне, што Вашы пазнаўчы і ўдзячныя словы і пераказана шырока вядомы і любімы на Беларусі. Яшчэ раз гарача вітаем Вас, шануючы Аляксандра Твардоўскага і жадаем Вам добрага здароўя, новых творчых задум і адзібісеншчых!»

ад пятніцы да пятніцы

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДКРЫЛІСЯ ВЫСТАУКІ

Работы жывапісца Сцяпана Андруховіча экспануюцца ў выставачным салоне Саюза мастакоў БССР. Паказваецца звыш ста карцін старэйшага беларускага мастака. Экспазіцыя прысвечана яго 60-годдзю і расказвае пра трыццацігадовы творчы шлях мастака.

У Баранавічах экспануецца персанальная выстаўка акварэляў мастачкі баваўнянага камбіната Зінаіды Сяргеёўны Яншышовай. Наведвальнікі знаёмяцца з эскізамі малонкаў тканін, якія выпускае прадпрыемства.

...АДБЫЛАСЯ

сустрэча мінскіх журналістаў з начальнікам упраўлення па замежным турызме пры Савецкім Міністраў БССР П. Астапенкам. Ён расказаў аб арганізацыі замежнага турызму ў нашай краіне і ў Беларусі.

З кожным годам павялічваецца колькасць замежных турыстаў, якія наведваюць Краіну Саветаў, знаёмяцца з жыццём савецкіх людзей, помнікамі культуры і гераізму народа ў дні Вялікай Айчыннай вайны. Нані турыстыя арганізацыі трымаюць сувязі з фірмамі больш чым ста краін свету. Прыток турыстаў асабліва павялічыўся ў ленинскім юбілейным годзе. Для замежных турыстаў адкрыта 19 спецыяльных маршрутаў на ленинскіх мясцінах. Дзесяткі тысяч грамадзян з-за мяжы штогод праязджаюць праз Беларусь. Іх першы прыпынак на беларускай зямлі — Брэст і Гродна. Нямала турыстаў бывае ў Мінску.

...НОВАЯ ОПЕРА

Юрыя Семіянікі «Зорка — Венера» прынята да пастаноўкі мастацкім саветам Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Мяркуюцца, што крэміера оперы абудзіцца сёлетня ў лістападзе. Галоўны партый будучы выконваць салісты тэатра: Л. Галушкіна, С. Данілюк, Р. Асіпенка, Т. Шымаў, А. Саўчанка і іншыя. Стаўка спектакля рэжысёр С. Шэйнін, дырыжор — Н. Ціхалаў, мастак — Я. Чамалурда.

У МАГІЛЕВЕ ў памяшканні абласной бібліятэкі адбылася сустрэча ўдзельнікаў абласнога семінара загадчыкаў раённых аддзелаў культуры і слухачоў Інстытута ўдасканалення настаўнікаў з беларускімі пісьменнікамі.

Сустрэчу адкрыў начальнік абласнога ўпраўлення культуры П. Давыдаў. Ён прадаставіў слова галоўнаму рэдактару газеты «Літаратура і мастацтва» Л. Прокшу, які расказаў аб рабоце рэдакцыі штотыднёвіка ў новых умовах. Сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР П. Шасцерыкоў гаварыў аб пісьменніках-земляках, якія занялі пачэснае месца ў беларускай літаратуры. Свае вершы на сустрэчы

У ГАСЦЯХ У КУЛЬТАСВЕТРАБОТНІКАЎ І НАСТАЎНІКАЎ

чыталі А. Пысін, В. Магэвушаў, Н. Зверева, М. Гарулёў. Творчымі планамі падзяліўся М. Шумаў.

Удзельнікі сустрэчы праслухалі лекцыю-канцэрт «Кампазітары-песеннікі — лаўрэаты прэміі Ленінскага камсамола». Лекцыю вёў музыказнаўца Л. Аўэрбах. У канцэрце прынялі ўдзел заслужаны артыст БССР А. Астравецкі, салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі Т. Ткачова, Р. Чарнышоў, М. Шмаковіч, канцэртмайстар А. Парэцкі.

ПАКАЗВАЮЦЬ ЮНЫЯ СТУДЫЙЦЫ

Гэты невядомы пакой прыцягвае ўвагу многіх юных аматараў мастацтва. Ды і не толькі юных. Сюды завітваюць і дарослыя.

У Цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горкага экспануецца зараз выстаўка работ юных студыйцаў — гадавал творчай справы студый, якая працуе ў парку.

Што ж хвалюе дзяцей, чым яны захапляюцца? Што найбольш уражвае іх? Паглядзеўшы работы юных студыйцаў, можна з упэўненасцю таварыць пра іх назіральнасць, пра ўлюбённасць у родны горад, яго шырокія вуліцы, новыя светлыя дамы. Дзесяцігадовы Пеця Дзігілевіч малюе беларускія МАЗЫ, а Лёна Яромленка — будаўніцтва новага дома. Васымігадовы Ігар Гаўчаронак любіць маляваць вуліцы роднага горада, яго сямёркі і аднагодак Ігар Бычкоўскі сваю работу назваў «Ін-

дустрыяльны пейзаж», на якім — высокая заводскія трубы і непадалёк новыя дамы, дзе жывуць рабочыя. Лёна Янкоўскі намалюваў вясёры горад, увесь заліты агнямі.

На выстаўцы шырока адлюстраваны мары дзяцей, іх захапленні падзвігам савецкіх кас-

манаўтаў. Юныя студыйцы малююць ракеты, касманаўтаў, робяць ілюстрацыі да вядомых рускіх і беларускіх народных казак, твораў любімых пісьменнікаў.

Адна невядомая выстаўка. Але як многа гаворыць яна пра захапленне нашых школьнікаў, пра тое, як цягнуцца яны да вялікага свету мастацтва, як даверліва следуюць пародам свайго настаўніка і кіраўніка студый Э. Дукорскага

Беларускае тэатральнае аб'яднанне наладзіла сустрэчу калектыву Палацкага музычна-драматычнага тэатра імя М. Гоголя з творчай грамадскаю Мінска. Прыватнае слова сказала народная артыстка ССРСР Л. Аляксандраўская. Аб творчым шляху і рэпертуары тэатра расказаў яго галоўны рэжысёр, аўтар жывых мастацтваў УССР Б. Пракаповіч. Гасці паказалі свае спектаклі «Сям'я», «Сарачынскі кірмаш», «Платон Крэчат», «Цыганка Аза». З поспехам выступіў вакальны квартэт палтаўчан.

У заключныя выступіў заслужаны дзеяслова мастацтваў БССР Ул. Стэльмах, які падзякаваў гасцям і ўручыў падарункі ад мінскіх артыстаў.

На адмыку — Ул. Стэльмах і Б. Пракаповіч (справа).

У РАЧ, доктар... З самага нашага маленства мы вымаўляем гэтыя словы з пачуццём незвычайнага — тут і пашана, і давер, і ішчэ нешта такое, для чаго і слоў адразу не падбяраш...

«Пайду да доктара». «А што сказаў доктар?», «А з доктарам ты раіўся?». Якія звычайныя для кожнага з нас фразы. Іны ідэі да чалавека ў белым халаце, якога можна першы раз у жыцці бачым і перад якім гатовы раскрыць душу...

Адной з самых кантоўных завабў сацыялізма ў СССР мы лічым нашу сістэму бясплатнай медыцынскай дапамогі.

Надаўна Вархавны Савет рэспублікі прыняў Закон Беларускай ССР аб ахове здароўя. Пракаментаваць яго мы напрасілі першага намесніка міністра аховы здароўя БССР Канстанціна Мікалаевіча Анішчанку.

— Закон рэгулюе грамадскія адносіны ў галіне аховы здароўя насельніцтва. Галоўныя задачы яго — забяспечыць гарманічнае развіццё фізічных і духоўных сіл народа, высокай працаздольнасці, барацьба з хваробамі, скарачэнне інваліднасці, зніжэнне смяротнасці і г. д.

Закон, вядома, ствараецца не на пустым месцы. Ён увабраў у сябе шэраг ранейшых доктаратаў і пастанаў аб ахове здароўя. Але закон — не пастанова. Закон — гэта закон. Да таго ж ёсць у ім шэраг прынцыпова новых момантаў.

Карэспандэнт: — Прынамсі, якіх?

К. Анішчанка: — Узяць хаця б артыкул трэці — «Ахова здароўя насельніцтва — абавязак усіх дзяржаўных органаў, грамадскіх арганізацый». Зараз кіраўнік прадпрыемства нясе перад Законам поўную адказнасць за адровае калектыву. Строга караецца парушэнне санітарных норм — загазаванасць, заблытанасць паветра ў цэхах, скразнякі, празмерны шум і іншыя фактары, якія адмоўна ўплываюць на здароўе. Выплата праёмальных, прагрэсівак пастаўлена ў прамую залежнасць ад таго, як на прадпрыемстве змагаюцца за адровае ігнавінкоў.

Карэспандэнт: — Але ж могуць знайсціся такія кіраўнікі, што будучыню зніжаць працэнт хворых... Я вядуца меў гутарку з адным заводскім урачом. «Варта мне ў якім-небудзь месцы, — скардзіўся ўрач, — выдаць бюлетэнь і крыху больш, чым звычайна, а гэта ад мяне не залежыць, як адміністрацыя пачынае напранаць — маўляў, не «хварэю» за гонар прадпрыемства»...

К. Анішчанка: — Думаю, што зараз, з прыняццём Закона, кіраўнікі прадпрыемстваў да ўсяго гэтага будучы ставіцца з большай адказнасцю.

Далей. Не было дагэтуль і такой фармулёўкі — грамадзяне Беларускай ССР павінны беражліва ставіцца да свайго здароўя і здароўя іншых членаў грамадства.

Намеснік міністра запальвае новую цыгарэту і я шкаўлюся, ці не хоча ён такім спосабам праілюстраваць гэты пункт Закона?

— На жаль, — усміхаецца Канстанцін Мікалаевіч, — пра курэнне нічога не гаворыцца. Алкагалізм, наркаманыя — вось супраць чаго трэба змагацца рашуча. Хранічы алкагалізм скарачае жыццё на 15—20 гадоў. У Законе ёсць спецыяльны артыкул аб лячэнні алкагалікаў і наркаманаў. Хворыя на алкагалізм і наркаманыя, якія ўхіляюцца ад лячэння і парушаюць працоўную дысцыпліну, грамадскі парадак і правы сацыялістычнага супольнага жыцця, накіроўваюцца на прымуовае лячэнне.

Карэспандэнт: — Хто вырашае, паслаць ці не паслаць такога хворага на прымуовае лячэнне?

К. Анішчанка: — Толькі народны суд.

Карэспандэнт: — Мабыць, пункт пра абавязак грамадзян беражчы сваё і чужое здароўе мае на ўвазе не толькі гэта катэгорыю людзей?..

К. Анішчанка: — Ну, вядома ж. Уявіце, што пад вашымі вокнамі некалькі дзён запар з раніцы да вечара тучы грукат адбойных малаткоў. Ад яго ж можна звар'яецца. Дарэчы, Саветам Міністраў БССР створана камісія на распрацоўцы мерапрыемстваў ба-

ляюцца пры планіроўцы і забудове населеных пунктаў.

Карэспандэнт: — Нехта з сатырыкаў трапіна сказаў: «Лес сякуць — будучы парк садзіць... У нас так бывае — спачатку знішчаюць на пляцоўцы ўсё зялёнае, потым пачынаюць будаваць, а пасля ўжо думаюць пра азелененне...»

К. Анішчанка: — Здарэцца і такое. З гэтым і закніканы змагацца Закон. У казлетэцыю санітарнай службы ўваходзіць і шмат іншых пытанняў — кантроль (з дапамогай міліцыі) за чысцінёй павых вуліц і двароў, вытворчых памяшканняў, водазабеспячэннем, нарэшце — за станам рэв-

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю ЧАЛАВЕК У БЕЛЫМ ХАЛАЦЕ

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае першы намеснік міністра аховы здароўя БССР
К. М. АНІШЧАНКА

рачы з шумам. Справа ў тым, што ў Мінску, ды і не толькі ў Мінску, узровень шуму перавышае дапушчальныя нормы.

Карэспандэнт: — У апошніх нумарах «Новаго міра» змешчаны вельмі цікавыя нарыс У. Аўчынінківа «Галіна сакуры» — пра жыццё і побыт японцаў. Ёсць там такі эпізод — у кватэру заходзіць чалавек у камбізоне і жоўтай касцы будаўніка і ўручае гаспадарам перавязаны стужкай пакунак і канверт. У ім — падарунак — тры рознакаляровыя кавалкі туалетага мыла, у канверце — пісьмо, у якім просіць прабачэння: у сувязі з заменай водаправодных труб у завулку прыйдзеца капачь канаву і непакояць мясцовых жыхароў трэскам пнеўматычных малаткоў...

К. Анішчанка: — Ну, што ж, неблагі звычай. Падарункі нам, вядома, не патрэбны, але ветлікасць... яе нам часам не хапае. А, дальбог, атрымаць, скажам, ад рамонтнікаў паперу, што яны, маўляў, просіць прабачэння за непакой, было б вельмі прыемна. І грукат бы так не раздражняў. Гэта ж своеасабліва псіхалагічная кампенсацыя...

З дапамогай Закона (а ў ім ёсць спецыяльны артыкул: «Панарэджанне і ліквідацыя шуму») мы зможам цяпер больш строга ўздзейнічаць на аматараў парушэння цішыні, спакою ў нашых дамах. Мабыць, кожны пакутаваў ад тупату ног над галавой, ад уключанага на ўсю моц магнітафона.

Карэспандэнт: — Пры цяперашняй архітэктуры, калі праз сцяну можна размаўляць шэптам...

К. Анішчанка: — Менавіта ў Законе ёсць пункт аб санітарных патрабаваннях да засялення жылых дамоў. Сярод іншых умоў улічваецца і ступень гукаізаляцыі. Наогул, павінен сказаць, што ў Законе надаецца значная ўвага санітарнаму дабрабыту насельніцтва. Вядлікі санітарныя патрабаванні, скажам, прад'я-

азёр, дасоў — усёй нашай прыроды...

Карэспандэнт: — Канстанцін Мікалаевіч, раскажыце, як тракуюцца правы і абавязкі ўрачоў ў Законе, што новага ў гэтым аспекце?

К. Анішчанка: — Калі вы читалі Закон, дык, мусіць, звярнулі ўвагу на артыкул пятнаццаты. «Прысяга ўрача». Дагэтуль у нас такая прысяга не прымалася. Да рэвалюцыі была, як вядома, «клітны Гіпакрата». У апошнія гады клятвы ўрача была ўведзена для выпускнікоў Мінскага, Віцебскага і Гродзенскага медыцынскіх інстытутаў.

Карэспандэнт: — Што ўяўляе сабой прысяга і хто будзе прыводзіцца да яе?

К. Анішчанка: — Тэкст яе толькі распрацоўваецца, і нічога пэўнага я тут сказаць не магу. Што датычыцца прывядзення да прысягі, дык, на маю думку, акрамя выпускнікоў медыцынскіх вуч. прысягу прымуць усё ўрачы, якія працуюць...

У Законе падкрэслена: што прафесійныя правы, гонар і годнасць урачоў і іншых медработнікаў ахоўваюцца законам. Тым жа часам медыцынскія і фармацэўтычныя работнікі, якія парушылі прафесійныя абавязкі, нясуць устаноўленую заканадаўствам дысцыплінарную адказнасць, калі гэтыя парушэнні не патрабуюць па законе крымінальнай адказнасці. На медыцынскіх работнікаў накладваецца абавязак захоўваць урачэбную тайну. Гэта значыць, што яны не маюць права распушчываць звесткі аб хворобе, італьяным і сямейным жыцці хворага, якія сталі ім вядомыя пры выкананні прафесійных абавязкаў. Такія звесткі выдаюцца толькі следчым і судовым органам па іх патрабаванні.

Карэспандэнт: — Зараз шмат пішуць і гавораць пра зьлік урачоў, ці не прызвычываюцца яны

з часам да чужога болю, чужоі бяды? Ці не адантыруецца ў іх вастрыня ўспрыняцця? Сапраўды — сёння хворыя, і заўтра, паслязаўтра. Сёння і сёння хворых праходзіць перад вачыма, ці доўга страціць усяляе пачуццё спагады...

К. Анішчанка: — З сапраўдным урачом такое не здарыцца. Гэта, вядома, не значыць, што ён навінен млець пры выглядзе крыві ці ламаць у респачы рукі, калі ўбачыць цяжка хворага. Знешне ён можа быць бяспасны. Але сэрца... калі не загарыцца яно спагадай — мяняй прафесію, у медыцыне табе рабіць няма чаго.

Карэспандэнт: — І тым не менш, паўрад ці хто з такіх урачоў падае заявы...

К. Анішчанка: — І сярод медыкаў ёсць выпадковыя людзі. Але ў нас яны выглядаюць белымі ворагамі. Можна быць пасрэдным бухгалтарам і ўсё жыццё спакойна працываць на адным месцы. Я не ведаю выпадку, калі б пасрэдны доктар доўга ўтрымаўся на адным месцы. Асабліва ў вёсцы, дзе ўсё ведаюць адзін аднаго і характарыстыкі заманоўваюцца раз і пазаўсёды. «Гэты хірург няўмека» — і ўсё, ніхто да яго не будзе хадзіць...

Карэспандэнт: — Я сустракаў у раёне самадданных урачоў, але нягледзячы на вялікую практыку, многія з іх не раслі прафесіяна. Медыцына — гэта высокая навука, трэба пастаянна сачыць за ўсёмі навінкамі...

К. Анішчанка: — Закон прадугледжвае ўдасканаленне прафесійных ведаў медыцынскіх і фармацэўтычных работнікаў. Існуе цэлы шэраг інстытутаў, курсаў, семінараў, дзе ўрачы, фармацэўты, сяродні медперсонал праходзяць перападрыхтоўку, павышаюць сваю кваліфікацыю. А, наогул, нічога залежыць і ад самога ўрача — хто хоча, знойдзе час сачыць за спецыяльнай літаратурай.

Карэспандэнт: — Шмат пішуць і гавораць пра непрадукцыйную загрузку ўрачоў, якім прыходзіцца марнаваць шмат часу на заваяпенне розных медыцынскіх карткаў, запіс гісторыі хвароб і г. д. Было шмат іранічнае некалькіх урачоў ад гэтай ісцаніны. А вышкі?

К. Анішчанка: — Без спецыяльнай дакументацыі ўрачы не абыхіцца. Трэба абавязкова фіксіраваць усё перыпетыі хваробы — гэта дае магчымасць хутка перамагчы яе. Бяда толькі, што гэтая фіксацыя вядзецца ў нас дапагольным спосабам. Хаця ёсць у гэтай справе і пэўны прагрэс. На змену, як кажуць, «ручнай» працы» прыходзіць тэхніка. У некаторых клініках ужо ўстаноўлены дыктафоны і магнітафоны. Урач «нагаворвае» гісторыю хваробы на магнітафон, пасля, калі трэба, яму варта толькі праслухаць ролік плёнкі з запісам, каб ведаць, у чым справа.

Карэспандэнт: — Варта зайсці ў любую паліклініку, убачыць там шматлікія плакаты, дыяпазітывы, бюлетэні, наценныя газеты, каб упэўніцца, што прапаганда навуковых медыцынскіх і гігіенічных ведаў сярод насельніцтва вядзецца. І тым не менш, у нас даволі часта сустракаюцца людзі, для якіх медыцына — «чорная магія». Ці не таму маюць кліентуру розныя самазваныя лекарскі?

К. Анішчанка: — Магчыма. Значыць ёсць

у арганізацыі санітарнай прапаганды пэўныя промахі. Што датычыць самазванцаў ад медыцыны, дык яны сапраўды ёсць. Раскажу адзін выпадак. Нека да мяне прыходзіць вельмі салідны адукаваны грамадзянін і гаворыць, што вынайшаў радыкальны сродак барацьбы з ракам, але яму не даюць «развярнуцца», бо па прафесіі ён не медык. Я пацкавіўся, што за сродак. «А воць, гаворыць, бяру двух парасяткаў, забіваю іх, адшукваю пяць пэўных костак, вару, высушваю і таўку на перанок. Гэты парашок і ёсць твая лека, што выратуеўнаць хворага на рак». Наведвальнік наведвамі, што ўжо «выратаваў» некалькі чалавек, якім быццам быў пастаўлены дыягназ — злаякасная пухліна. Падобна на анекдот? Але, на жаль, гэта не анекдот. Я нараў гэтаму «выратавальніку» чалавечтва хуткай кінуць свае «эксперыменты». Дарэчы, Закон прадугледжвае крымінальную адказнасць за лячэнне асобамі, што не маюць адпаведнай медыцынскай адукацыі. Думаць, гэта адварціць таго-сяго...

Карэспандэнт: — Колькі ёсць у рэспубліцы?

К. Анішчанка: — Больш 22 тысяч урачоў, 25 чалавек на 10 тысяч насельніцтва. Паказчык лепшы, чым у многіх самых развітых капіталістычных краінах. Да таго ў нас 60 тысяч сярэдняга медперсоналу.

Дзякуючы няспынным клопатам партыі і ўрада ў рэспубліцы няспынна расце колькасць бальніц, паліклінік, амбулаторый... Зараз у нас 90,6 тысяч бальнічных ложкаў — 101 на дзесяць тысяч насельніцтва. Для параўнання адзначу — да Алічыншай вайны іх было ў трыя менш. Зараз будзеца яшчэ 28 бальніц і 6 паліклінік...

Як вы ведаеце, у апошнія гады медработнікам была павышана заробатная плата. Медыцынскім і фармацэўтычным работнікам, якія жывуць і працуюць на сяле, прадастаўляюцца пэўныя льготы, напрыклад, бясплатная кватэра з выгодамі... Гэтыя льготы зацверджаны новымі заканадаўствам.

Карэспандэнт: — У якіх напрамках рухаецца, калі можа так сказаць, навуковая медыцынская думка? На якіх праблемах канцэнтраваны зараз намаганні беларускіх медыкаў?

К. Анішчанка: — У апошнія гады ў рэспубліцы развіваюцца спецыялізаваныя службы. Так, пры Першай клінічнай бальніцы ў Мінску створаны цэнтр дзіцячай хірургіі. Гэтая клініка, якой кіруе прафесар А. Мішараў, — унікальная. Яна — адзіная ў краіне.

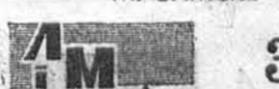
Пры чацвёртай клінічнай бальніцы сталіцы пры ісправалячым аддзяленні працуюць лабараторыя штучнай шчыры. Лабараторыя кіруюць прафесары Саўчанка і Мохарт.

Пры ўводзе Бараўлянскай рэспубліканскай бальніцы тут будзе працаваць гастроэнтэралагічнае аддзяленне для хворых на страўнік і печань.

Вельмі цікавымі ўяўляюцца мне работы прафесара М. Місюка ў галіне кібернетычнай дыягнастыкі, прафесара М. Аляксандрава — у анкалогіі, прафесараў М. Усавы і Ю. Гулькевіча — у медыцынскай генетыцы.

У заканчэнне нашай гутаркі ад імя рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва» я вышую Канстанціна Мікалаевіча і ў яго асобе ўсіх, хто стаіць на варце здароўя, з надыходзячым святкам — Днём медыцынскага работніка.

М. ЗАМСКІ

КАлі вы запытаеце ў мінчаніна, колькі плошчаў у сталіцы, ён вам, можа, і не адкажа, але абавязкова ўспомніць, што ёсць тры музичныя плошчы—імя Парыжскай камуны, на якой працуе Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР, імя Я. Коласа, дзе філармонія, і, нарэшце, плошча Свабоды: там — Беларускае дзяржаўнае кансерваторыя імя А. В. Луначарскага, музычнае вучылішча і Саюз кампазітараў БССР.

Мінск — горад высокай музычнай культуры. І не толькі таму, што ёсць у нас гэтыя плошчы і ўстановы. Прасочым хоць бы за датамі стварэння музичных устаноў, каб яшчэ на адным прыкладзе пераканацца ў тым, што Савецкая ўлада стварыла ўмовы для эстэтычнага выхавання нашага народа. Мінскае музычнае вучылішча адкрыта ў 1924 г., музычная школа (цяпер Рэспубліканская дзесяцігодка)—у 1926 г., оперная студыя—у 1930 г., кансерваторыя — у 1932 г., тэатр оперы і балета—у 1933 г., філармонія—у 1936 г. Цяпер у Беларусі ёсць дзесяць музичных вучылішчаў і 157 музичных школ. Яны ствараюцца і ў гарадах, і на вёсцы. Адкрываюцца новыя школы і пры домакіраўніцтвах...

СВОЕАСАБЛІВЫМ штабам музычнага выхавання, кузняй кадраў, якія потым бяруць на сябе асноўны цяжар,—з'яўляецца Беларускае кансерваторыя. За плячыма гэтай навучальнай установы — дваццаць дзесяцігодкаў выпускаў. Артысты-выканаўцы, кампазітары, музыканты, дырыжоры і мноства педагогаў, якія цяпер настаўнічаюць амаль ва ўсіх школах і вучылішчах,—плён дзейнасці кансерваторыі. Сярод яе выхаванцаў—вядомыя дзеячы нашай культуры: М. Аладаў, А. Багатыроў, М. Бергер, В. Гольдфельд, М. Гальштэйн, І. Жыноўіч, Ю. Ляццкі, Л. Мухарынская, М. Маслаў, П. Падкавыраў... Мабыць, пералік тых, хто аддаў і аддае свой талент вучням, быў бы надта вялікім, і мы не абышлі б увагай таксама І. Цвяткава, М. Шнэйдэрмана, Р. Шаршэўскага, Т. Ніжнікава, В. Роўду і г. д. Скажам толькі, што кансерваторыя захапляе кожнага. Музыкант, якога запрасілі туды вучыць моладзь, часта прысвячае гэтай высакароднай працы жыццё.

Ну, а выхаванцы? Зноў жа звярнуся да лічбаў. Выхаванцы кансерваторыі складаюць каля 90 працэнтаў Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, 60 працэнтаў аркестра опернага тэатра і значную частку Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў. Вакалісты працуюць у оперным тэатры і філармоніі. Сярод кампазітараў ёсць аўтары опер, балетаў, сімфоній і масавых песень. Каля 75 працэнтаў выпускнікоў накіраваны на педагагічную работу ў музичныя вучылішчы, колькасць якіх пасля Вялікай Айчыннай вайны патроілася. Адбываецца і адваротны працэс, так сказаць працэс аддачы: музичныя школы накіроўваюць лепшых сваіх вучняў у музичныя вучылішчы, а тыя—у кансерваторыю. Такім чынам, ад якасці педагагічных кадраў, падрыхтаваных кансерваторыяй, залежыць узровень падрыхтоўкі ў музичных вучылішчах, а значыць, і ўзровень будучых студэнтаў кансерваторыі... Аналізуючы дзейнасць кансерваторыі, пераконваемся, што найбольш паспяхова рыхтуюць тут інструменталістаў для аркестраў і педагагічныя кадры для музичных вучылішчаў. Што датычыць салістаў-інструменталістаў і асабліва вакалістаў, тут яшчэ не ўсё ў парадку. У пасляваенныя гады занадта мала было выхаванцаў кансерваторыі сярод удзельнікаў усесаюзных конкурсаў, не гавораць ўжо аб міжнародных.

Праўда, конкурсы не з'яўляюцца, вядома, самамэтай, аднак...

У штаце Беларускай філармоніі, радыё і тэлебачання добрых салістаў—вакалістаў, піяністаў, скрыпачоў, віяланчэлістаў, падрыхтаваных кансерваторыяй, сустраеш рэдка.

Калектыву кансерваторыі больш, відаць, вядомы прычыны такой з'явы. Нам жа здаецца, што адна з іх наступная. Педагогі не вучылі вопыт вядучых кансерваторыі краіны, рэдка выязджалі для праслухоўвання студэнтаў іншых навучальных устаноў, што зніжае ацэначны крытэрыі. Існуюць жа курсы ўдасканалення для педагогаў розных вуну, урачоў і іншых спецыялістаў? А ці ж могуць музыканты абыходзіцца без павышэння педагагічнай кваліфікацыі! Калі кансерваторыя з'яўляецца метадычным цэнтрам для педагогаў музичных вучылішчаў, дык педагогі кансерваторыі, у тым ліку і прафесура, павінны ўдасканальвацца перыядычна ў Маскоўскай і Ленінградскай кансерваторыях. Добра было б, каб прафесура гэтых кансерваторыяў часцей прыязджала ў Мінск і знаёмілася з работай студэнтаў. Мабыць, варта было б падбраць невялікую групу найбольш адораных студэнтаў розных спецыяльнасцей і ўстанавіць асобы кантроль за іх падрыхтоўкай, як гэта робіцца ў многіх кансерваторыях у перыяд падрыхтоўкі да ўсесаюзных і міжнародных конкурсаў. Перад іх педагогамі трэба паставіць больш складаную задачу—выхаванне салістаў, а не проста выканаўцаў. А саліст — гэта ма-

бодна валодаць сваім голасам, мець добрыя сцэнічныя дадзеныя, але і быць у пэўным сэнсе слова музична адукаваным. Ці ўсе педагогі нашай кансерваторыі клапаціліся аб гэтым? Калі меркаваць па выніках іх дзейнасці, дык, відаць, не ўсе.

Вельмі мала добрых галасоў прымалі яны ў кансерваторыю (а план набору трэба выконваць!) У выніку студэнтамі становіліся маладыя людзі, якія не мелі добрых вакальных дадзеных. Разважаючы, відаць, так: калі не выйдзе спявак, дык будзе педагог. А ці правільны такі падыход?

Відавочна, няправільны. Цяпер гэта разумее і само кіраўніцтва кансерваторыі: зараз тут адкрыты двухгадовыя падрыхтоўчыя курсы, на якіх прафесіянальная прыгоднасць кожнага студэнта будзе выяўлена больш дакладна. Трэба спадзявацца, што новыя педагогі, якім даручаны гэты адбор, не будуць памыляцца, што імкненне рыхтаваць «выхаванцаў» зменіцца ўдумлівай дзейнасцю, скіраванай на добрую музичную падрыхтоўку артыстаў. (Заўважым у дужках—не толькі оперы, а і філармоніі, і музичнай камедыі, тэатр якой неўзабаве пачне работу ў Мінску).

На маю думку, карысна будзе, калі

беларускімі кампазітарамі гучыць і ў выкананні артыстаў за межамі рэспублікі. Асабліва прыемна адзначыць, што выхаванцы А. Багатырова па-творчы ставяцца да народных вытокаў мастацтва, спалучаюць пошукі сучаснай мовы з даследаваннем і асэнсаваннем фальклорных узораў, маюць выразнае нацыянальнае аблічча.

У Саюзе кампазітараў Беларусі — 42 члены. З іх 17 музыкантаў і 25 кампазітараў. Шчыра кажучы, мяне трохі бянтэжыць такі «адпаведнік», атрымліваецца, што на кожнага мастака-творцу прыпадае амаль па трытыку. Чаму так марудна пашыраецца кола кампазітараў-прафесіяналаў з ліку выхаванцаў кансерваторыі? Скажам, у Эстоніі ў Саюзе кампазітараў — 66 чалавек, і большасць з іх аўтары музыкі... Ну, вядома, тут не трэба ганяцца за «колькасцімі паказчыкамі» і пачынаць спаборніцтва з суседнімі рэспублікамі. А падумаць аб такім становішчы, відаць, варта...

Магчыма, многае залежыць ад тэрмінаў «выхаду ў свет» твораў кампазітараў? Бо, напрыклад, некаторыя оперы ляжалі ў партфелі нашага тэатра не адзін дзесятак гадоў, чакаючы сцэнічнага ўвасаблення. А як часта той або іншы з кампазітараў мае магчы-

Аскар ГАНТМАН

ТУТ РАЗВІНАЮЦЦА КРЫЛЫ

стак, гэта творчая асоба, якая фарміруецца на працягу не аднаго года, і працэс гэты складаны. Далёка не кожны «выдатнік» можа быць самастойным артыстам.

Звернемся хоць бы да вакалістаў...

У складзе салістаў нашай оперы працуюць толькі 13 артыстаў—выпускнікоў Беларускай кансерваторыі. І самае крыўднае тое, што толькі 4—5 з іх займаюць вядучае становішча ў трупце. Ці не выклікае гэта трывогі? У чым жа тут справа? Педагогаў як быццам бы дастаткова. Відаць, многае залежыць ад якасці выкладання. Хочацца прывесці прыклад з гісторыі музичнага вучылішча. Мінскае музичнае вучылішча было створана ў 1924 годзе, а праз 6 гадоў з яго выхаванцаў вырасла оперная студыя, якая падрыхтавалася да адкрыцця опернага тэатра з былых выпускнікоў вучылішча і дала цэлую плеяду спевакоў, што склалі славу нашага тэатра. Гэта адбылося таму, што на той час у Мінску быў добры педагог А. Баначыч, які і падрыхтаваў амаль усю гэту групу першакласных спевакоў. А колькі спевакоў падрыхтавана ў кансерваторыі за пасляваенныя гады? (Падкрэслію: спевакоў, а не «выпускнікоў»).

Для таго, каб быць настаўнікам па вакале, трэба не толькі самому быць спеваком, а і добра разумець прыроду вакальнага мастацтва і абавязкова мець прызвание педагога. Можна назваць ня мала выдатных спевакоў, якія, аднак, не браліся за выкладанне, бо не адчувалі такога прывання і не мелі права браць на сябе адказнасць за лёс будучых спевакоў. Педагог павінен сам мець добрую школу. Толькі тады ён здолее перадаваць свой вопыт моладзі. Ён «праектуе» і фарміруе будучага артыста оперы, а не толькі вучыць яго «казам» спеваў і тэхнікі. Яго абавязак—шліфаваць дыямент, а гэта майстэрства тонкае.

Аб якасці выкладання можна меркаваць толькі па выніках. Зразумела, оперны спявак павінен не толькі сва-

тэатры, зацікаўленыя ў абнаўленні трупцы, загадзя пазнаёміцца з будучымі салістамі. Для гэтага варта мець «інстытут стажораў». Маладыя вакалісты, скажам, на трэцім кансерваторскім курсе могуць прымаць удзел у спектаклях, працаваць з канцэртмайстрамі, дырыжорамі, рэжысерамі, адчуваць «локаць» старэйшага таварыша па прафесіі, блізка прыклад. Альбо — чаму будучыя оперныя спевакі так рэдка стаяць студэнцкія спектаклі? А гэтыя ж спектаклі маглі б быць прадметам абмеркаванняў і нават творчых канферэнцый, на якія, канечне, трэба запрашаць спецыялістаў з тэатраў краіны, з кансерваторыі Масквы, Кіева, Ленінграда. Тут унікалі б і дыскусіі аб метадах выхавання артыста, і аб вучэбных працэсах...

Вакальнае аддзяленне цяпер выглядае калектывам, пра які гавораць, што ён «варыцца ў сваім соку». На «мясцовым фоне» ўсё выглядае быццам і нядрэнна, а на сцэну цікавыя артысты—выхаванцы Мінска — выходзяць надзвычай рэдка. Бывае, што малады нават добра «заявіць» аб сабе, а потым хутка губляе форму і проста «трымаецца» ў трупце тэатра.

КАМПАЗИТАРЫ, якіх выхавала наша кансерваторыя, маюць больш прыкметныя поспехі. Імёны іх ведаюць музичная грамадскасць і шырокія колы слухачоў краіны. Песні У. Алоўнікава і Ю. Семянякі, балеты «Мара», «Альпійская балада» і «Выбранніца» Я. Глебава, творы розных жанраў Г. Вагнера, музичная публіцыстыка і лірыка для эстрады І. Лучанка, шуканні Д. Смольскага—усё гэта (каб зноў не займаць увагу пералікам, абмяжоўваюся найбольш яркім, на маю думку) складае актыўны кампазітарскае калектыву. Добра, што аўтары музыкі пашыраюць жанравыя гарызонты, звяртаючыся і да песні, і да праграмнага сімфанічнага твора, і да оперы. Лепшае з напісанага

масць «паказаць» вам свой твор толькі ў клавіры! Хоць гэта—галіна дзейнасці не кансерваторыі, а тэатраў і філармоніі, усё ж мушу сказаць, што, зноў жа вынік дзейнасці прымушае трывожыцца за працэс выхавання кампазітарскай моладзі. Калі так рэдка гучыць новая сімфонія або камерная музыка, нельга быць спакойнай і кансерваторыі!

Кампазітар сучаснага профілю, які ставіць перад сабой задачу пісаць оперныя творы, павінен, апроч абавязковых музична-тэарэтычных дысцыплін, якія выкладаюцца ў кансерваторыі — тэорыі, паліфаніі, гармоніі, інструментуі і інш.,—вельмі многа працаваць самастойна. Кампазітару трэба быць крыху і драматургам, а для гэтага ён павінен добра ведаць законы драматургіі, часта бываць на спектаклях не толькі ў оперным, а і ў драматычным тэатры, добра ведаць законы сцэны. Асабліва ўвага павінна быць звернута на паялшэнне ведання аркестра і асабліва вакалу. Без глыбокіх ведаў у гэтай галіне брацца за напісанне опернага твора, вядома, немагчыма.

Кафедры кампазіцыі трэба ўзняць узровень падрыхтоўкі кампазітараў. Цяпер на гэтым факультэце займаецца 19 студэнтаў, і ёсць надзея на тое, што праз некалькі гадоў Саюз кампазітараў Беларусі прыме добрае і патрэбнае папаўненне.

ДОБРА, што ў Мінску, галоўным чынам дзякуючы кансерваторыі, сабралася хоць і няшмат, затое кваліфікаваных музыкантаў. Да вайны іх было ўсяго два-тры чалавекі. Музыкантаў напісалі сур'ёзныя работы па гісторыі беларускай музыкі, па народнай песні, стварылі рад манаграфій і падручнікаў, яны аператыўна адгукваюцца на многія падзеі музичнага жыцця рэспублікі.

І, тым не менш, хочацца сказаць, што крытыка павінна быць не толькі добра-

зычліва-апсальнай, але і прад'яўляць да аўтараў твораў і да выканаўцаў высокія прынцыповыя патрабаванні, грунтоўна даследуючы музычны рух. Ацэнак мы чакаем па вялікім рахунку, без усякіх скідак. На жаль, гэта не заўсёды так. Часта захвальваецца пасрэдным творам, і такім чынам губляецца крытэры. Гэта дрэнная паслуга тым, аб кім пішуча гэтыя рэцэнзіі. Музыкантаўцы нярэдка абыходзяць моўкі з'явы важныя, сур'ёзныя. Зусім незаўважным для музыкантаўцаў засталася, напрыклад, тое, што ва ўсесаюзным слаборніцтве ў гонар 50-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі ні адзін музычны калектыў рэспублікі (академічная харавая капэла, народны хор, аркестр народных інструментаў, ансамбль народнага танца) не атрымаў ніводнага дыплама першай ступені. Хіба гэта не павінна было стаць тэмай для прынцыповай размовы музыкантаўцаў? Калі б гаворка адбылася, дык, мабыць, высветлілася б і тое, як кансерваторыя ўплывала на якасць крытычнай думкі ў музыкантаўстве.

У АПОШНЯЯ гады кансерваторыя значна палепшыла навучальны працэс. Пра гэта нельга не сказаць, хоць свае нататкі я «насычаю» заўвагамі і прэтэнзіямі. Перад кіраўніцтвам кансерваторыі было два шляхі: першы больш прасты—запрасіць кваліфікаваных педагогаў з іншых гарадоў і пастарацца хутка выправіць становішча. Другі шлях—больш складаны і працяглы: пастарацца павысіць кваліфікацыю сваіх педагогаў і падрыхтаваць маладыя кваліфікаваныя кадры з выхаванцаў кансерваторыі. Кіраўніцтва стала на больш цяжкі і складаны шлях і, як мне ўяўляецца, больш правільны.

Выкладчыкі розных спецыяльнасцей (на жаль, менш за ўсё з кафедры вакалу) закончылі аспірантуру пры Маскоўскай, Ленінградскай і Кіеўскай кансерваторыях. Створана і ў нас аспірантура, якая дала ўжо тры выпускі. «Парушаецца» і замкнутае жыццё кансерваторыі: студэнты выязджаюць на творчыя сустрэчы ў Маскву, Ленінград, Рыгу, Вільнюс, Тарту, даючы канцэрты на адкрытай эстрадзе, на прадпрыемствах, наладжваюць сустрэчы з выдатнымі майстрамі мастацтва. Кансерваторыя ўпершыню ў Мінску паказала оперу «У бурю» Ц. Хрэнікава. Студэнты і выпускнікі прымаюць удзел ва ўсесаюзных конкурсах, у выніку чаго яны дабіліся першых поспехаў. На Конкурсе вакалістаў імя М. Глінкі стаў лаўрэатам В. Кучынін; на Усесаюзным конкурсе, праведзеным у Мінску, лаўрэатам стала І. Адзіноца; на Усесаюзным конкурсе песні першае месца заняў выпускнік кампазітар І. Лучанок; на конкурсе маладых выканаўцаў Прыбалтыкі, Беларусі і Малдавіі, які праводзіўся ў Кішынёве, званне лаўрэатаў атрымалі студэнты Г. Сажына, М. Зданевіч, А. Алоўнікаў і Г. Кандрацюк.

Кампазітары—выпускнікі кансерваторыі—таксама пачынаюць выходзіць за межы нашай рэспублікі. Опера «Калочая ружа» Ю. Семянякі была пастаўлена ў Кіргізіі тэатры оперы і балета, а балет Я. Глебавы «Выбранніца» прыняты да пастаноўкі ў Новасібірску.

Цяпер у эксперыментальным парадку, пры кансерваторыі створана музычная дашкольная група з ліку таленавітых дзяцей, і частка яе вучняў потым паступіць вучыцца ў рэспубліканскую музычную школу.

Кансерваторыя стала навуковым цэнтрам рэспублікі, пры ёй дзейнічаюць курсы павышэння кваліфікацыі педагогаў музычных вучылішчаў, а гэта з'яўляецца заручкай больш паспяховай падрыхтоўкі будучых студэнтаў кансерваторыі. Ёсць студэнцкае навуковае таварыства, якое пад кіраўніцтвам сваіх педагогаў далучаецца да навукова-даследчай дзейнасці. Арганізаваны музей кансерваторыі...

Назваваю гэтыя факты не дзеля таго, каб «ураўнаважыць» даволі крытычную гаворку пра падрыхтоўку музыкантаў, а з надзеяй на тое, што кіраўніцтва кансерваторыі зверне ўвагу і на «белыя плямы» ў навучальным працэсе.

Канечне, кожнаму з нас хацелася б, каб часцей сярод пераможцаў міжнародных і ўсесаюзных конкурсаў былі юнакі і дзяўчаты з Мінска, каб сімфоніі, оперы і балеты, камерная музыка беларускіх аўтараў выконвалася калектывамі і салістамі лепшых тэатраў і аркестраў краіны і свету, каб... Спыняю сябе, бо патрабаванні меламанаў і прыхільнікаў музыкі заўсёды бываюць невычэрпнымі, і ў адным артыкуле ўсе пытанні закрануць і тым больш асэнсаваць, відаць, немагчыма. Гэтыя мае нататкі—толькі ўступ да размовы або толькі «трывога ўголас» былога дырэктара кансерваторыі, які ганарыцца ёю і зычыць ёй новых поспехаў. А поспехі не здабываюцца ў атмасферы заспакоенасці і самаздавальнення.

АДРАС ПЕСНІ—МАГІЛЁЎ

У невялікім пакоі Палаца культуры прафсаюзаў сабраліся вядомыя дзеячы мастацтва і культуры Беларусі. Ішло пасяджэнне рэспубліканскай паставазначай групы.

— Да заключнага канцэрта засталася тры дні, — гаварыў старшыня аргкамітэта Р. Мачулін. — А ў нас яшчэ не ўсё зразумела з пралагам. Давайце парэзімся...

І. Лакштанаў, галоўны рэжысёр канцэрта, коротка «намаляваў» пралог:

— Пасля песні «Эй, ухнем» на вяду накладваецца літва 1970. Кантраст Волзе 1870 года. Падмаецца цюль, і заліты святлом хор спявае мажорную беларускую песню...

— Прапаную песню самадзейнага кампазітара Міхаіла Кольчына на словы Уладзіміра Карызыні «Ой ты, Волга», — сказаў Ю. Семяняка.

Юрый Уладзіміравіч падсунуў да піяніна крэсла і палілася ўрачыстая мелодыя новай песні, створанай да юбілею Ільіча. Абмяркоўвалі калектыўна. Песню ўхвалілі. Але хто возьмецца падрыхтаваць пралог? Часу ж вельмі мала!

— Трэба даручыць Башко, — прапанаваў галоўны хормайстар канцэрта М. Маслаў. — Добры музыкант, вопытны дырыжор. Ён зробіць.

Так і рашылі. У той жа дзень партытура песні «Ой ты, Волга» была дастаўлена ў Магілёў. А праз тыдзень Уладзімір Башко паведаміў у Міністэрства культуры, што пралог канцэрта падрыхтаваны.

...Харавая капэла, аб якой ідзе гаворка, нарадзілася больш дваццаці гадоў назад. Спачатку гэта быў невялікі гурток. Займаліся ў цесным пакоі аб'ютковай фабрыкі, а потым у абласным Доме народнай творчасці. Кіраваў гуртком вопытны педагог А. Мысаў. Пасля напружанага працоўнага дня рабочыя, служачыя, студэнты, нахаду перакусішы, сплшаліся на рэпетыцыю. З вялікім жаданнем самадзейныя спевак асвойвалі нотную граматыку. Дэбют адбыўся на сцэне абласнога тэатра.

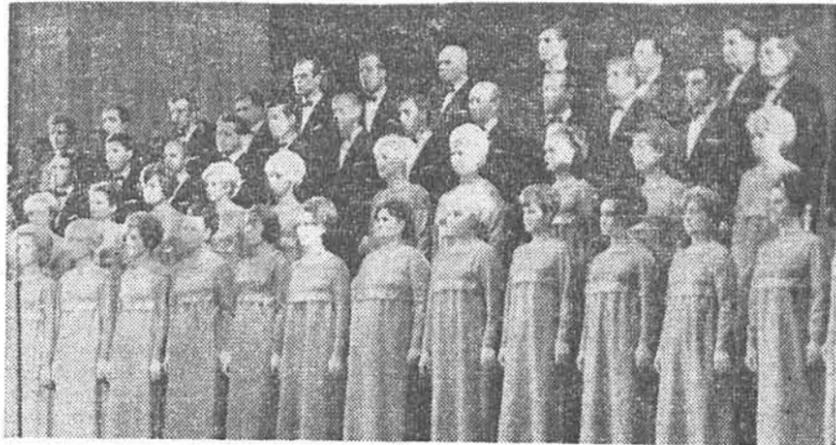
Шчырыя воплескі глядачоў былі лепшай узнагародай.

У 1959 годзе капэла ўжо прыняла ўдзел у Дэкадзе народнай творчасці Беларусі.

Ішлі гады. Нібы магніт, калектыў прыцягваў да сябе ўсё новых і новых аматараў спеваў, рос, мужнеў. Да стойнай ацэнкі капэлы, прызнаннем творчых поспехаў з'явілася прываенне ёй ганаровай назвы «Народная».

У 1965 годзе кафедру музыкі Магілёўскага педінстытута ўзначаліў выпускнік Львоўскай кансерваторыі Уладзімір Башко. Здоўнага музыканта і дырыжора хутка заўважылі. Прапанавалі яму ўзначаліць капэлу. Уладзімір Іванавіч з дзяцінства любіў песню. Многа гадоў кіраваў самадзейнымі калектывамі. Не мог ён адмовіцца, не мог застацца ў баку ад грамадскай работы. Новы кіраўнік з душой уздуўся за справу. Хутка ў рэпертуары з'явіліся больш складаныя творы, новыя песні беларускіх кампазітараў.

Краіна рыхтавалася да 50-годдзя Вялікага Кастрычніка. У фестывалі, прысвечаным юбілею, прыняла ўдзел і Магілёўская харавая капэла. Зноў знаёмая сцэна опернага тэатра, усхваляваныя самадзейныя артысты чакалі сустрэчы з глядачом...

Капэла стала лаўрэатам гэтага Усесаюзнага фестывалю і ўпершыню выступіла ў заключным канцэрте.

Зараз гэта адзін з лепшых самадзейных харавых калектываў рэспублікі. У яго вялікі рэпертуар — каля паўсотні твораў беларускіх, рускіх, замежных кампазітараў.

Добра ведаюць капэлу жыхары Прыдняпроўя. Яна часта выступае не толькі перад глядачамі Магілёва, Бабруйска, але і ў калгасах і саўгасах вобласці. Летась харысты далі больш трыццаці канцэртаў. Гучыць голас магілёўскіх спевакоў і ў эфіры. Некалькі песень у выкананні капэлы захоўваецца ў фанатэцы Беларускага радыё.

Артысты-аматары Магілёва выступалі і за межамі рэспублікі: у Роўна, Львове, Ужгагардзе, у гарадах Прыбалтыкі.

Летась капэла прадстаўляла самадзейную творчасць рэспублікі на свяце песні, прысвечаным 100-годдзю харавога спявання ў Эстоніі. У гэтым незвычайным канцэрте ўдзельнічалі харавыя калектывы амаль усіх рэспублік краіны, а таксама Польшчы, ГДР, Венгрыі, Чэхаславакіі, Фінляндыі.

Радасныя і задаволеныя вярнуліся дамоў самадзейныя артысты. А дома іх чакала прыемная вестка — паездка ў братнюю Балгарыю, у горад-пабрацім Габрава.

І вось наступіў доўгачаканы дзень. Зноў дарога. Спачатку аўтобусамі да Кіева, потым поездам Масква — Сафія да пагранічнага балгарскага гарадка Русавы. А там да Габрава — рукой падаць. Магіляўчане з вялікай цікавасцю аглядалі старажытны славянскі горад, знаёміліся з яго выдатнасцямі.

Назаўтра — першае выступленне. Ужо за гадзіну да пачатку канцэрта ў зале не было ніводнага свабоднага месца.

...Адкрываецца заслونا. Прадстаўнікі партыйных органаў павятовага горада вітаюць пасланцаў Савецкай Беларусі. Ужо гэтыя першыя хвіліны гаварылі аб сяброўскіх пачуццях і сімпатыях габраўцаў, аб тым, што ў зале раўнадушных не будзе.

Гучаць акорды велічнай «Песні пра Леніна» А. Холмінава. Усталявалася незвычайная цішыня. Словы гэтай песні дарэгія і зразумелыя не толькі савецкім людзям. Іх ведаюць нашы сябры на Дунаі, на Одэры і Вісле, іх чуў увесь свет. І вось шырока, урачыста гучыць заключная музычная фраза:

Слався в веках, Ленни,
Наш дорогой Ильич!

Цяжка перадаць, што адбывалася ў зале! Гром апладысментыў, воклічы. Доўга бушаваў людскі шторм.

Потым капэла дорыць балгарам свой сувенір — балгарскую партызанскую песню «Цяжкі шлях у гарах». Зала зноў узрываецца крыкам «брава», «ура».

Рубікон пераадолены. Кантакт з глядачом устапоўлены. Хваляванне, якое ахапіла харыстаў у першыя хвіліны, змянілася ўпэўненасцю, творчым парывам. З натхненнем яны вы-

конваюць песні Ю. Семянякі, І. Лучанка, Р. Пукста. Гучаць песні на беларускай, рускай, украінскай мовах, творы заходнеўрапейскай і савецкай класікі.

Пасля канцэрта на сцэну падняўся галоўны дырыжор Балгарскай дыржаўнай акадэмічнай капэлы доктар Крум Баяджыёў. Ён доўга і ўдзячна трос руку Уладзіміру Іванавічу Башко, захапляўся чутым кантактам паміж капэлай і кіраўніком, тонкасцю выканання і пераканаўчасцю трактоўкі твораў. І тут жа, нібы просячы прабаўнення, запятаўся:

— А колькі ў вас прафесіяналаў?
— У нас калектыў аматарскі, — пачуў ён у адказ. — Прафесіяналаў няма.

— Ай, добре, добре, — ківаючы галавой, сказаў Баяджыёў.

Так, у харавой капэле спяваюць рабочыя, інжынеры, урачы, настаўнікі, студэнты, хатнія гаспадыні. Узрост спевакоў ад 19 да 73 гадоў.

Я напрасіў мастацкага кіраўніка назваць лепшых харыстаў.

— Цяжкая задача, — усміхаецца Башко. — Я павінен пералічыць амаль усіх. А ў нас шэсцьдзесят чатыры чалавекі. Назву лепш некалькіх ветэранаў. Каранковіч Міхаіл Купрыянавіч — стары камуніст, выкладчык гісторыі, у капэле — трынаццаць гадоў. Выкладчык машынабудаўнічага інстытута Ігар Кузьменка, настаўніца Еўданія Андрэева, Людміла Якубоўская, слесар Леанід Іваноў, мантажнік трэста «Хіммантаж» Сяргей Князеў...

Народная харавая капэла Магілёўскага гарадскога Дома культуры — нешта накіхталт гадавальных абітурыентаў у месцовае музычнае вучылішча. Ленінградскі інстытут культуры. Многія выхаванцы капэлы зараз кіруюць самадзейнымі калектывамі на прадпрыемствах і ва ўстановах.

Леанід Банкоўскі — выкладчык бібліятэчнага тэхнікума. Шмат гадоў спяваў у капэле. Набыты вопыт дапамог яму стварыць хор у тэхнікуме. Леанід — пазаштатны кансультант раённага аддзела культуры. Нямаючы вечароў правёў ён у падшэфным Княжыцкім сельскім клубе, займаючыся з мясцовымі артыстамі. І ў тым, што Княжыцкі хор паспяхова выступіў на раённым аглядзе, — немалая і яго заслуга. Высока ацаніла журы конкурсу, які нядаўна прайшоў, самадзейныя калектывы пад кіраўніцтвам артыстаў капэлы Уладзіміра Крывашына і Геннадзя Обуха.

У тым, што капэла — сапраўды добрая школа майстэрства, я пераканаўся, калі пабываў на рэпетыцыі.

— Што прымушае вас аддаваць столькі часу рэпетыцыям, канцэртам? — спытаўся я ў харыстаў пасля рэпетыцыі.

— Любоў да песні... — такі быў адказ.

Так, яны назаўсёды палюбілі песню і не ўяўляюць без яе жыцця. І таму голас Магілёўскай народнай капэлы будзе мацней і мужнеў. Песням гэтага калектыву накіраваны доўгі і шчаслівы век.

С. СЯМЕНАЎ.

Знаць ЛіМа

Мінская абласная арганізацыя таварыства «Веды» выдала летась брашуру «Помнікі рэвалюцыйнай і баявой славы на Міншчыне». Аўтар — Н. Андрушчанка, рэдактар — П. Кляважнін.

Такія кнігі вельмі патрэбныя. Мы яшчэ мала ведаем аб помніках тым, хто змагаўся за Савецкую ўладу на Міншчыне, хто ў гады Індустрыялізацыі і калектывізацыі праводзіў сацыялістычныя будаўніцтвы, хто ў цяжкіх умовах змагаўся за вызваленне заходніх раёнаў вобласці ад беларускіх акупантаў, хто ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны біў імяца-фашысцкіх захопнікаў. І з'яўляюцца гэтыя брашуркі, разлічаныя на шырокае кола лектараў і даследчыкаў, можна было б толькі вітаць. Але, на жаль, брашура — плён паспешлівай

ДЫПЛОМ ЗА ХАЛТУРУ

работы, і ніякай карысці яна чытаць не даць.

Матэрыял у ёй выкладзены суха, нецкава, непазасяродна і без навуковага аналізу. Схема вельмі прастая: спачатку коротка пра падзею, пасля пра тое, што ў гонар гэтай падзеі пастаўлены помнікі, потым зноў паведамленне і зноў заключэнне.

У раздзеле аб помніках баявой славы вельмі шмат блытаніны. Больш як старонку аўтар адвёў, напрыклад, расказу пра баявы стралковай дывізіі ў 1941 годзе. Але расказ гэты блытаніны: падзвігі капітана В. Тартынага прыпісаны капітану Ф. Каўрыжыку і наадварот. Потым аўтар расказвае пра баяў за Барысаў, якія вялі танкавае вучылішча і І-я Маскоўская моцнастралковая дывізія. І раптам пераходзіць да расказу аб тым,

як змагаўся Рубен Ібаруры, сын Далорэ Ібаруры. І ні слова пра тое, ці адзначаны гэты падзвігі помнікамі. Больш чым на дзюх старонках ідзе гаворка аб партызанскім руху ў рэспубліцы, прыводзяцца асобныя эпизоды баёў партызан з ворагам. І ўсё гэта зусім не звязана з помнікамі.

Аўтар мала расказвае аб помніках ахвярам фашызму. Напрыклад, мемарыяльнаму комплексу ў Хатыні ён адвёў усяго 20 радкоў, а пра помнік у Трасцінцы наогул не сказаў ні слова.

Хацелася б знайсці ў брашурцы ўдзельнікаў, сур'ёзную гавор-

ку не толькі пра падзеі, у гонар якіх узведзены той ці іншы помнік, але і пра архітэктурныя і мастацкія партыі помнікаў, пра іх эмацыянальнае ўздзеянне.

Брашура кепска адрэдагавана. Шмат стылістычных хібав і памылак. «Воздвигнута 4,5-метровая скульптура воина с опущенным знаменем, застывшим в траурном молчании»; «Вокруг озера Палин нашли приют около 4000 народных мстителей». Аўтар піса Сінягава, а трыба Сінягова, піша Хораставы, а трыба Хорастаў, Навіны, а трыба Навіна, замест Каўрыжыка — Каўрышка, замест Дзірэвангер — Дзірэвангер, выдумвае неіснуючы Карочыніскі край і г. д.

І дзіўна, што гэта брашура адзначана дыпламам на адным з конкурсаў таварыства «Веды».

В. ШАЦІЛА.

ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ...

ГОМЕЛЬСКАЯ студыя тэлебачання працуе ўжо дванаццаць год. Тэрмін значны, і працы ў гэты час адбываліся складаныя: за дзесяцігоддзе тэлебачанне ў нашай краіне ясна змянілася. Не прызнае і рамесніцкае свавольства, цяпер яно раўнапраўнае сярод іншых мастацтваў і даволі прафесіянальнае. На студыі тэлебачання прыйшлі людзі, адукаваныя ў сваёй галіне, здольныя, аддадзеныя TV — яны набылі вопыт, сталі майстрамі сваёй справы.

Што можна сказаць аб рабоце Гомельскай студыі? Я памятаю яе «павільён» у цесным памяшканні пад самым дахам. Потым пабудавалі тышавую студыю, атрымалі новую тэхніку. Раней заўсёды пачага не хапала. Зараз таксама не ўсё ёсць у дастатку, але, здаецца, гамільчане дэпшы за іншыя абласныя студыі рэспублікі аснашчаны апаратурай.

Што з'яўрае на сябе ўвагу? Стабільнасць кадраў і вытворчы парадак, творчая атмасфера. Няхай вас не падохе гэта слова. Што паробіш — і на TV не абыйдзецца без пашэрці, якая плануе і сочыць за выкананнем. На ёй — метры плёнікі, гадзіны рэжысёрскія і перадачы, выдаткі матэрыялаў, загрузка людзей. Адным словам, прадуманая работа. А гэта ў складанай вытворчасці-мастацтва мае значэнне вялікае.

Аднак TV для масавага глядача — гэта не «кухня», а «фасад», тое, што ёсць на блакітным экране. Гамільчане паказваюць цікавыя перадачы. Гараджане і жыхары «глыбіні» не выключаюць апараты, калі чуюць: «Паказвае Гомель...»

Вядома ж, ёсць праблемы. Тыя, аб якіх мы будзем сёння гаварыць, уласцівы ў асноўным мастацкім перадачам. Больш канкрэтна — дзейнасці літаратурна-драматычнай рэдакцыі, якую тут узначальваюць пісьменнік Леанід Гаўрылін і рэжысёр Аляксандр Лісоўскі. У месцы яны павінны даць глядачам не адну гадзіну праграмы. Галоўным чынам гэта складаецца са сталых рубрык і тэматычных перадач.

«Крынічка». Нешта пакажыць альманаха. Маладыя літаратары чытаюць свае новыя творы. Дарэчы, адсюль, са студыі, звычайна пачынаецца іх дарога ў прафесіянальную літаратуру.

«Дзяркач» — сатырычны часопіс. Выходзіць рэгулярна, раз у месяц. Часопіс мае вялікую пошту. Гэта натуральна. Людзям ён падабаецца баявой канкрэтнасцю тэматыкі. Часопіс вядуць акцёры. Ён мае сталыя «старонкі» — сатырычны кіна- або фотарэпартаж, абавязкова фельетон, свой тэлетайп, апавяданні сучасных гумарыстаў і сатырыкаў. У кожнай перадачы глядачам павадзіцца, якія меры прыняты на павярэдніх выступленнях «Дзяркача».

Скажам прама, рабіць сатыру не так ужо і лёгка. Многія студыі робяць такія перадачы, але яны выходзяць у эфір нерэгулярна, часам зусім знікаюць з экрана. «Дзяркач» у гэтым сэнсе, як кажуць, прыемнае «выключэнне». Гледзячы чакаюць чарговай сустрэчы з «Дзяркачом», бо яна абяцае і дасціпны гумар, і сатырычную атаку на недахопы, і трапны жарт, а галоўнае — паведамленне аб тым, што крытыка дайшла да адрацата і прыняты адпаведныя меры. Канечне, бывае, што перадача слізгане па паверхні з'явы, а жарт будзе далёка не «першага гатунку». Але «Дзяркач» — у пошуку, яго аўтары і выканаўцы патрабавальна асэнсоўваюць свой вопыт і вучацца на прыкладах такіх жа тэлечасопісаў сталічных студыі.

Рэдакцыя дае яшчэ адну перадачу — таксама штотыднёвую. І жыве яна ўжо столькі, колькі, бадай, існуе студыя. Вельмі сціпная яе назва —

«На кніжнай паліцы». Аднак гэта — не толькі інфармацыйна-пазнавальная перадача, а маленькі, і сказаць бы, літаратурна-мастацкі тэатр. Вершы і проза на экране як бы «ажываюць» — то ў выглядзе інсцэпіроўкі, то канцэртнага «чытання па ролях», то выступлення пісьменніка... Гледзячы маюць магчымасць пазнаёміцца з навінкамі беларускай літаратуры, паглыблена «перачытаць» кніжку майстра або «разгарнуць» зборнік маладога аўтара. Актыў перадачы «На кніжнай паліцы» з'яўраецца і да хрэстаматыі твораў, аб якіх ёсць крытычныя літаратуры, і да навінак, што яшчэ не мелі нават рэцэнзій у перыядычным друку. Рэжысура перадачы раскрывае твор у самых драматычных навінах, эмацыянальна «зацікаўлівае» глядача, каб той самастойна потым звярнуўся да кніжнага выдання. Акцёры-выканаўцы звычайна прытрымліваюцца імправізацыйнай манеры — быццам і яны толькі што «адкрылі» для сябе нешта цікавае і цяпер хочучы паведаміць аб гэтым адкрыцці сябрам. Афармленне павільёна лакальнае, у кадры пераважна буйныя планы, адпаведны музычны «настрой». І вы бацьце тэлеведзе як частку тэатрызаваанай праграмы на літаратурныя тэмы.

Прыклад — «Кніжная паліца» майскага выпуску. Паэтычны зборнік «Мары юнацкія» — лепшыя лірычныя вершы маладых беларускіх паэтаў. Чыталіся вершы Рыгора Барадзіна, Генадзя Бураўкіна і іншых аўтараў. Расказвалася аб ініцыяцыі прозы Эдуарда Ярашэвіча «Прызнанне», аб рамане Міколы Лобана «Гарадок Устронь». На староцы «Календара» філолаг Н. Няроўская расказала аб творчасці Янікі Маўра. Гледзячы даведліся, што надрукавана ў беларускіх часопісах. Тэматыка разнастайная, жанры закрануць розныя. Імёны пазваны і вядомыя, і пакуль што «сціпы». Гэта толькі ў адным выпуску. Патрэбная і вельмі карысная для прапаганды беларускай літаратуры тэлеперадача.

Цяпер аб самым складаным у гэтай рэдакцыі — аб тэлеспектаклях. Тут ёсць свае ўдачы, знаходкі і выдаткі. І свае складанасці ёсць. Аб іх мы і гаворым у рэжысёрска А. Лісоўскім. Вось тыя трывогі і клопаты, якія, на яго думку, спадарожнічаюць стварэнню спектакляў на Гомельскім тэлебачанні (адзначым, што яны ж «даюцца ў знак» і іншым абласным студыям).

Першае — акцёр. Атрымліваецца так. Акцёр іграе на TV, ведаючы, што тэатр — яго асноўнае месца работы. Значыць, ён у першую чаргу пачынае чалавечым планам, графікам свайго тэатра. А тэлежысёр склаў свой план работы над спектаклем. А ў тэатры на гэты час акцёр паслаў на вызны спектакль або (як часта бывае!) адмянілі выхадныя, а там яшчэ якія-небудзь «адхіленні». І тады на TV ўсё парухаецца.

У Гомелі з гэтага знайшлі выйсце — тут ёсць відэамагнітафон. Праўда, ён пакуль яшчэ працуе неадзейна. І плёнікі не хапае, і запіс на відэамагнітафоне праіграе на сваёй тэлеспецы-

фіцы ў параўнанні з «жывой» перадачай у эфір, і на фільма-спектаклі не стае асцігаванняў.

І яшчэ аб акцёрах. Студыя запрашае іх з абласнога рускага драматычнага тэатра, а яны не ўсе добра валодаюць беларускай мовай. І гэта не толькі ў Гомелі, а і ў Брэсце, і ў Гродна.

Задумалі аднойчы паставіць «Партызан» К. Крапівы сумеснымі намаганнямі тэлебачання і Мазырскага народнага тэатра — там іграюць на беларускай мове. Добрага спектакля, праўда, не атрымалася, але трэба спадзявацца, што атрымаецца. Цяпер А. Лісоўскі кіруе народным тэатрам Паляца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна і мае «прыцэл» на нешта большае — зрабіць калектыў мабільным і для TV. Ужо многія гады яго — былія і дыржары ўдзельнікі Г. Пікоўскі, М. Цубатаў, Я. Нікіфараў, С. Каліноўская, П. Праведны, Ю. Гера — пастаянныя ўдзельнікі тэлеспектакляў. Эпізодычныя ролі (а былі ўжо і адказныя) ім удаюцца, яны ўжо «адчуваюць камеру», асноўны манеру і сутнасць дыктарскай работы і многае іншае.

І яшчэ дэталі: умение тэатральнага акцёра працаваць на тэлебачанні — гэта зусім канкрэтная і складаная рэч. Наўрад ці трэба тлумачыць, што тэатральныя прыёмы акцёрскай ігры непрыемныя на TV. Значыць, гаворка ідзе аб сістэме выхавання ў акцёраў умения знайсці праўду паводзі перад камерай. Такое і артыст-прафесіяналу не заўсёды даецца лёгка, а што гаварыць пра аматараў. Таму задача — рыхтаваць сваіх выканаўцаў.

Другое пытанне — мастацкае афармленне спектакля, касцюмы, рэжыжёр, бутафорыя. «На тэлеэкране — ва ўсіх выпадках — асяроддзе безумоўнае, — пісаў у сваёй кнізе «Тэлебачанне і мы» Ул. Сапак. — Тэлеаб'ектыў надае дакументальны характар таму, што мы бачым».

І таму, апрача праўды паводзі акцёра, неабходна, каб была праўдзівая абстаноўка. (Зразумела, акрамя чыста ўмоўных рэчываў). Да гэтага часу часцей за ўсё даводзіцца браць на пракат у тэатры і касцюмы і рэжыжёр. З такога выпадковага «падбору» і робіцца выяўленчае афармленне тэлеспектакля. Няма патрэбных памяшканняў, няма паперы для фотадарэччэй, не хапае штатаў. Сцэнарысты, рэжысура і выканаўцы цягнуцца да сапраўднага TV, паграбуюць таго ж ад мастакоў, а тыя не маюць адпаведнай базы, неабходнага арсеналу. Спадзяванні — на выхадліваецца.

Трэцяе, і бадай, асноўнае — драматычна-матэрыял. Тут старая песня — мала пішуць для тэлебачання. Супрацоўнікі TV скардзяцца на літаратараў, што тыя аддаюць перавагу іншым відам пісьменніцкай працы (бо тут яшчэ і «тэлеспецыфіка»). У выніку на экран то трапляе нешта вартэе ўвагі, то выпадковае, «дацягнутае» ў студыйных умовах...

Давайце разбярэмся. Перада мной некаторыя п'есы, якія былі на гомельскім тэлеэкране ў апошнія гады.

«У бітве вялікай» («Гэта было ў Гомелі») — п'еса Аркадзія Маўзона ў апрацоўцы Л. Эньстона. У ёй расказваецца аб драматычных падзеях на Гомельшчыне ў перыяд грамадзянскай вайны. Апрацоўка тэатральнай п'есы шмудалая, не тэлевізійная. Праўдзівей, уяўна тэлевізійная. Былі прадугледжаны і кіназдымкі, але тэкст, які суправаджаў іх («А было гэта так...») заставаўся на ўзроўні пасярэдняй журналістыкі. Яго «надганялі» да чыста тэатральнага жанру, п'есу «перараблялі» ў нешта тэлевізійнае. А Маўзон — кінадраматург, і ён мог, канечне, на падставе таго ж гістарычнага матэрыялу папісаць для гамільчан сцэнарый перадачы па законах TV. Чамусьці яго аб гэтым не папярэдзілі, а далі суратат замест зместовага твора мастацтва тэлебачання.

«Камандзір атрада» К. Губарэвіча ў апрацоўцы Л. Гаўрыліна — трохі больш удалы прыклад пераапрацоўкі літаратурнага твора ў тэлевізійны. Героі паказаны ў той драматычнай сітуацыі, якая будзе развівацца на працягу ўсёй п'есы. На фотыграфіі і адрозна з'яўляюцца іх характары. Тэлевізійна! Толькі зноў жа хочацца спытаць — чаму і на гэты раз твор прафесіянальнага драматурга і кінасцэнарыста павінен быць перарабляць хтосьці, а не аўтар?

Увогуле жанр тэледраматургі ў рэспубліцы застаецца самым адсталым, відаць, сярод усіх іншых літаратурных жанраў. Інсцэпіроўкі, на маю думку, невялікі лічбы самастойнымі творами, нават калі на блакітным экране яны і выглядаюць удалымі спектаклямі («Хлеб» паводле І. Шамкіна ў Гомелі, напрыклад). Таму, падтрымліваючы літаратурна-драматычную рэдакцыю ў яе імкненні даваць у эфір тэлевізійныя «пераапрацоўкі» прозы і драмы, хочацца параіць ёй і тут смлей ісці на пошук і выходзяць кадры сцэнарыстаў, здольных з удзякам законаў і спецыфікі TV ствараць арыгінальныя п'есы для блакітнага экрана. Масцовая тэма? Аўтар нарадзіўся на Гомельшчыне? Добра — не абходзіць іх сваёй увагай. Але дамагайцеся, каб гэта рабілася не «на падхваце», а прафесіянальна і бездакорна. Бо гледзячы параўноўваюць спектаклі Гомеля са спектаклямі Масквы, Кіева, Мінска... На цэнтральных студыях краіны і рэспублікі ўжо даўно не задаваліся сцэнарыйным паўфабрыкатам.

Ёсць сентымі, якія лічаць, быццам і не абавязкова кожнай абласной студыі «цягацца» з відчымі: жыць, маўляў, на тым магчымасці, што табе дадзены. Дык што ж — задавальняцца пасярэднім? Параўнаем, скажам, газеты. Выходзяць у нас «раёнкі», якія чытаеш з вялікім задавальненнем і ўдзячнасцю да сціплага атраду журналістаў, што робіць іх. На ўсю краіну вядомыя і «маленькія» тэатры (хоць бы ў Панявекісе!), дзе творчасць адзначаюць па вышэйшых крытэрыях мастацтва. А на тэлебачанні хіба не тое ж самае?

У Гомелі працуюць на TV людзі з творчай фантазіяй, патрабавальныя да сябе, якія не мірацца з усім тым, што хоць на кроплю падобна да «равнінкі». Яны здольныя перамачы і цяжкасць, пра якія пішу ў гэтых пататках. Ва ўсім разе, завіяўшы ў эфір кадры з сімвалічнай застаўкай і словам «Паказвае Гомель...», я не перакрываю свой «Рубі» да другой праграмы. Аўдыторыя ў TV абласнога горада вялікая. І дзея таго, каб задаволіць яе запатрабаванні, вартэ працаваць натхнёна і ацэньваць зробленае прычынова.

Гэта ўмеюць у Гомелі!

Віктар ЗАВІЗІЕН.

ПІСЬМЕННІК І ЖЫЦЦЕ

Васіль ВІТКА

РЭФОРМА ДАГАРЫ НАГАМІ

Апошнім часам шырока распаўсюдзілася форма гандлю — магазін без прадаўца.

Яна вельмі прыдалася, як найбольш зручная, у сталовых, кафетэрыях, хлебных і многіх іншых спецыяльных магазі-

нах, дзе чалавеку можна хутка, на хаду «самаабслужыцца».

Самыя прыемныя вынікі дала яна, гэтая форма самаабслугі, і там, дзе пакупнік не любіць спешкі, — у нашых кнігарнях.

Цяпер многія кнігарні і ў Мінску, і ў нашых абласных і раённых цэнтрах сталі сапраўднымі культурнымі асяродкамі, куды ідзеш, як у родны дом. Тут прадавец — і гасцінны гаспадар, і добры дарачык, і ваш друг. Адкрытыя кніжныя паліцы — гэта спосаб актыўнай, зацікаўленай самаабслугі, і не дзіва, што ён так прыйшоўся да спадобы ўсім кнігалюбам. Але ці можна ўдала знойдзёную форму і прыдатную для адных галін гандлю механічна пераносіць на ўсе астатнія?

Нешта падобнае пачалося ў магазінах універсальнай гастрономіі.

На маючы ніякай магчымасці забяспечыць расфасоўку ўсіх прадуктаў, гандлёвыя «наватары» пачалі ўпарта практыкаваць недарэчную гіبرىдызацыю: гандаль без прадаўца і з прадаўцом. І гэта ўжо не эксперымент, а масавая з'ява. Такіх магазінаў шмат. І на ўсім відаць, што «рэформа» набірае сілу і права.

Дзеля чаго гэта робіцца? Дзеля вялікага эканамічнага эфекту? Аказваецца, наадварот — у многіх выпадках не пакрываюцца нават сродкі, што выдаткуюцца на пераабсталяванне памяшканняў, на павелічэнне штатаў...

Так, так — на павелічэнне, а не на скарачэнне; хоць, здавалася б, што самаабслуга якраз мае на мэце найменшую колькасць абслугі.

Гаворачы гэта, я маю на ўвазе самы новы прыклад — гастрономічны магазін у Мінску, на вуліцы Пуліхава.

Можна толькі шчыра паспачуваць яго дырэктару тав. Ляццэкаму, якога штодзень лаюць пакупнікі.

— У чым сэнс вашай перабудовы, Фляр'ян Ляццэвіч? — пытаюся я.

Чалавек разважлівы і дэлікатны, ён гаворыць тое, што ўжо сфармулявана, як вядомае задача: «Клопат, увага да пакупніка, а галоўнае — выхаванне культуры абыходжання».

Што казаць, задача ўзвышаная і пачасная. Але давайце паглядзім, як яна ажыццяўляецца.

Загадаў скажам, ніякай палёгі для пакупніка не адбылося. У чатырох асноў-

ных аддзелах, дзе прадукты трэба важаць, загортаць у паперу, — гандлююць па-ранейшаму. Расфасаваныя бярэш з паліцы сам. Але асартымент іх не настолькі вялікі, што міжволі ўзнікае пытанне — ці вартэ было ўсю планіроўку і абсталяванне: магазіне падначальваць гэтай, другараднай, мэце? Большыя інтарэсы пакупніка прыстаюць да меншых? Адным словам, прыйшоў не гузік да паліты, а паліты да гузіка.

Адрозна ўвайшоўшы ў магазін, вы можаце самаабслужыцца: узяць хлеб, слоік кампоту, бутэльку фруктовага соку, папачк круп або макаронаў, і нават, калі вам болей нічога не трэба, усё адно, каб заплаціць, вы павінны ісці ў другі канец магазіна.

Тут вы можаце таксама абслужыцца сябе — узяць масла, малака. Адным словам, любата! Толькі невядома, адкуль пачынаць гэтае самаабслугоўванне. Асноўныя аддзелы — мяса, рыба, каўбаса, сыр, кандытарскія вырабы — якраз пасярэдзіне абодвух канцоў. Тут з паліцы ўжо не возьмеш сам, ды і рукі заняты бутэлкамі, слоікамі, пакетамі, папачкамі, хлебам, батонамі.

ИНДУСТРИАЛЬНАЯ ГРАФИКА.

Фота М. АМЕЛЬЧАЊКІ.

ХТО З НАС не бегаў у вялікай устаноўе на паверхах, па доўгіх калідорах, не адчыняў бездапаможна то адны, то другія дзверы, шукаючы пагрэбы кабінет? Хто не мітусяўся на вакзале, калі часу ўсяго некалькі хвілін, шукаючы буфет, камеру захоўвання, білетныя касы?

Чаму так бывае? Таму, што мы часта забываемся на такую дробязь, як аб'ява, шыльда. Не звяртаем увагі на тое, якія ў нас сродкі візуальнай інфармацыі, ці адпавядаюць яны свайму прызначэнню, ці зручна імі карыстацца.

Зойдзем у самую прадстаўнічую ўстаноўу нашай сталіцы, у будынак іе мэрыі — гарвыканком. Выдатны сучасны будынак з прасторнымі і светлымі інтэр'ерамі, з мноствам кабінетаў. А што дапамагае арыентавацца ў гэтым сучасным лабірынце? Маленькая шыльдачка, якая прытулілася падзе за калонай на першым паверсе. І ўсё. І такое ўбачыш ледзь не ў кожнай устаноўе, паліклініцы, інстытуте.

Канечне, эстэтычныя якасці ўнутранай прасторы вызначаюцца перш за ўсё іе архітэктурай. Малыя формы, а, значыць, і сродкі інфармавання, толькі «акампауюць» ёй. Але ж «акампамент» не павінен перашкаджаць «спеваку».

...У правай частцы гарвыканкома, там, дзе размешчаны трысты і праектныя інстытуты, шмат сцэндаў, дошак з графікамі, дыяграмамі, аб'явамі. Рознамастабныя і рознастыльныя, яны запаланілі ўсё. Яны нібы спабарнічаюць у крыкліваці, хаатычнай грувацкасці форм. Між тым, мы ведаем, што архітэктары, праектуючы будынак, прадугледзелі месцы і распрацавалі праекты сцэндаў для ўсёй нагляднай аўтацыі. Але як толькі ў дом прыйшлі гаспадары, яны завялі свае парадкі, а ўсе былія праекты так і засталіся праектамі. Адсюль разнабой, стылістычная нязвязнасць малых форм паміж сабой і з агульным ладам інтэр'ераў. На жаль, вельмі часта заказчык, а потым і гаспадар адным махам перакрэсліваюць працу праекціроўшчыкаў, лічачы распрацоўку візуальных сувязей справай другараднай, неабавязковай. За гэту справу бяруцца выпадковыя людзі, якія не заўсёды разумеюць законы арганізацыі ўнутранай прасторы і выконваюць усю інфармацыйную графіку саматужна. Не маючы вопыту, а часта і мастацкага густу, яны, самі таго не ведаючы, зніжаюць эфектыўнасць сродкаў інфармацыі. Відавочна, што без каардынацыі паміж спецыялістамі, без мастацка-канструктара вырасіць гэту праблему нельга.

Мне могуць запрэчыць: ёсць жа ў нас Беларускі філіял усеагульнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі. Ці не яго гэта клопат? Але інстытут займаецца ў асноўным праектаваннем новых прамысловых узораў, рэканструкцыяй вытворчых інтэр'ераў, распрацоўкай прамысловай графікі, а масавая візуальная сувязь застаецца па-за яго ўвагай.

Магчыма, праблема ўпраецца ў фінансаванне? Заказваючы мастацка-канструктарскую распрацоўку, буйны завод або фабрыка шчодрна аплачвае яе. А дзе знайсці сродкі, скажам, медыцынскім устаноўам? Аднак выйсе, здаецца, ёсць. На маю думку, адзін са шляхоў пераадолення афарміцельскага шаблона — гэта больш дакладная і ясная спецыялізацыя афармлення інтэр'ераў, паслядоўнае правядзенне прынцыпу камплектнасці і тэматычнай асацыятыўнасці. Уздзеянне візуальнай інфармацыі будзе больш эфектыўным, калі ад паасобных рашэнняў перайсці да адзінай уніфіка-

І ДРОБЯЗІ— СПРАВА СУР'ЁЗНАЯ

В. ПЯТРОУ

вавай сістэмы афармлення адна тыпных грамадскіх устаноў.

Самы распаўсюджаны элемент інфармацыі — надпіс. Але на вакзале, напрыклад, чалавек звычайна спынаецца і яму няма калі чытаць; а калі яшчэ перад ім дзесяткі розных надпісаў, прытым размешчаных не рацыянальна. Ён увогуле чытаць іх не будзе, а хутчэй спытаецца. Многае тут залежыць ад шрыфтоў. Якім павінен быць шрыфт аб'явы, надпісу, паведамлення? Думаецца, што не вельмі утылітарным, але і не вельмі эмацыянальным. Лепей за ўсё, калі шрыфт вытрыманы ў адзінай рытмічнай сістэме з памяшканнем, арганічна ўпісаны ў архітэктурную кампазіцыю ўнутранай прасторы.

Прыклады ўдалага выкарыстання шрыфтоў ёсць. У Мінскім Палацы спорту добра выкананы аб'ёмныя надпісы пры ўваходзе ў залу. Яны па-крэсліваюць тэктоніку, рытм, архітэктурны лад памяшкання.

Цікава спалучаецца шрыфтавая графіка з дэкаратыўнасцю каменнага аздаблення ў магазіне «Сінтэтыка», дзе белы колер літар на палосках-стралах з арганічнага шкла выразна і даходліва чытаецца на сценах з шэра-карычневага каменя. Некаторыя знаходкі можна ўбачыць на ВДНГ БССР, у новых магазінах, кінаатэатрах. Але ўсё-такі гэтыя спробы яшчэ вельмі няшмат.

Акрамя таго, мы неяк упускаем з-пад увагі сістэму знакаў-сімвалаў, дзе паведамленне ўкладваецца не ў слова, а ў малюнічы знак. Зусім не абавязкова, напрыклад, у кожнай гасцініцы пісаць, дзе знаходзіцца цырульня, буфет або майстэрня рамонт абутку. Дастаткова «закадзіраваць» іх назвы ў цікавы графічны сімвал (прыбор для галення, лыжка з відэльцам, туюфель) — такія сімвалы чытаюцца хутка, эканомяць шмат часу.

Асабліва зручная сістэма сімвалаў у месцах, дзе патрэбна імгненна арыентацыя — напрыклад, на вакзалах і ў аэрапортах. Не была б яна лішняя і ў школах, на прадпрыемствах грамадскага харчавання, у паліклініках, турыстычных цэнтрах, магазінах самаабслугоўвання і ва ўстаноўах дзелавага характару. Ва ўпраўленчых будынках заводаў, фірм, фабрык прыгожы фірменны знак, добра вядомы спажыўцу, можа замяніць цяжкія парадныя шыльды. (Прыклады ўдалага скарыстання выўленчых сродкаў у візуальнай інфармацыі можна ўбачыць на аэравакзалах Масквы, на чыгуначным вакзале Таліна, ва ўстаноўах гарадоў Прыбалтыі).

«Закадзіраваная» інфармацыя адкрывае вялікія магчымасці і для больш цікавага выкарыстання матэрыялаў, што, канечне, паўплывае і на якасць самой візуальнай інфармацыі, і на агульны выгляд інтэр'ераў, у якіх яна размешчана.

Ясна адно: хаос інфармацыі, сумесь інфармацыйных умоў, якая ідзе ад недаскаваласці сістэмы візуальных камунікацый, такая ж шкодная, як і адсутнасць інфармацыі ўвогуле.

Хто ж вінаваты, што вы такі някэмлівы. Пабегаеце — навучыцеся самаабслугоўвацца. І што паробіш — бегаеш, кідаешся, мітусяшся па доўжэным — на паўкватала — магазіне.

Баюся, што мае чытачы, а можа нават калегі скептычна паморшчацца і скажуць: падумаеш, знайшоў тэму для размовы! Есць пра што гаварыць...

Есць пра што, дарагія таварышы!

І не столькі пра ўсе гэтыя нязручнасці — бог з імі, — а перш за ўсё пра тое, як самая надзежная і пачэсная задача ўвагі да чалавека перавернута. Дары нагамі.

Бязглуздае, механічнае спалучэнне гандлю без прадаўцы і з прадаўцом у адным і тым жа магазіне прыдумане не з клопатам да пакупніка, а з той казеннай бяздушнасцю, якую нельга не назваць яе сапраўдным імем — знявагай і прыніжэннем людскай годнасці.

Не можа не абуріць зрадзца заплачанага падазрочасці, што кожны, хто ўваходзіць у магазін — не чысты на руку і мае адзіны намер — украці. Ужо каля ўваходу вас сустракае вар-

та—так званыя кантралеры, увесь працоўны дзень якіх марнуецца ў нуднай бяздзеяснасці. Наведвальнікаў настолькі мала, што на кожнага халае «ўвагі». Вам прапануюць казенны дражніны кош, каб усё, што купіце, склалі ў яго. Які клопат! Толькі дзіўна, ніхто не карыстаецца гэтай паслужай. Кашы ляжаць навалом. На вошта каму лішняя марока.

Купілі вы што ці не купілі, а выходзячы з магазіна, можаце сапсаваць сабе настрой на ўвесь дзень.

Пры выхадзе ніхто не гарантаваны, што яму раптам не скажуць: пакажыце вашу кашолку, што там у вас. І кажуць, і патрабуюць. А як жа? На тое ж—кантралеры! Тут іх ужо не двое. Акрамя тых, што непасрэдна стаяць абаронай дзяржавы, у гэтую зону асаблівай увагі сцягнута яшчэ і «бывалыя тэхнікі» — тры касавыя апараты, і за кожным, як за агнявой іржавкай, — таксама кантралёр! Вось хто стаў цяпер галоўнай фігурай у гандлі.

У магазіне ў сувязі з «рэформай» скарацілі прадаўцоў, затое ўвялі гэтую новую, найвышэйшую пасаду. Цяпер пры чатырох прадаўцоў—шэсць кантралёраў!

Нічога дзіўнага, калі выходзіш з магазіна скрозь заставу прыдзвернай аховы, так і карціць падняць рукі ўгору. На ўсякі выпадак, для ачышчэння сумлення.

Ведаю, згодзен—ёсць выпадкі... Але я ўпэўнен, што якраз у такіх магазінах іх не можа не быць. Проста дзеля спартыўнага азарту «падмывае» зрабіць тое, чаго ад цябе так прагна і з такой надзеяй чакаюць.

Адкуль гэтая ганебная завяздэнка — выпрабаванне чалавека падазрочнасцю? Такім спосабам не даможашся сумленнасці.

Я спыніўся толькі на адным, але самым галоўным праліку гандлёвых «рэфарматараў» — на іх маральнай глухаве і бяздушнасці.

Такая тонкая штука, як псіхалогія чалавека, пачуццё выкарай людскай годнасці—гэта клопат усіх сфер нашага жыцця, у тым ліку, і можа быць, у першую чаргу—гандлю, бытавой абслугі, якія павінны ствараць шчаслівы настрой і душэўную удачнасць кожнага з нас свайму грамадству.

З пытання, што выклікала маю трыогу, узнікае і яшчэ адно, яе мне, здаец-

ца, не менш важнае ўжо для самога гандлю: магазін без прадаўцы ці прадавец без магазіна?

Гэта не каламбур, не гульня ў словы. Калі самай неабходнай умовай павышэння ўзроўню культуры нашага гандлю заўсёды быў прадавец—чулы, уважлівы, ветлівы і прафесіянальна кваліфікаваны, дык цяпер сутнасць праблемы зведзена на нішто.

Якую, я ў вас спытаюся, высокую кваліфікацыю набудуць тыя шасцёра, васьмёра, а то і болей кантралёраў, што дзяжураць пры дзвярах у кожным тэк званым магазіне, без прадаўца? Якую прафесію, карысную для грамадства і для саміх сябе? Нават калі яны ўжо і маюць які вопыт работы, яны страцяць яго ў бяздзеяснасці, у пустым марнаванні часу.

Ці не падсякае наш гандаль сваіх уласных карэнняў, заняўшы свой клопат і ўвагу да чалавека?

ТАНЕЦ Ніны Давыдзенка — песня сэрца. У ім артыстка перадае свае трывожныя і акрыленыя думкі, мары аб шчасці, высокую годнасць чалавека, сцярджае яго права быць свабодным, гордым, любімым. Робіць гэта ў вобразах розных эпох, настойліва і натхнёна. Балерына аддае сваім герайнам прывабную ўсмешку і жыццёлюбную гарэзлівасць, тужлівы смутак і трагічныя «інтанацыі сэрца»...

Вядома, што не ўсім артыстам дадзена прыродай і спецыяльнай адукацыяй майстэрства індывідуалізацыі вобраза. Толькі заўзятыя балетманы могуць упэўнена сказаць, калі тая ці іншая балерына танцуе партыю, а калі дае чарговы канцэртны нумар. На маю думку, для Ніны Давыдзенка галоўнае ў танцы — імкненне «прачытаць» і перадаць унутраны свет герайні. Мабыць, таму мы і дагэтуль помнім, якімі былі яе Анежка («Святло і цені» Г. Вагнера) або Адэта і Адзілія («Лебядзінае возера» П. Чайкоўскага). Тое няўлоўнае «штосьці», без якога не бывае мастацтва, балерына шукае дэпытліва і, знайшоўшы, тактоўна ўносіць у партытуру танца. Яна ўмее падкрэсліць драматызм пачуцця, паглыбіцца ў лірыку і летуценны настрой, раскрыць палымныя парыванні душы...

Анежка — цікавы сцэнічны вобраз сучасніцы ў нацыянальным балетным рэпертуары. Гэта сталася дзякуючы пльннім намаганням кампазітара і балетмайстра-рэжысёра і, можа, галоўным чынам дзякуючы глыбокаму пранікненню Н. Давыдзенкі ў думкі і пачуцці герайні.

...Ачунаўшы ад сектанцкай атруты, Анежка прасветлена ўзіраецца ў навакольны свет. Здаецца, што разам з ёю радуецца не толькі яе каханы Алеся (саліст Валерый Міроной), але і ўсе людзі і сама прырода — яркае веснавое сонейка, шчабятлівыя птушкі, аксамітныя зялёныя лугі... Няма ў свеце абыякавых да перажыванняў Анежкі: такі яе настрой, раскрыты балерынай. Яна агорнута гарачай пяшчотай, глыбокім замілаваннем да тых, хто чулаў цярыліва і мужнай настойліваасцю дапамог ёй, хто раскрыў хараство жыцця, волнага ад забабонаў. У маўклівым дыялогу мала вонкавай дынамікі, сцэнічнага руху, але багата супярэчлівых — трагічных і романтичных — эмоцый, унутранага драматызму. Чалавек вяртаецца ў натуральнае праўдзівае жыццё не так і лёгка. Такая, як Анежка, тым больш. Актрыса ў сольных «маналогіх» і «дыялогіх» з Алесем закрнае глыбокую жыццёвую драму дзяўчыны, расказвае ў танцы пра тое, што радуе і турбуе, акрыляе і непакойць чалавека тонкай душы. Выразна «чытаюцца» журботныя інтана-

цыі цхай пакорлівай сектанткі, яе трагічны душэўны канфлікт паміж светлым каханнем і рэлігійным дурманам. На пачатку салістка больш выкарыстоўвае дробныя рухі, сціплую міміку. Глыбока затоенае гора маральна прыгнечанай герайні адбіваецца на яе стомленым твары, у пакутлівым позірку, у павольных і па-танцавальнаму квольных рухах. Паступова Н. Давыдзенка ўзбагачае партыю эмацыянальна-псіхалагічнымі фарбамі святла, якое жыцьцё душы Анежкі, і тая пераадоўвае свае ваганні. Нічога вонкава эфектнага няма ў гэтых сцэнах: натуральны чалавек, чый вобраз раскрыты ў харэаграфіі.

А што такое «натуральна» ў дачыненні да харэаграфічнага мастацтва? Па-першае, вядома, гэта — па-акцёрску пераканаўчае раскрыццё ўнутранага логі-

аслабіваасці музыкі, але і зразумець, што гэта не абстрактна-фантастычны, а рэальна-псіхалагічны вобраз. Яго музычная тэма блізкая да тэмы пісьма Таццяны («Яўгеній Анегін») і Франчэскі (уверцюра «Франчэска да Рыміні»). У партытуры П. Чайкоўскага ёсць запаветны ключ да харэаграфічнага вырашэння вобраза. Мне здаецца, што Н. Давыдзенка знайшла яго. Артыстка дасягае пэтычнай скульптурнасці вобраза Адэты. Індывідуальнае праявілася ў тым, што танец (адакцыю, варыяцыі, кода ў другім і чацвёртым актах) быў насычаны «таццянінскім» роздумам, сардэчнасцю і шчырасцю яе размовы з каханым, глыбінёй пашчотнага, як першая пралеска, пачуцця. У яе Адэты няма трагедыйнай асуджанасці «Лебедзя» Сен-Санса.

НАШЫ МАЙСТЕРЫ МАСТАЦТВА

ПАЛЁТ, ШТО ВЫКАНАН З ДУШОЙ...

кі паводзін героя, перададзенай у віртуозным танцы, які нагадвае імпрэвізацыю. Плястыка цела і гармонія руху падначальваюцца пэўнай характарнасці, вельмі ўмоўнай, канечне, бо гэта — балет. І такое майстэрства ёсць у Н. Давыдзенка. Яна арганічна адчувае меру «акцёрскай праўды» і харэаграфічнага праўдападобства да жыцця, а тут рубж гранічна тонкі. Каб яго не парушыць, трэба валодаць і выпрацаваным у школе навыкам і, калі хочаце, інтуітыўным дарам. Тады «дзяўчына» ў балеце не будзе «благітнай істотай» і не стане жанравай фігурай, яна будзе пэўным чалавекам, вобраз якога ўвасоблены сродкамі балета.

Для кожнай танцоўшчыцы балеты П. Чайкоўскага — выпрабаванне на інтэлектуальна-эмацыянальную і творчую сталасць. Гэта — школа выдатнага майстэрства, без якога немагчыма дамагацца мастацкага плёну на балетнай сцэне. Актрыса Н. Давыдзенка даялася танцаваць Аўрору («Спячая прыгажуня») і Машу («Шчаўкунчык»), і яе герайні былі прывабныя, з душэўным хараством маладога жаночага сэрца. І цэнтральная класічная партыя ў рэпертуары выканаўцы — Адэта і Адзілія.

Каб глыбей пранікнуць у душэўны трывогі, засмучэнні і радасць Адэты, трэба было не толькі засвоіць метрарытмічныя

Яны жыцьцё ў спектаклі нечым агульным і змагаюцца адна з адной, як лёд і полымя. Адзілія і Адэта. Адэта — не статычная фігура. Не ўсе яе якасці раскрываюцца з пэршага выхаду на сцэну: герайня пераадоўвае насцярожанасць, набывае валавыя рысы. Гэта гучыць у музыцы і паказана ў харэаграфіі Пеціпа — Іванова — Горскага. Салістка ўважліва слухае музыку, з павагай ставіцца да традыцый выдатных харэографу. Падкрэслівае яна і «сваё» — крышталёную чысціню захаплення Адэты жыццём.

А хто ж такая Адзілія — можа, гэта дэманічны характар, спакушальніца, гатовая запалана і зачараваць любога прыгожага хлопца («прынцавай крыві»? Або і яна прывабная і зграбная жанчына-лебедзь? Артыстка дае выразны адказ на гэта. Так, чорны лебедзь — дзяўчына, не пазбаўленая жаночага хараства і шчырых эмоцый, і яна хацела б быць як «анёл нябёсны»... Імкнецца завалодаць сэрцам Прынца і карыстаецца ўсімі «сродкамі чараўнасці», каб прывабіць яго да сябе, захапіць партнёра імпанэнтнай і тэмпераментнай прыгажосцю.

Некаторыя, нават вядомыя балерыны, акцэнтавалі ў Адзіліі душэўную спустошанасць. Яе мэта — прымусіць героя забыць Белакрылага лебедзя, а потым адхіснуцца, пацешыцца і раптоўна знікнуць. Інакш танцуе Н. Давыдзенка. Мы не адчу-

ваем абыякавасці Адзіліі да героя, гульні ў каханне замест сапраўднага пачуцця. Артыстка выконвае вялікае па-дэ-дэ з Зігфрыдам у бурным тэмпе, а славуця 32 фузты — у дынамічным рытме, як гэта падказана музыкой. Але выканаўца акцэнтуюе жаночую прывабнасць, гарачыню і шчырыя сімпатыі да юнака. У яе танцы менш светлай романтикі і лірыкі, душэўнай непасрэднасці, чым у Адэты, больш адчуваецца імкненне адразу ж авалодаць сэрцам Прынца. Інтрыганства Адзіліі не адцяняецца балерынай.

У гэтым праяўляецца пазіцыя Н. Давыдзенка ў трактоўцы вобраза. Гэта можна зразумець так: Адзілія не разбуральніца чужога шчасліва, яна сама хоча быць шчаслівай, але гатова крочыць да мэты праз любы перашкоды. У Адзіліі няма глыбокага пачуцця, ёсць гарачыя эмоцыі, «прыхільнасць» да гэтага прынца. Роля трактоўца актрысай спрэчна і не вельмі акадэмічна, затое тут ёсць пошук, які не пярэчыць музыцы, не парушае драматызму канфлікту.

У балеце «Выбранніца» на музыку Я. Глебава артыстка стварыла арыгінальны вобраз Наталкі, які не мае «традыцый». Калі б у герайні было больш інтэлектуальнай эмацыянальнасці, рэальных пачуццяў (гэта прызнае і сама Н. Давыдзенка), вобраз мог бы набыць трагедыйнаю сілу, маштаб-

насаць, стаць па-сапраўднаму купалаўскім. На жаль, харэаграфія спектакля не спрыяла глыбейшаму, больш дасканалому вырашэнню вобраза.

У пракоф'еўскай Золушцы Н. Давыдзенка ёсць псіхалагічная дамінанта — вялікая чалавечая годнасць герайні, перавага розуму над мяшчанскай абмежаванасцю астатніх дачок Мачыхі, чыстага сумлення — над сквапнасцю, высакародства і чалавечнасці — над мараллю марнатраўства. Магчыма, якраз гэтага і нешта Наталкі з «Выбранніцы»? Добра, што балерына шукае і для гэтай герайні нешта паглыблена індывідуальнае, прынамсі, для раскрыцця нацыянальных рысаў герайні.

Калі б я спыняўся на кожнай рабоце балерыны, факты вымусілі б мяне сказаць і тое, што яна, як кожны шукальнік у мастацтве, ведзе і горыч няўдач. Але больш важна для мяне было сказаць аб тым, чым прываблівае творчасць на балетнай сцэне гэтага тонкага і дэпытлівага мастака. Я параіў бы глядачам пайсці на спектакль з удзелам Ніны Давыдзенка нават тады, калі гэты спектакль вам добра вядомы, скажам, на тое ж «Лебядзінае возера», — актрыса ў заўсёдным творчым руху, і кожны раз яна адкрывае ў танцы нешта новае, танцуе партыю «нібы ўпершыню». А гэта не можа не выклікаць захаплення.

Міхась МОДЭЛЬ.

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

ПЕСНЯ Ў ВЫРАІ

Высокі, моцны, надзвычай прыгожы жаночы голас мякка і задушэўна спявае:

Было — вакол квітнеў тут дол,
І лес шумеў жыцьцём,
І кожны ліст быў свеж і чыст,
Ад волаў даждавых.

Мелодыя льецца то шырока і прывольна, то заціхае, потым зноў нарастае, расказваючы аб першым каханні. А ўжо праз колькі хвілін, у наступным рамансе, голас спявачкі набірае сілу, становіцца ўпэўненым, гучыць нераможна:

О ты, пачаць усіх прызнанняў
І мая, бачаная ў сне,
Цяпер пралеска ты раніць
І свежай, чыстай, быццам ў сне.

Апошні гук растае ў паветры, і з радыёпрыемніка чуецца голас дыктара:

— Вы слухалі вакальны цыкл Льва Абелівіча на словы Роберта Бёрнса. Выконвала салістка Беларускага радыё і тэлебачання Ганна Стрыжакова, партыю фартэпіяна — Ларыса Максімава.

І вось я сяджу ў невялікім утульным пакойчыку спявачкі, а гаспадыня ўсё няк не можа адолець сквапнасць, аднастайна адказвае на пытанні і потым гаворыць:

— Ці варта пра мяне пісаць — я ж яшчэ зусім маладая салістка.

Паступова мы разгаварыліся, і я даведаўся, што пасля школы Ганна паступіла ў Арлоўскае музычнае вучылішча. Там яе настаўніца была Марыя Мікалаеўна Гарасіна — цудоўны чалавек і педагог.

Усе гады была выдатнай, а на вучнёўскіх канцэртах, у якіх яна спя-

вала рамансы Рахманінава, Чайкоўскага і шмат чаго іншага, заўсёды народна было больш чым звычайна.

— А якой праграмай вы скончылі вучылішча?

— Гэта былі арыя Марфы з «Царскай нявесты» і Царэўны-лебедзя з «Казкі пра цара Салтана» Рымскага-Корсакава. «Як дух Лауры» Ліста, рамансы Чайкоўскага, Рахманінава, рускія народныя песні.

Закончыўшы вучылішча, Ганна паяхала ў Маскву. Пасля першага ж праслухоўвання яе запрасілі ў ансамбль песні і танца Паўднёвай групы войск. Потым былі шэсць гадоў пачы ў Венгрыі, выступленні перад воінамі і перад мясцовым насельніцтвам, першыя поспехі. У рэпертуары маладой салісткі паяўляюцца венгерскія народныя песні, яе запрашаюць выступаць з аркестрам венгерскіх народных інструментаў, а потым і з вялікім сімфанічным аркестрам. Часта спявачку можна было ўбачыць і на экранях венгерскага тэлебачання.

Гаспадыня дастае з шуфляды папку з фатаграфіямі і выразкамі з венгерскіх газет, да кожнай з якіх прыкладзены рускі пераклад, кляпатліва зробленыя яе венгерскімі сябрамі! Вось толькі некалькі назваў арыкулаў і вытрымак з іх: «Руская спявачка — выканаўца венгерскіх народных песень», «Канцэрт сяброўства», «Рускі салавей». І яшчэ: «Цудоўна прагучалі ў сімфанічным канцэрте дзве арыі Чыю-Чыю-Сан і апрацаваная Легавам венгерская народная песня «Далёка за лесам» у выкананні спявачкі Ганны Стрыжакавай. Для кожна-

нага з гэтых твораў наша руская гасця знайшла непатуторныя выканаўчыя фарбы. І гэта было высока адзначана гублкіай, якая ўзнагародзіла выканаўцу бурнымі воплескамі і прымуслала яе «бісраваць».

Неўзабаве пасля вяртання з Венгрыі Ганна Стрыжакова прыехала ў Мінск і стала салісткай хору Беларускага радыё і тэлебачання. Яна часта выступае перад мікрафонам. Яна — артыстка высокай кваліфікацыі, з каштоўным вопытам прафесійнай работы на эстрадзе. Да таго ж у яе вялікі рэпертуар з твораў рускіх і заходніх класікаў, песень савецкіх кампазітараў.

Цяпер яе голас можна пачуць па радыё і ў адкрытых канцэртах, у якіх яна выступае з аркестрам ці секстэтам домраў. Рэпертуар спявачкі няспынна пашыраецца і, перш за ўсё, творами Беларускай музыкі. Так, на яе «творчым рахунку» ёсць лепшыя ўзоры вакальнай музыкі Л. Абелівіча, А. Багатырова, Р. Пукста, Ю. Семіянікі і іншых кампазітараў, многа беларускіх народных песень...

Назаўтра пасля нашай гутаркі я сядзеў у канцэртнай зале і слухаў выступленне аркестра Беларускага радыё і тэлебачання. І першым нумарам выдучы аб'явіў:

— Юрый Семіянік, «Расцітай, Беларусь». Выконвае Ганна Стрыжакова...

І калі адгучала апошняя нота песні, зала ўзарвалася апладысмантамі.

З. НИКАЛАЕУ.

Шандар ПЕТЭФІ

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ПЕСНЯ

Гэй, мадзяр. Пакуль не позна,
За Айчыну хваляй грознай
Ты паўстань супроць няволі,
Калі хочаш лепшай долі.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Бачна наша крыўда ў свеце:
Вольных прадзедаў мы дзеці,
А дасюль няма спакою
Нашым продкам пад зямлёю.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Жыць нікчэмна і ганебна
Досыць, досыць—не патрэбна.
У рашучую хвіліну
Абаронім мы Айчыну.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Хоць блішчыць ланцуг іржавы,
Ды не так, як шабля славы.
Дык пакончым з ланцугамі,
Шаблі хай блішчаць над намі.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Не, не знікне венгра слава.
Ён на гэта мае права.
Змыем палкаю крывёю
Пляму ганьбы мы былое.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

Будзе росквіт новай сілы,
Унукі прыйдуць на магіль,
Каб у гэты дзень цудоўны
Славіць нашыя імёны.
Богам венграў паклянёмся
Прад людзьмі:
Не! Рабамі больш не будзем
Мы!

МУЖЧЫНА

БУДЗЬ МУЖЧЫНАМ...

Мужчына, будзь мужчынам!
Жыццёвы вызнай шлях,
Не будзь пакорнай лялькай
У кожнага ў руках.
Хай лёс сабакам злосным
Пільнуе ля акон,
Ад мужных уцякае,
Як баязлівец ён.

Мужчына, будзь мужчынам!
Герой не гаваркі,
Прамова Дэмасфена
Не перажыць вякі.
Будзь дужы і нязломны,
Не бойся перашкод.
А пераможаш — змоўкні,
Як водгулле грывот.

Мужчына, будзь мужчынам!
Ты будзь заўжды гатоў
У бойцы, калі трэба,
Праліць за праўду кроў.
І лепей сто разоў ты
Адмоўся ад жыцця,
Калі не страціш гонар,
Не будзе небыцця.

Мужчына, будзь мужчынам!
І ў горы не гадай,
За ўсе багацці свету
Ты волю не прадай.
Нікчэмны, хто з выгоды
Заплеснеў і раскіс.

«Хоць з торбай, ды на волі!» —
Вось мужнага дэвіз.

Мужчына, будзь мужчынам!
Адважны ў барацьбе.
Не перашкодзяць людзі,
Не здрадзіць лёс табе.
Ты будзь, як дуб, магутны,
Што спляжыў ураган,
Хоць вывернуў з карэннем,
Ды не сагнуў твой стан.

ПЕРАЙМАЛЬНІКАМ

Вазком вам уяўляецца паэзія,
Што па гасцінцы тарахціць глухім.
Ды верш—арол. Пад небам ён
лятае —
Вышуквае нязнаныя шляхі.

А вы нікчэмныя, пустыя,
баязліўцы,
Чакаеце, каб вам праклалі шлях.
І, як за косткаю сабакі-хціўцы,
Вы бяжыце ўсё па чужых слядах.

Бяры пяро, пішы, як маеш сілу,
Трымайся шляху ўласнага свайго.
А не—бяры шавецкае начынне
І верш нягеглы растапчы нагой.

ПАЭЗІЯ

Як зганьбілі цябе, паэзія святая!
Як топчуць тыя дурні кожны раз,
Што пахнуць не зямлёю,
а парфумай!..
Самаупэўненыя невукі-жрацы
Плявузгаюць напышліва з імпэтам,
Што ты—шыкоўны, велічны палац,
Куды дазволена ўваходзіць
далікатна,

Апранутым па модзе і шляхетным.
О, змоўкніце!
Усё хлусня! Хлусня!
Няма ні кроплі праўды ў тых
размовах.

Паэзія—не месца для сустрэч
Стлусцелых самаупэўненых
абранцаў,
Што ўселіся надзьмутыя пыхліва,
Як быццам у салатніцы цыбуля.
О не! Паэзія—прасторны, светлы
храм,

Куды заходзіць можа кожны,
Каб думаць, адчуваць, маліцца,—
Храм, у які заходзіць можна
І у лапцях, і нават басанож.

Пераклад з венгерскай
М. Хведаровіч.

Іван СКАЛА

ДЗЕВЯТАЕ МАЯ

У РАЁННЫМ ГАРАДКУ

Жыве Гісторыя, і ў нашы твары
дзьме
Той самы вецер. Здзьмуў усе
маршчыны
І павуцінне з воч відушчых зняў.
Як і раней, пульсуюць успаміны,
У сэрцы не спыняецца агонь,
Такі, як быў, такі, як заўтра будзе.

Мы тут ізноў.. І падаюць
дажджынкі
На лозунгі, на плошчу, на галовы...
І па-сваяцку мы ізноў шумім,
Паверхамі ад цыгарэт аблокі
Плывуць над смехам жартаў
грубаватых...

Мы адчуваем масляністы пах
Бутэлек, кінутых пад гусеніцы
танкаў,
І пахнуць дымам згорбленыя
сцены,
І ранішняя шэрань ападае,
І зноў саломаштае ў руінах,
І зноў дыхнула подыхам махоркі,

І, як тады, чаканым крокам нехта
Ступае на чырвоную трыбуну...

Так, мы—Гісторыя! Мы гэта знаём.
Не ўпершыню будзем горад
гэты —
Яго крышылі танкавыя шквалы,
Мы адраджаем горад свой ізноў,
Каб абудзіць у чалавеку
чалавецтва,
У сто разоў будоўлю мы
пашырым,
І зубы сціснем тысячу разоў,
Каб новай песняй сэрца
трапятала.

Мы тут! Мы тут! Няхай цярусіць
дажджык.
Вось узыходзіць нехта на трыбуну:
Май пераможны! Ён дзевяты
дзень
Пульсуюць ў скронях... А напал душы
Вось выбухне, здаецца, і тады
Мы вызвалім энергію такую,
Што крок самой гісторыі
паскорыць

Сягоння, заўтра, раніцай адразу,
Як толькі мы пакінем гэту плошчу.

Яшчэ адзін прамоўца—
на трыбуне,
Мы замаўкаем і ўзімаем рукі,
Усхвалявана прагучала слова —
Што скінуты з плячэй цяжар
былога.

І вось над намі ўжо лістоўкі
кружаць
І нас кранаюць моваю спакойнай.
Мы каўняры тапырым пад
дажджом.

Дождж мая! На ілбах гарачых
Нядоўга жыць яго халодным
кроплям —
Яны без следу знікнуць
вокагненна...

І ці не час ужо і нам дадому?..
А ціхі дождж вясновы ўсё
цярушыць,
І над трыбунаю шасцяць
лістоўкі —
Жывога дрэва лісце трапяткое.

Вітэзслаў НЕЗВАЛ

НАДПІСЫ

У ЗАЛЕ ЧЫРВОНОЙ АРМІІ

I
Дружа мой, пільным будзь
на зямлі, пад якой мы заснулі.
Права гэта сказаць
я пралітай крывёй заслужыў.
Нарадзіўся мой сын у той дзень,
калі ўпаў я ад кулі.
Я загінуў, каб жыў ён. Каб сын
яго жыў.

II
Чалавек! Няхай войны
пакінуць цябе назаўсёды!
І хачу я, каб кроў мая
кропляй апошняй была.
Расхінаючы рукі,
я ляцеў да цябе, як свабода.
Парашут мой згарэў.
Ды свабода — прыйшла.

III
Калі з ворагам мовай агню
гаварылі салдаты,
Калі свет скаланаўся
ў грывотных абдымках вайны,
Здагадайся, аб чым марыў я
ля лафета гарматы?
Аб усмешцы каханай. Аб кветках
вясны.

IV
Хочаш ведаць, чаму назаўжды мы
вялікімі сталі?
І чаму нас бяда ні зламаць,
ні сагнуць не змагла?
Нас ніколі ніхто

не выкоўваў з жалеза і сталі,
Моц давала нам мэта, якая
наперад вяла.

V
Я, над прорвай будуючы мост,
сустракаў небяспеку.
Як па мосце, па мне
перайшла Перамога сама.
Калі ўпаў чалавек,
каб жыццё захаваць Чалавеку,
Значыць, жыў ён не марна. Памёр
не дарма.

VI
Калі ў дом да цябе
зноў пастукае гора і горыч,
Меч смяротны нацэліць
на Айчыну тваю,
Будзь з народам сваім.
Будзь не ніжай, не вышай.
Будзь поруч.
Радавы—найвышэйшае званне
ў баю!

VII
Не смуткуй, што памёр я.
Памёр я, не знаючы смутку,
За цябе і за маці,
за раніцу заўтрашніх дзён.
Хочаш быць ты, як бацька?
Дык слухай сумлення пабудку!
І сябе, калі трэба, не шкадуй,
як і ён!

VIII
Хто там? Брат мой? Сястра?
Развіталіся моўчкі са мною...
Я не чую—я мёртвы.
Я не бачу цябе.
Але веру табе,
што за праўду паўстанеш сцяною.
Як салдат, устаіш у цяжкой
барацьбе.

I. БАРТ

ШУМ ЦІШЫНІ

Праз колькі кругоў агню
жыццё пераскочыла!

Колькі паэм анямела
у партытуры маршчын!

Колькі золата
пераплаўлена ў серабро!

Ян КОСТРА

БРАЦІСЛАЎСКАЯ ВЯСНА

Яе прыход адзначылі раптоўна
У садзе чорных выбухаў слупы.
Фіялак водар дым глушыў
гвалтоўна.
А тыя, што схаваліся ў скляпы,
Пачуўшы мову рускую, на сонца
Выходзілі, як з цемрадзі турмы.
Па вуліцы салдацкі строй
бясконца

Ішоў на захад па пятах зімы.
На квецень дрэў, якой быў
кожны рады,
Панура дыхаў лёд з далечыні.
І пад аркестр грывотнай кананады
Жаўрук выконваў сола ў вышыні.

Катарына БЕЛЬНАЕВА

● ● ●
Пачую звонкі шэпат,
а гэта—толькі дождж.
Пачую звонкі тупат,
а гэта — толькі дождж.
Пачую зноўку крокі,
а гэта — той жа дождж...

Нічога не пачую,
а гэта — ты!

З чэшскай і славацкай
перакладу Пятрусь Макаль.

НА ГЭТЫ ПАЗ, здаецца, часопіс абгану газет у апэратыўным рэцэнзіраванні кніжкі: раней за ўсіх водгук на зборнік артыкулаў пра сучасны тэатр «Ты і я» Т. Арлова даў «Неман» (№ 3 за г. г.). Аўтар водгуку І. Маставой (дарэчы, ён чамусьці свае каментарыі да тэксту Т. Арловай у дужках падпісаў ініцыяламі «Г. К.»), відаць, занатоўваў самыя першыя ўражанні і спышаўся. Бо пачынае з прызнання, што можна назваць у кнізе «многа спрэчных і памылковых меркаванняў». Многа няўвязак і лагічных пралікаў і тут жа абвешчае права Т. Арловай... «абараняць тэатр». Абарона, у якой сустракаецца «многа» памылак і лагічных пралікаў, — не такая і надзейная. Але важней спытаць І. Маставога, ад каго трэба абараняць сёння тэатр? Адказ ён дэе дэманстратыўна расплывісты і амаль дэмагагічны (тут змешаны «руціна» і «кан'юнктура», «ворагі, часам зласлівыя, але часцей ліслівыя, апанутыя ў тогу прыхільнікаў мастацтва» — і ўсе яны «штодзённа пасягаюць на сапраўдную яго сутнасць»), не называючы канкрэтных носьбітаў усяго варожэга тэатру, ад каго ці ад чаго яго трэба абараняць. Ад рэжысёраў і артыстаў з ліку аматараў «руціны» і «кан'юн-

Так, зацікавілася, напрыклад, Т. Арлова (і чытача зацікавіла), чаму рамесніцкая камедыя «Захавай маю тайну» ў тэатры імя Коласа збрала больш гледачоў, чым драма «Вайна пад стрэхамі» і «Шостае ліпеня». Аднак, прааналізавашы толькі «Тайну», яна тут жа пераскоквае да другога пытання: «Перш чым спрачацца з тымі, хто не лічыць тэатральнае мастацтва трыбунай, з якой можна гаварыць горача, надзеянна і шчыра, захачелася яшчэ раз пераканацца ў сваім праве абараняць тэатр». Па-першае, які гэта дзівак-рэтраград «не лічыць трыбунай» тэатр? А па-другое, чаму разгляд прыёмаў, якімі драматург карыстаўся, каб прыцягнуць увагу гледача да «Тайны...», абудзіў у аўтара жаданне «пераканацца ў сваім праве абараняць тэатр»?

Так «свабодна» пераходзіць ад тэмы да тэмы аўтар занадта часта. І чытаеш гэтыя пераходныя мясціны, крытычныя «кладкі» паміж звычайнымі рэцэнзіямі, як устаўныя кавалкі эсэістыкі. Думка крытыка не засяроджваецца на той ці іншай тэме, яе мы павінны зноў і зноў адшукваць, як абрыўкі нітак, і звязваць у адно самаі. Стракаццэ іменны драматургаў, акцёраў, рэжысёраў — стваральнікаў спектакляў, дзе ёсць вобразы маладых людзей нашага часу, а таго, чаго чакаеш ад прадмета даследавання, няма: Т. Арлова амаль зусім не гаворыць аб рэальным жыцці, не сутыкае і не параўноўвае мастацкі вобраз з яго прата-тыпам, не правярае адлюстраваныя на сцэне характары і праблемы з іх вытокамі ў рэчаіснасці. Так, спектакль «Мой бедны Марат» у купалаўцаў параўноўваецца з кінэафілмам «Дзень шчасця», з творами, які будзеца, вядома, па сваіх законах і не можа быць ні пацвярджэннем праўды мастацтва ў тэатры, ні абвэржэннем яе.

Канечне, уводзячы ў размову аб сцэне прыклады з кіно, жывапісу, музыкі, аўтар звычайна не гоніцца за славай вонкавай «эрудыраванасці», а пашырае гарызонт даследавання. Але ж выключачь з даследавання жыццё, якое дае мастацтву тэмы і вобразы, значае збядняць глыбіню крытычнага аналізу, зводзіць яго да «цэхавай» гаворкі, у якой можа прыняць удзел толькі дасведчаны ў гэтай галіне чытач, — закранаецца ж толькі «рэх» (мастацкае) рэальнасці, а не сама яна. Гэта, дарэчы, робіць эмпірычнымі выказванні Т. Арловай адносна твораў пра вайну: яна бярэ п'есу А. Дзялендзіка і спектакль тэатра імя Ленінскага камсамолу Беларусі «Грэшнае каханне» па-за тымі абставінамі, з якіх пачэрпнуты канфлікт драмы, і таму часам скіляецца да зусім нечаканых высноў. Скажам, у заддзёнасці аднаго вобраза вінаваціць не аўтара і не рэжысёра, якія парушылі праўду і логіку жыцця, а... выканаўцу ролі.

Ім, артыстам, Т. Арлова наогул прыпісвае значэнне «вышэйшай інстанцыі» ў стварэнні сцэнічнага партрэта. І атрымліваецца, што адзін з іх, напрыклад, «вучыць нас навучы нянавучыці», другая «ў аналізе невытлумачальных паваротаў чалавечай псіхікі... адкрыла новае», герой трыцяга «як чалавек яшчэ не склаўся» і г. д. А высновы робяцца катэгарычнымі. Дзе выканаўца выступае тонкім інтэрпрэтарам ролі, дакладна выліскай у п'есе, дзе ён дзейнічае насуперак драматургу, а дзе трапляе ў палон рэжысёрскага «бачання», у кнізе «Ты і я» часам і не адрозніш. А Т. Арлова добра ведае, што акцёр, выходзячы на сцэну, мае ў сваім распараджэнні тэкст, рэжысёрскую задачу, самаго сабе і партнёра. Пра гэта можна было б не гаварыць, калі б у кнігах аб драматургіі мы не прыпісвалі гегемонію слову аўтара, а ў кнігах пра тэатр — выканаўцу ролі...

Відаць, калі Т. Арлова друкавала свае рэцэнзіі ў перыядычным друку, пэўныя акцёры і спектаклі давалі ёй спажыву для пэўных заўваг, паасобку, можа, і справядлівыя у кожным канкрэтным выпадку. Але сабраны пад агульнай вокладкай, артыкулы «не гучалі». Каб надаць ім нешта падобнае на адзінства, Т. Арлова празмерна часта карыстаецца «прыёмам рэсэ» і звязвае тое, што не мае лагічнай паслядоўнасці, эмацыянальнымі воклічамі.

Прачытаўшы кніжку, усё ж бачыш, што яна будзе карыснай, бо Т. Арлова зафіксавала некаторыя з'явы беларускага сучаснага сцэнічнага мастацтва, даўшы крытычнае апісанне раду спектакляў і акцёрскіх работ. І крыўдуеш, што аўтар штучна аб'ядноўвала свае артыкулы розных гадоў у нейкае падабенства «канцэпцыі».

Хочацца верыць, што ў наступных работах крытык будзе па-спадаарку абыходзіцца з думкай і здолее абараніць, канечне, не тэатр, а галоўныя прынцыпы ў савецкім мастацтве ад прафанацыі і прымітыву. Лепшыя старонкі кнігі (пра п'есу І. Шамякіна і А. Дзялендзіка, напрыклад) умоўнаўчы такія ўражанне. А без пралікаў, здаецца, першых кніг не бывае. Прынамсі, у тэатральнай крытыцы.

В. ІВІН.

ТАЦЯНЧЫН КЛОПАТ

Кожны новы дзень у жыцці малага — новая падзея, новае адкрыццё невядомага. Старэйшыя ўважліва адносяцца да ўсяго, што адбываецца ў жыцці маленькіх, дапамагаюць ім разабрацца ў з'явах навакольнага свету. У гэтым сэнсе кніжка Уладзіміра Юрэвіча «Дзе начуе сонца», — добры дапаможнік для тых, хто або яшчэ не ходзіць у школу, або толькі пачынае вучыцца.

Яна складзена з дванаццаці апавяданняў, аб'яднаных адной задумай: абудзіць у душы дзяцей цікаўнасць, а нам, дарослым, паказаць, як фармуецца дзіцячая псіхалогія.

Крок за крокам, ад адной падзеі да другой ідзем мы разам з героямі кніжкі і пачынаем задумвацца над многімі жыццёвымі пытаннямі. А задае гэтыя пытанні цікаўная і непаседлівая Тацянка. Канечне, задумваемся мы над імі не таму, што яны вельмі складаныя, наадварот, пытанні звычайныя і нават простыя. Але менавіта ў гэтым іх істотная сутнасць. Мы неяк прывыкаем не заўважаць паэзію першароднасці, чысціні першых сутыкненняў з рэчамі, прыродай. Ціхай да ўспамінага болю, радасцю аб сваім дзяцінстве поўніцца наша душа, калі чытаем апавяданне «Мячых-скачык». Сітуацыя простая: дзед купіў падарунак сваёй унучцы — гумовы мячык, які надзімаюць паветрам. Толькі ў дзеда і ў бабкі духу не хапае, каб зрабіць гэта. Надзімае мячык міліцыянер. І Тацянка шчаслівая. Вядома, тут гаворка ідзе не пра тое, што вось, маўляў, і такі выпадак бывае ў жыцці. Размова ідзе пра чалавечыя адносіны, пра тое, што ўражвае дзіцячую душу, пакідае ў ёй след. Дзіця дзякуецца да чалавечай даброты, спагадлівасці — найбярвейшых прыкмет гуманнасці адносіні у грамадстве. І мы самі, пра жыццё пэўны час разам з дзедам і яго ўнучкай, іменна цяпер зразумелі нешта вельмі харошае, важнае, што яшчэ доўга будзем прыгадваць і пры выпадку аб гэтым будзем успамінаць.

Якое б апавяданне мы ні ўзялі — «Шумны лістапад», «Апельсіні», «Неспадзяваная госця», «Дзе начуе сонца» — гэта як бы паасобныя часткі з бага- тага на адкрыцці жыцця малага, хваляючыя сусрэчы з прыгажосцю.

Аўтар умее гаварыць з маленькімі, знаходзіць патрэбнае слова-зерне, якое лёгка кладзецца на поле разумовай

Уладзімір Юрэвіч. «Дзе начуе сонца». Выдавецтва «Беларусь», Мінск. 1970.

дзеінасці малага і дае добрыя ўсходы. Ды ўрэшце — не толькі малага. Вось, напрыклад, апавяданне «Апельсіні». Захварэў дзед — заўсёдыны і цікавы спадарожнік у Тацянычыным жыцці. У дзіцячым садзіку Тацянычы на абед далі, як і ўсім яе сяброўкам, апельсіні. І яна гэты самы апельсіні хавае ў рукавічку, каб потым аддаць яго дзеду. Бо яна цвёрда пераканана: калі дзед яго з'есць, адразу паправіцца.

Не абмяжоўваецца пісьменнік толькі гаворкай пра прыгожае і добрае, што можа напаткаць дзіця. Шчыра і адкрыта ён падае карціну таго, як жорсткасць (хай можа сабе і вышадкова) чалавека балюча раніць чыстую душу дзіцяці, уносіць у светлае дзіцячае ўяўленне аб жыцці не вельмі вясёлыя адценні. (Апавяданне «Анюціны вочкі і Тацянычыны слёзкі»). Разам з тым негатыўнае ў ізданні меры супрае таму, што характар малага гартуецца, выпрацоўвае цвёрдасць, выхоўвае здольнасць узважваць добро і зло, кладзе пачатак крытычнаму падыходу да супярэчнасцей, якія даводзіцца вырашаць. Прыкметна, што Ул. Юрэвіч дасягае гэтага выключна простымі сродкамі. Апавяданне вядзецца без зрываў: спакойна і ўраўнаважана.

Дабрата, шчырага зацікаўленасць у справах дарослых вызначае праздзіны і ўчынкі маленькіх герояў з кніжкі Ул. Юрэвіча «Дзе начуе сонца». Следам за Тацянкай пісьменнік знаёміць нас са Святланкай — цікаўнай і дапытлівай дзяўчынкай, з Алёнкі — яе малодшай сяброўкай, з якой ўпершыню пасля лета ідуць у школу. Алёнка — наогул у першы клас. І ўпершыню робіць адкрыццё, што настаўніца такая ж добрая, як і яе, Алёнка, маці. Знаёмімся мы і з двума героямі, па-мужчынку стрыманымі на пачуцці, але поўнымі прагі да здзяйснення сваіх дзіцячых мар — Вітацькам і Андрэйкам.

Думаецца, што маленькім чытачам спадабаецца кніжка Уладзіміра Юрэвіча. Бо акрамя цікавых саміх па сабе герояў і сітуацый, у якіх яны трапляюць, яна напісана жывой і сакавітай мовай, а малюнкі, выканацыя мяккай акварэллю мастаком П. Калініным, надаюць ёй прывабны і цікавы выгляд.

В. ПОЛЯК.

ВЫКАЗАНА Ў МАНЕРЫ ЭСЭ...

туры? Ад драматургаў, якія пішуць недобраякісныя п'есы? А можа ад крытыкаў, што «апануюць тогу прыхільнікаў»?

Аднак самае прыкрае ў тым, што сказанае ў «Немане» не пацвярджаецца зборнікам артыкулаў «Ты і я». Разгорнем кніжку. Гэта цыкл звычайных тэатральных рэцэнзіяў на спектаклі, створаныя ў 50—60 гады на беларускай сцэне пераважна на маладзёжную тэматыку. Аўтар доволі ўмела звязала гэтыя рэцэнзіі лірычным роздумам і літаратурнаўчымі каментарыямі, у якіх прасочваецца лейтэма яе даследавання: малады герой у жыцці і яго вобраз на сцэнічных падмоках. Сустракаюцца тут і вельмі трапныя назіранні, і змястоўны разгляд акцёрскіх работ...

Аднак ёсць у Т. Арловай і зусім суб'ектыўныя ацэнкі. Скажам, яна перабольшвае значэнне тэлеспектакля «Два колеры» і аддае яму шмат увагі (хоць «абараняе» яна тэатр, а не TV), параўноўваючы яго з аднаменным спектаклем тэатра юнага гледача. Чытаеш і думаеш: а якую ж думку хоча сцвердзіць аўтар? Што «спробы стварыць маленькія «Современники» рабіліся ў кожным тэатральным горадзе? Дык гэта няпраўда. Часцей пераймаліся толькі рэпертурыяны навінкі маладога маскоўскага тэатра і ігнараваліся студыйныя метады фарміравання тэатра. З гэтага, як піша і сама Т. Арлова, «нічога не атрымалася», бо рэпертура звычайна складаецца з арганічнай патрэбы тэатра ставіць гэта і пра гэта, выходзячы з творчых імкненняў і акцёрскага патэнцыялу. А можа тое, што «герой п'есы «Два колеры» не былі адзінокамі... у драматургіі тых гадоў, у іх былі дзесяткі пабрацімаў? Не, Т. Арлова піша аб нечым іншым: яна да «Двух колераў» прышпільвае раней напісаную і пастаўленую п'есу І. Мележа «Пакуль вы маладыя». Навошта і чаму? Толькі таму, што там і тут героі — равеснікі. Далей узнікае гаворка пра «Любоў, Надзею, Веру» П. Васілеўскага, дзе нават і ўзрост большасці герояў не той, не кажучы ўжо пра тое, што зусім іншыя старонкі жыцця. Здаецца, што, парушаючы храналогію, змешваючы жанры п'ес, сутыкаючы тэатр і TV, аўтар хаче сказаць толькі даволі банальную ісціну пра тое, што названыя п'есы сышлі са сцэны і «вяртанне іх наўрад ці магчыма»?..

Такое ў кніжцы «Ты і я» здараецца часта. Чытаеш рэцэнзію на спектакль і рыхтуешся да пэўных высноў, звязаных з яго жыццёвай крыніцай і мастацкім узроўнем, а табе прапануюцца зусім нечаканыя, адвольна абраныя аўтарам параўнанні-аналогіі ці штучна прыцягнутыя, зусім непадрыхтаваныя аналізам таго ці іншага спектакля новыя тэмы.

Т. Арлова. «Ты і я». Выдавецтва «Беларусь», Мінск. 1969.

УМОЖНА КНІГУ АЛЯКСАНДРА УС «ЦІ ДАРУЕ?...» МОЖНА ПАЗДЭЛІЦЬ НА ТРЫ РАЗДЗЕЛЫ. У ПЛАНЕ ВЫРАШЭННЯ МАРАЛЬНА-ЭТЫЧНЫХ ПРАБЛЕМ НАПІСАНА АПАВЯДАННЕ «ЛЮБОЎ МАЯ, МАРА МАЯ!» У ІМ АПАВЯДАЕЦА ПРА ТОЕ, ЯК ЮНАК, РАБОЧЫ ІНСТРУМЕНТАЛЬНАГА ЦЭХА, У ВЯЧЭРНЯЙ ШКОЛЕ СУСТРЭЎ АДНОЙЧЫ ДЗЯЦЬЧЫНУ. ЁН ПАКАХАЎ ЯЕ Шчыра, ЯК ТОЛЬКІ МАГЛО ПАКАХАЦЬ ЮНАСЦЬ СЕРЦА. НІЯК НЕ АДВАЖЫўСЯ ПРЫЗНАЦІА ЁЙ У КАХАННІ, НАВАТ ПАДЫІСЦІ ДА ЯЕ. І МУСІЎ АДКРЫЦЦА ТАВАРЫШУ ПА ПРАЦЫ ХВЕДАРУ, ШТО РАЗАМ З ІМ ВУЧЫўСЯ ў ВЯЧЭРНЯЙ ШКОЛЕ. ТОЙ ПАСМЯЎСЯ З ЯГО І ПАЧАЎ ЗАЛІЦАЦА ДА АЛЁНКІ, ВАДЗІЦЬ ЯЕ НА ТАНЦЫ. АДЛОЙЧЫ ХВЕДАР СТАЎ ПЛЕСЦІ «НЕШТА НЕПРЫСТОЙНАЕ» ПРА ДЗЯЦЬЧЫНУ. І ЗАКАХАНЫ ЮНАК УЛЯПІЎ ЯМУ АПЛЯВУХУ, ЗА ШТО АТРЫМАЎ ДОБРЫ НАГАНІЙ АД СЯБРОЎ, ДЫ ЯШЧЭ ў ЗАВОДСКАЙ ШМАТТЫРАЖЦЫ ПРАПЯСОЧЫЛІ. У ВЯЧЭРНЯЙ ШКОЛЕ ЯГО ТАКАСА УСЕ ДАКАРАЛІ ЗА НЕПРЫСТОЙНЫ УЧЫНАК, ДАКАРАЛА І АЛЁНКА. ЮНАК РАЗВІТВАЕЦА З ЗАВОДАМ І ВЯЧЭРНЯЙ ШКОЛАЙ І ЕДЗЕ НА ЦАЛІНУ. ТАМ ПАКУТЦЕ ПА АЛЁНЦЫ. НАРЭШЦЕ НАПІСАЎ ПІСЬМО ВУЧНІЯМ СВАЙГО КЛАСА. АДКАЗ ПРЫСЛАЛА АЛЁНКА. ЯНА ПІ-

З ДУМКАЙ ПРА ДАБРАТУ

сала: «Ці памятаеш ты Хведара — таго высокага светлавалосага хлопца з нашага класа? Ён перавёўся ў другую школу. Я больш не дружу з ім... І чаму ты не раскажаў, за што пабіў яго?»

Назаўтра раніцой юнак ехаў на аэрадром, насустрэч сваёй мары. Апавяданне выхоўвае ў моладзі правільны маральна-этычны адносіны да кахання, выступае супраць абы- вацельшчыны і хцівасці, і ў гэтым яго ідэйная і мастацкая вартасць. Такім жа клопатам аб чысціні юнацых сэрцаў, вернасці высокім пачуццям пазначаны і апавяданні «Са- лаўіная песня», «Ці да- руе?...», «Пуховая хуст- ка» і інш.

Пэўнае месца займаюць у зборніку творы аб гераізме савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны. Характэрным у гэтых адносінах з'яўляецца апавяданне «Дзякуй, што ты жыла!» Такі падпіс прачытала пісьменніца на магіле патрыёткі.

Апавяданне напісана на фактычным матэрыяле і таму яно ўражвае, запамінаецца.

Апошні раздзел кнігі (ён выдзелены асобна) складаюць творы, напісаныя пісьменніцай у выніку паездак за мяжу. Апавяданні «Долька лімона», «Ці едзе ў горад», «Ноччу», «На конкурс прыгажунь», «Вяселле мс Элен» перадаюць карціну капіталістычнага свету, дзе рабочы чалавек заня- баны, змардаваны цяж- кай працай, невыносны- мі ўмовамі жыцця, дзе антаганістычныя супа- рэчнасці паралізуюць грамадства.

У нашы дні, калі буржуазная прапаганда яшчэ робіць пацугі па- казаць аджыўцы капі- талістычнага свету у ру- жовым святле, такія творы маюць асаблівае значэнне. Яны вучаць нашага чытача яшчэ больш любіць і цаніць сваю сацыялістычную Радзіму, у якой пра- цюны чалавек заўсёды агорнуты вялікай павя- гай і клопатам.

Кніга Аляксандра Ус «Ці да- руе?...» знойдзе на маю думку, водгук у сэрцах юных чыта- чоў, дапаможа глыбей зразумець тыя скла- даныя пытанні, якія ста- віць перад імі жыццё.

Алесь СІАВЕР.

ДЗЯКУЙ ЗА СВЯТА

Выстаўка дзіцячага малюнка — святая Свята чысціня, непасрэднасці таленту, жыццярэчаснасці...

Дзеці расчыняюць перад намі дзверы ў чужыны свет. Яны раскладваюць рэальны свет на тысячы часцінкі і потым гуляюць імі, бы ў чароўным калейдаскопе складаючы неверагодныя карціны. Дзеці не прымаюць сумны свет прамых ліній і шэрых фарбаў. Яны лёгка знаходзяць падабенства не знешняе, а ўнутранае, дакладнасць не літаральную, а вобразную.

Дзеці ў прастаце сваёй здольны падымацца да сапраўднага сімвалізму, да абагульненняў. Свет у іх уяўленні больш прыгожы, чысты і справядлівы, чым на самай справе. У гэтым свеце добра і праўда заўсёды перамагаюць, героі не паміраюць, дрэнныя і злыя людзі не хаваюцца пад маску, а звары мірна і бестурботна жывуць побач з людзьмі.

На 22-й Рэспубліканскай выстаўцы дзіцячай творчасці, што адкрылася ў памяшканні Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, каля дзвюх тысяч работ, і кожная — маленькі шэдэўр.

Тут і пейзажы — незвычайныя, казачныя, дзе рэчаіснасць пераплятаецца з выдумкай, дзе побач з елкамі растуць баабавы і пальмы, тут і тэматычныя карцінкі, якія расказваюць пра вайну, пра будаўніцтва, пра іншыя планеты, пра знаёмых людзей, пра вучобу і адпачынак, пра сям'ю і сяброў, і партрэты — смешныя і сур'ёзныя, намалюваныя проста алоўкам і «вырашаныя ў колеры». А колькі на гэтай выстаўцы тканых і вышываных пасцілак, ручнікоў, абрусав, паясоў, колькі прыгожых скульптур з дрэва, гліны, гіпсу, саломкі, кудзелі, бавоўны! Ды хіба пералічыш чуды, якімі здзіўляюць і радуецца нас дзеці.

Ходзіш па залах і забываешся, што ў цябе за плячыма не адзін дзесятак гадоў, што ты даўно ўжо не верыш у тое, што зайцы могуць ездзіць на конях, сланы — рабіць стойку на хобцах, дзіўныя страшыдлы есці цукеркі з рук дзіўчынкі, ваўкі — гуляць у хаванкі з авечкамі...

Ходзіш...
Смяешся...
Захапляешся...
Здзіўляешся...

І верыш! Верыш усяму, што намалювалі маленькія мастакі. Верыш таму, што недзе ў самых паглыбленых кутках тваёй душы не згасла прага да чужога, неверагоднага, казачнага.

Адзін мастак, кіраўнік дзіцячай студыі, гаварыў мне аднойчы: — У кожным з нас жыве дзіця. І калі працуеш з дзецьмі, трэба ўмець забыцца на тое, што ты дарослы, трэба ўмець прыслухацца да голасу дзіцяці, што жыве ў табе. Да дзіцячых малюнкаў нельга, нават шкодна падыходзіць з меркамі элементарнай логікі. Іх трэба прымаць такімі, якія яны ёсць. Я ніколі не навязваю дзецьмі ні тэм малюнкаў, ні тэхнікі, у якой яны іх выконваюць. Гэта гучыць парадаксальна, але я нават не вучу іх малюваць. Я даю ім магчымасць раскрыцца, упэўніцца ў сваіх сілах і магчымасцях.

Відаць, мастак меў рацыю. Пэўна, нямногія ў ўдзельнікі выстаўкі абяраць у жыцці прафесію мастака, але любяць мастацтва, заўважаюць прыгажосць у жыцці, радавацца гэтай прыгажосці, разумець яе навукай ўсе.

Есць на выстаўцы работы, якія даюць падставу гаварыць і аб прафесійным умельстве дзяцей. Перш за ўсё гэта работы ўдзельнікаў студыі пры Мінскім Палацы піянераў, якой кіруе вядомы мастак і педагог Сяргей Пятровіч Каткоў. «Праз яго рукі» прайшло не адно пакаленне дзяцей, здольных да малювання. Многія з сённяшніх беларускіх мастакоў лічаць яго сваім першым настаўнікам, які даў ім пачаць у вялікае мастацтва. Калі разглядаць асобна работы ўдзельнікаў гэтай студыі, дык можна заўважыць, як тактоўна выходзіць Сяргей Пятровіч сваіх «птушанят», як уважліва сочыць за іх ростам...

Вось работы яго малодшых выхаванцаў Ігара Кузняцова, Аркадзя Эбара, Броні Абрамавай, Юры Стуліча, Косці Ваўчанкі, Наташы Любіч, Лёні Уласовіча, Гены Лаўрэцкага. Тут усё — палёт і фантазія, буйства фарбаў і непасрэднасць. Але чым большыя дзеці, тым больш у іх работах роздуму, прафесійных навыкаў, ведання законаў і правілаў малювання. Малюнкi архітэктурных элементаў нацюрморты, пейзажы... Адчуваецца, што студыяцы разумеюць законы змяшэння фарбаў, лёгка і свабодна валодаюць малюнкам, акварэльнай тэхнікай. Гэтыя работы даюць падставу гаварыць аб іх нават як аб прафесійных.

Вельмі прыемна, што сёлетняя выстаўка мае даволі шырокую геаграфію. Тут работы выхаванцаў Брэсцкага Палаца піянераў, студыі Слаўгарадскай сярэдняй школы № 2, віцебскага Палаца піянераў, студыі пры Мінскім камвольным камбінаце, пры домакіраўніцтве № 1 Беларускай чыгункі і іншых.

Выстаўка паказала, што па ўсёй нашай рэспубліцы вельмі многа таленавітых, сапраўды адаронаных дзяцей. Напэўна не памылюся, калі скажу, што найбольшую цікавасць у наведвальнікаў выстаўкі выклікаюць работы самых маленькіх яе ўдзельнікаў — чатырохгадовага Дзімы Мінца, які намалюваў кракадзіла, і шасцігадовай Асі Пульман, якая стварыла малюнак

пагодле лермантаўскага «Дэмана». Вось ужо дзе жыццярэчаснасць б'е праз край вась дзе сапраўдны чуд, сапраўдныя чысціня і летуценне!

У пачатку гэтага артыкула я гаварыў, што на выстаўцы шмат работ у розных тэхніках. Прыемна, што дзеці нашы пачынаюць цікавіцца прыкладным мастацтвам, што яны ўсё больш увагі аддаюць жанрам беларускага народнага мастацтва пляценню з саломкі, разьбе па дрэве, кераміцы. Відаць, вялікую увагу ўдзяляюць гэтым жанрам кіраўнікі студыі пры Брэсцкім Палацы піянераў і пры Палацы культуры прафсаюзаў у Мінску. Работы іх выхаванцаў Светы Міршанай, Лены Іванчык, Лены Куднік, Ігара Міхневіча, Жэні Сечкі вызначаюць любоўю да нацыянальнай спадчыны, да нацыянальных традыцый, веданнем беларускага фальклору, казак, песень.

Я доўга хадзіў па залах выстаўкі, у захапленні ўглядаўся ў чужоўныя работы беларускіх дзяцей, радаваўся іх аптымізму, святочнаму светаадчуванню, а недзе ў душы карцела:

— Як прыкра, што студыі дзіцячай творчасці пры домакіраўніцтвах — амаль самаўтварныя, што ім удзяляецца так мала увагі, што ўся іх работа трымаецца на чыстым энтузіязме кіраўнікоў.

Я знаёмы з некалькімі такімі студыямі ў Мінску і магу засведчыць, што нават паперу, фарбы, алоўкі іх кіраўнікам часта прыходзіцца купляць за свае грошы. Я ўжо не кажу аб памяшканнях, у якіх працуюць дзеці. Часцей за ўсё гэта пыльныя, цёмныя падвалы, без усялякага абсталявання, без усялякіх прылад.

Вельмі прыемна было сустрэцца на Рэспубліканскай выстаўцы з работамі дзяцей са студыі пры домакіраўніцтве № 1 Беларускай чыгункі, якія былі ў свой час гаспадарамі вернісажу ў рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва». Чужоўныя малюнкi. Але мала хто ведае, у якіх умовах даводзіцца працаваць дзецям. Доўгія гадзіны праводзяць яны ў гарачым пыльным падвале, побач з кацельняй. Кіраўнік студыі Р. Несцераў, вельмі клапоціцца, каб нават у гэтым непрыстасаваным пакоі стварыць атмасферу ўрачыстасці і святочнасці, але што ён адзін можа зрабіць...

Трэба, каб архітэктары, плануючы новы дом альбо раён, прадугледжвалі не толькі магазіны, майстарні, цырульні, але і памяшканні для заняткаў дзяцей — пакоі для малювання, спеваў, танцаў... Трэба, каб домакіраўніцтвы ставіліся да студыі і іх кіраўнікоў больш добраахвотна і ўважліва. Трэба, каб у іх кватэрах былі прадугледжаны рахункі на абсталяванне майстарань, на матэрыялы...

І ўсё ж выстаўка дзіцячага малюнка — святая. І, як кожнае святая, яна прыносіць радасць і шчасце. Пакідаючы яе, адчуваеш сябе больш шчырым, чыстым, прасветленым. І хочацца сказаць усім юным мастакам, усім іх выхаванцам:

— Вялікае дзякуй за святая!
А. БЕЛАВУСАУ.

ПА АБАВЯЗКУ І ПРАВУ

АЛЯКСАНДРУ ТВАРДОЎСКАМУ — 60 ГАДОЎ

Што прыходзіць на думку перш за ўсё, калі ты спрабуеш неяк абраць свае уражанні ад творчасці Аляксандра Твардоўскага! Тое, што гэта творчасць вельмі істотная і ў змесе і ў форме. Можна з упэўненасцю сказаць: Твардоўскі ніколі не возьмецца за пяро дзеля дробязнай, пустой нагоды. У голасе Твардоўскага, калі ён разважае пра пазізію, чуюцца нават жарсткаватыя ноты непрыязні. Талстоўска-шчадрынскія, а б сказаў, ноты. І гэта непрыязнь — як жэст адмаўлення той «матэрыяльнай» ці вытанчана-«майстарскай» пазізіі, якая лічыць, што ўвесь клёк жыцця ў ёй самой. Ох, гэтыя зачараваныя самнамбулы-шаптуны, гэтыя пакутнікі «арыгінальныхходаў», гэтыя ўмельцы прыкідвацца натхнёнымі — няма на іх судзіць бязлітаснейшага, чым Твардоўскі:

Покамеет молод, малый спрос —
Играй. Но бог избави,
Чтоб до седых дожить волос
Служа пустой забаве.

Не знойдуць, аднак, натуральніка ў Твардоўскім і бяздумнага кан'юктуршчыкі альбо тыя, хто «творыць» па схемах, высмеяных у паэме «За даллю — даль»: «Глядишь, роман, и все в порядке: показан метод новой кладки, отсталый зам, растущий пред...»

З высокай чалавечай годнасцю, вельмі цэласна і натуральна развівае Твардоўскі пакінуты вялікай рускай літаратурай ідэйна-маральны запавет служэння народнай праўдзе. Служэння, зразуметага, як пакліч душы, як патрэба і абавязак сумлення. Маральная пазізія Твардоўскага, яго непаруханая вернасць самым устойлівым і непарушным каштоўнасцям народнай праўды надзейна абаялівае на Леніна. Невыпадкова прыводзіць паэт у адным з апошніх сваіх выступленняў, у пісьме да М. В. Ісакоўскага, ленінскае выказванне пра людзей, «за якіх можна ручацца, што яны ні слова не возьмуць на веру, ні слова не скажуць супраць сумлення».

У Твардоўскага ёсць усёдаўняе сваяго святога — і ўласцівага кожнаму сапраўднаму мастаку — творчага права: «О том, что знаю лучше всех на свете, сказать хочу. И так, как я хочу». Гэтае неадменнае «як я хачу» ў вуснах Твардоўскага не апалогія прыёмаці і сваволля, а зноў жа глыбока ўсядоўленае прызнанне мастакоўскага права на самастойны пошук і адкрыццё ва ўсіх, без выключэння, галінах творчасці — у змесе і ў форме.

Мяркую, што іменна спалучэнне гэтых трох уласцівых Твардоўскаму якасцей: жывая цікавасць да самых істотных, карэнных падзей і з'яў народнага быцця, устойлівае маральнае крытэрыяў, энергія індывідуальнага пошуку, якраз і далі савецкай літаратуры такія выдатныя творы, як «Краіна Муравія», «Васіль Цёркін», «За даллю — даль».

А лірыка Аляксандра Твардоўскага! Як арганічна ўзаемадзейнічаюць у гэтай лірыцы голас паэта і голас героя «эпічнага», як шчыльна яны зліліся ў поўным хваляванні і страці маналог-прамовае! Мінучы гады і дзесяцігоддзі — з небыццём праб'ецца да новых і новых пакаленняў голас салдата, што загінуў пад Ржывам, яго апаленае агнём і порахам сэрца:

Ах, своя ли, чужая,
Пал в цветах иль в снегу...
Я вам жить завещаю, —
Что я больше могу?

Наогул можна разважаць, што ў лірыцы Твардоўскага вельмі глыбока і моцна гучыць матыў «сваіх обоюдных», непарушнай аднасці жывых і мёртвых, матыў нашага вечнага доўгу перад тымі, хто загінуў у барацьбе з фашызмам.

І ў таго ж Твардоўскага, аўтара быццам адлітай у класічнай бронзе элегіі-рэквіема на памяць паўшых герояў, мы сустракаем празрыстыя, лёгкія радкі пра пачатак вясны, калі «утренний, тоненный ледок натянуло сеткой, но каплет с каждой соломинки, с каждой ветки». І такая нечаканая ў ранішнім сваім настроі лірычная канцоўка: «А что, если снова заново, с начала самого начать нам жить с тобою!..»

Усе мы ведаем, з якой вялікай прыхільнасцю ставіцца Твардоўскі да беларускай пазізіі. Мы разумеем і прычыны гэтай прыхільнасці: арганічны дэмакратызм Купалы і Коласа, іх прастата, іх арыентаванасць на агромністы свет прадымаў і з'яў, рэальнай «практычнай» штодзённасці служылі добрай падтрымкай Твардоўскаму, асабліва на пачатку дарогі.

Многія факты, здольныя ва ўсёй паўнаце ахарактарызаваць узаемаадносіны Твардоўскага і беларускай савецкай пазізіі, чакаюць яшчэ свайго даследчыка. Так, у свой час нябожчык Андрэй Александровіч расказаў аўтару гэтых радкоў, што Янка Купала быў адным з першых чытачоў [ці, правільней, слухачоў] тады яшчэ не надрукаванай «Краіны Муравіі». Два вялікія артыкулы Твардоўскага пра Аркадзя Куляшова [пра «Сцяг брыгады» і «Новую кнігу»] набываюць дадатковы сэнс, калі разглядаць іх у святле твораў асаблівае самаго Твардоўскага. Можна, нарэшце, паразважаць і над такім пытаннем: чым прываблілі Твардоўскага-перакладчыка радкі М. Сурначова пра «віцязя» ў сталтаным жыцце, альбо далейкі ад дасканаласці, але вельмі шчырыя ў чалавечым сэнсе, непрадуманыя вершы Міколы Засіма!

Творчасць Аляксандра Твардоўскага — адна з найбольш яркіх старонак савецкай пазізіі, праўдзівы дэталіст зброжанага народам у цяжкіх і суровых выпрабаваннях, шчырае спадзеў чалавека, які заўсёды жыў на строме сучаснасці, у самым кіпенні яе перажыванняў, падзей і спраў.

Рыгор БЯРОЗКІН.

СПОЗНАЛАСЯ 60 гадоў Антону Антановічу — доктару філалагічных навук, збіральніку і даследчыку старажытных помнікаў беларускага пісьменства.

Нарадзіўся А. Антановіч у вёсцы Каалы Нясвіжскага раёна. Яшчэ юнаком трапіў у Вільню, дзе на той час дзейнічалі беларускія асветніцкія гурткі. Настойліва займаўся там самаадукацыяй, грунтоўна вывучаў гісторыю роднага краю, літаратуру і культуру свайго народа.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Антон Канстанцінавіч Антановіч скончыў Вільнюскі ўніверсітэт. Атрымаўшы вы-

НА РОДНОЙ НИВЕ

шэйшую адукацыю, пайшоў працаваць у рукапісны аддзел навуковай бібліятэкі Вільнюскага ўніверсітэта. Тут ён пачаў вывучаць дэлавае беларускае пісьменства XV — XVII стагоддзяў. У 1961 годзе А. Антановіч абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму: «Мова судовай (актавай) кнігі Ковенскага земскага суда 1566—1567 гг. Гэта першая манатграфія, прысвечаная даследаванню мовы такіх помнікаў старажытнага пісьменства.

Цягам пошукам яму ўдалося выявіць у архівах, бібліятэках і музеях, а таксама знайсці ў друкаваных асобах дэлавае чатыры рукапісны татарска-мусульманскія пісьменствы XVII—XX стагоддзяў. Так з'явілася манатграфія «Беларускія тэксты, пісанія арабскім пісьмом, і іх графіка-арфаграфічная сістэма».

Да А. Антановіча навука мела сякія-такія звязкі пра татарска-мусульманскую пісьменнасць на беларускай

мове, аднак грунтоўнага даследавання гэтых цікавых помнікаў не было: цяжка было чытаць такія рукапісы. А тэксты гэтыя — багатыя крыніца для многіх галін нашага мовазнаўства, яны даюць выключна каштоўны матэрыял для даследчыкаў. Такія помнікі ідуць ад татараў, якія перасяліліся на Беларусь і ў Літву ў XIV—XV стагоддзях. Праз пэўны час татараў-перасяленцаў забылі сваю родную мову і пачалі карыстацца беларускай. Наступна беларуская мова стала ў татараў не толькі гутарковай, ёю напісана і значная частка тэкстаў мусульманскіх абрадаў і ритуалаў, катэхізісаў, а таксама ўсходняе свецкае пісьменства — рыцарскія аповесці, прыгодніцкія апавяданні, аракулы.

У сваёй манатграфіі А. Антановіч зрабіў грунтоўную навуковую распрацоўку, даў усеабаковую характарыстыку асаблівае помнікаў татарска-мусульманскага пісьменства на беларускай мове: расказаў пра гісторыю знаходжання, вытлумачыў змест, зрабіў дэталёвы аналіз лексікі, графікі, арфаграфіі і правілаў гэтых тэкстаў. Вытлумачыў і зварз прычывае інтэнсіўнае пошукі, вылучылі і даследавалі старажытных рыцарскіх беларускага пісьменства.

Словам, і сёння любіць у дарозе, і сёння ён з нягасным натхненнем працягвае сваю ўдзячную і ласкую справу.
Міхась ТОНДЗЕЛЬ.

РАЗГЛЯДАЮ акварэлі заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Льва Маркавіча Лейтмана. Адно з іх зроблены даўно, другія літаральна днямі. Перакладваю вялікія кардонныя папкі і думаю: «Як ярка здольна перадаваць акварэль радасць мастака, прыгажосць, багацце форм і характэрны рытмаў. Які ўпэўнены і тонкі майстар Леў Маркавіч, якія паслухмяныя яму фарбы!»

Ад яго твораў, эмацыянальных па колеры і сціпрых па кампазіцыі, павявае пэзіяй чысціні і маладосці.

Пейзажы, пейзажы... Іх у Льва Маркавіча многа. Вясна, лета, восень, зіма... У бясконцых зменах прыроды адчуваецца нейкая заканамернасць, поўная своеасаблівага характэра. Мастак аднолькава свабодна ўмее пера-

У МАЙСТЭРНЯХ
Мастакоў

АКВАРЭЛЬ СПЯВАЕ

даць стан прыроды ў любую пару года і дня.

З асаблівай асалядай ён піша вясну. Ён любіць і гэтую пару, пару абнаўлення, калі сонечныя праменні расплываюць жухлы снег і ад дрэў кладацца блакітныя цені («Вясна», «Пачатак вясны»). З трапяткім хваляваннем шукае мастак і тыя шчаслівыя імгненні, калі ажывае прырода, а паветра робіцца празрыстым. Тады чалавек адчувае незвычайны ўздзім, светлую радасць («Ранні снег», «Пачатак вясны», «Мінск, плошча Леніна»).

Па-свойму бачыць Л. Лейтман і зіму. Аснежаня палі з імглістым шэрым небам, серабрысты ўбор дрэў...

Восень... То пакмурная, капрызная, воблачная («Асеннія палі», «Восень»), то адметна-экспрэсіўная, залаціста-барвовая і крышачку сумная...

Л. Лейтман многа шукае, эксперыментуе, распрацоўвае розныя акварэльныя прыёмы, старанна вывучае эфекты спалучэння розных прыёмаў. Ён любіць фарбы чыстыя, незамутненыя, гарманічныя. Рэчы старэаеца паказваць без лішніх дэталей, а агульны стан перадае з віртуозным майстэрствам.

У акварэлях «Масток», «Чэхаславацкі «Луна-парк» у Мінску», «Дворык», «Светлы дзень» ужывае новы цікавы прыём аптычнага змешвання колераў, спрабуючы больш паглыблена пранікнуць у таямніцы структуры колераў. У рабоце «Перад навальніцай», выкананай у чыста танальнай кантрастнасці, выкарыстоўвае змешаную тэхніку для пошукаў пераканаўчай прасторавай формы.

У той жа змешанай тэхніцы, выкарыстоўваючы туш, гуаш і акварэль з крухмальным клеам, знаходзіць незвычайны эфект матэрыяльнасці («Зімовы двор»), іншы раз ужывае воск, ад чаго фактура паперы набывае своеасаблівую аксамітную насычанасць («Вечар»). У Льва Маркавіча няма пейзажаў «наогул». Яны ў яго канкрэтныя.

Тое ж можна сказаць і аб нацюрморках, у якіх аўтар, іншы раз выкарыстоўваючы адзін і той жа матыв, па-рознаму асэнсоўвае новыя каларыстычныя знаходкі. Цікава, што мастак не любіць пісаць кветкі ў вазах. Яго прыцягвае жывое ў сваім першапачатковым выглядзе. Такія «Кветкі», «Бэз», «Ружы», у якіх майстар шукае прасторавыя заканамернасці, складаныя сілуэты, каларыстычныя кантрасты.

Жываліс таму і жываліс, што трымаецца на колеры, і ў работах Л. Лейтмана колер — галоўнае. Мастак імкнецца да інтэнсіўнага гучання каларыту. Ён не дабіваецца дакладнай адпаведнасці каларыстага ладу ліста рэальнай афарбоўцы рэчы, свядома павышае эмацыянальную выразнасць колераў, не губляючы пры гэтым меры рэальнасці. Напрыклад, у серыі пейзажаў аб Мінску, напісаных з «птушынага палёту», з акна майстэрні, ён як бы нанова адкрывае горад для сябе. Яму падабаецца прыгажосць сталіцы, то вогненна-шумная, святлоная, вяселістая («Начны салют»), то ціхая, неразбуджаная, падабаюцца яе магістралі, архітэктурныя ансамблі, стадыёны, праспекты, паркі, гарадскія ваколіцы.

Мастак ўмее з мноства прадметаў выбраць найбольш характэрныя і згарманізаваць іх у шарэнгу ёмікіх вобразаў. Пейзажы Лейтмана — гэта і роздум аб жыцці, аб чалавеку. А падумаць і ўспомніць Льва Маркавічу ёсць аб чым. Ну хоць бы 1916 год. Віцебск. Тады ён упершыню прыйшоў вучыцца маляваць у майстэрню Ю. Цэна. Або 1929 год, калі Л. Лейтман упершыню прыняў удзел у выстаўцы свецкага экслібрыса ў ЗША. Можна ўспомніць і фантасны будні Вялікай Айчыннай... Яшчэ ў 1939 годзе мастак звяртаецца да тэмы жыцця і побыту Чырвонай Арміі. З таго часу гэта тэма, натуральна, абноўленая, стала адной з вядучых у яго творчасці. Да гэтага часу Л. Лейтман працуе над

вялікай серыяй акварэльных партрэтаў і алоўкавых замалёвак войнаў-пагранічнікаў легендарнай заставы імя В. Усавы — «Слухаюць баладу пра Віктара Усавы», «Паміж герояў», партрэты радавога Папкова, маёра Закурдаева, радавога Курбанова і інш.

Даўно Л. Лейтман працуе і над індустрыяльнай тэмай, паказваючы герояў нашага часу — рабочых і работніц Мінскага трактарнага, аўтамабільнага, гадзіннікавага заводу, гомельскай фабрыкі імя 8 Сакавіка. У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР захоўваецца творы, прысвечаныя пасляваеннаму будаўніцтву мінскіх прамсловых гігантаў.

Не ўсё, канечне, раўнацэнна ў творчасці мастака, не ўсё пакідае пачуццё задаволенасці. Ёсць рэчы, падобныя адна на адну — некаторыя пейзажы, партрэты. Відаць, аўтар іншы раз не хоча расставіцца з бяспрэчна ўдалай знаходкай, а неаднаразова паўтораная, яна становіцца ўжо свайго роду штампам. У некаторых работах адчуваецца залішня стратэгія каларыту, адбітак незавершанасці, незакончанасці. Між іншым, у апошніх работах мастаку ўдаецца пабываць гэтага.

Сёння Л. Лейтман працуе над серыяй акварэляў, прысвечаных нашай моладзі. Гэту серыю мы ўбачым сёлета на рэспубліканскай выстаўцы «50 гадоў Ленінскага камсамолу Беларусі». А пакуль... Пакуль — работа! Пошукі, знаходкі, расчараванні і зноў пошукі...

Б. КРЭПАК.

ПОДЗВІГ. Гэта яркая ўспышка, імгненне, калі раскрываюцца самыя лепшыя рысы характэра.

Але ёсць подзвігі, якія вымяраюцца не імгненнем, а цэлым жыццём, гитодзёнай, можа і непрыкметнай знешняе мужнасцю.

...Лета сорак чацвёртага. Савецкія войскі гвалі ворага з палескай зямлі. Прыйшоў, парэшце, доўгачаканы дзень і ў Лемяшэўчы. Людзі вышпалі на вуліцу. Абдымаліся, цалаваліся. Ніякая сіла не магла ўтрымаць дома і дзяцей. Пеця Лемяшэўскі з сябрамі пабег у поле. У баразне паткнуўся на гранату, падняў яе... Выбух...

Калі Пеця апытоміў, вакол стаяла злавесная чарната. Урачы рабілі ўсё, каб выратаваць хлопчыку зрок. Але і ў медыцыны ёсць мяжа магчымасці: Пётр аслеп.

...Дзям'ян Давілавіч рэдка браў у рукі скрыпку. А калісьці не было ў вёсцы веселейшай хаты. Іграў бацька — іграў і сыны яго. Яшчэ малым Пеця вывучаў народныя песні, часам і сам смаяк браў у рукі. Ціпер было не да музыкі. Але аднойчы... Хутэй сэрцам, як розумам Дзям'ян Давілавіч зразумеў, што музыка можа стаць самым цудадзейным лярствам для сына.

Прыехаў нека бацька з рынку.

— А ну, Пеця, адгадай, што я табе прывёз?

Сын маўчаў, яго не кранала нішто. Тады бацька расцягнуў мякі новага гармоніка. Хлопчык усміхнуўся?

— Дзякуй. Толькі... як я павучуся?

— Галоўнае — не ныць.

Пеця палюбіў гармонік. Не прайшло і месяца, а ён ужо іграў дзесяткі мелодый. Гармонік змяніў баю. Пётр загаварыў пра сапраўдную вучобу. Але з чаго пачаць?

У гэты час Пётр і знаёміўся з Юрыем Якімушам з Пінска. Гэтага чалавека нішчасны выпадак таксама зрабіў інвалідам. Але і спраціўны зрок, ён набыў спецыяльнасць, сур'ёзна займаўся музыкай, атрымаў першы разрад п'я шэхматах. Ад новага знаёмага Пётр упершыню даведаўся аб існаванні спецыяльнай нотнай граматы для слыхных, аб асобай сістэме пісьма і чытання.

Хутка паштальён прынёс Лемяшэўскім насылку з Масквы. У ёй былі ноты і самавучыцель ігры на баяне. Пётр параўнаўча хутка вывучыў ноты, амаль цэлымі днямі развучваў любімыя мелодыі.

Аднойчы пад вечар заглянулі да яго аднагодкі Федзя Лемяшэўскі і Міца Лавіцкі. Хлопцы ішлі ў армію, забеглі развітацца. Пасядзелі, пагаварылі пра жыццё... Раптам Пётр спыніў іх, уздыў у рукі баян:

— Вам першым сьпіраю. Паслухайце.

Гэта быў вальс «Бярозка». Хлопцы ведалі, што Пётр іграе. Але — каб так іграць!

— Табе трэба ў музычную школу, — паралі сьбры. — Чаму б не прапрацаваць табе з самадзейным хорам?.. Сярод людзей быў бы...

Праз месяц сям'я выпраўляла Пятра ў самастойнае жыццё. Яму прапанавалі месца акампаніятара ў Лагішынскім Доме культуры. І ён ехаў туды. Бацькі спрабавалі адгаварыць, намякалі на цяжкасці. Але сын вырашыў цвёрда — працаваць.

— Зразумейце, — гаварыў ён, — калі-небудзь я павінен жа буду зрабіць першы крок у самастойнае жыццё...

Так у Лагішыне з'явіўся новы музыкант. Пётр з паспехам акампаніраваў хоры, салістам, танцорам. У рабоце, сярод людзей, з музыкай, песнямі ён адчуваў сябе паўнацэнным чалавекам. Пасля аднаго з абласных аглядаў мастацкай самадзейнасці бая-

УРОКИ МУЖНАСЦІ

ніста заўважылі, запрасілі ў абласное ўпраўленне культуры.

— Хочам паслаць вас вучыцца ў музычную школу, — сказалі яму. — Я даўно марыў...

Пінская музычная школа. Тацях вучыў, як Пётр, тут ішчэ не было. Каб без зрока вучыцца музыцы? Але прайшло два гады, і выкладчык школы Марк Давілавіч Чорны сказаў: «Тацях здольных і працавітых вучыцца, як Лемяшэўскі, у нас не было. За два гады засвоіў і здаў на выдатна праграму пяці гадоў».

Пётр адчуў, што музычная школа — толькі першая вышыня. Другая — атэстат сталасці. Бо інакш ён не наступіць у музычны тэхнікум, аб якім марыў. І ён паехаў у Гродна, у спецшколу, каб здаць экзамены за пяты клас. Зайшоў да дырэктара, пагаварыў аб падручніках, аб метадычнай дапамозе, а потым сказаў:

— Ёсць адна просьба.

— Калі ласка, слухаеце...

— Не рабіце мне ніякіх свідан. Я заўважыў, што выкладчыкі задаюць мне дзіўныя пытанні. Гэта мяне крыўдзіць. Вось за кансультацыі, за кніжкі і дапаможнікі буду век дзякаваць.

Верны друг... Добра, калі ён побач. У час вучобы ў музычнай школе першым памочнікам быў брат Міша, які спецыяльна заняўся вывучэннем нотнай граматы для слыхных, каб памагчы Пятру. Ціпер яго бліжэйшым сябрам стала жонка Соф'я Ціханаўна. Яна прачытвала яму тысячы старонак падручнікаў, мастацкіх кніг, ездзіла з ім на экзамены, памагала, чым толькі магла. Пятру даводзілася запамінаць матэрыял не толькі па гісторыі, географіі, мовах, але і па матэматыцы, фізіцы... Правільны фармулы, тэарэмы — усё ў памяці! Выкладчыкі гаварылі аб дзіўных здольнасцях вучня. А Пётр, адзіны толькі ён ведаў, якая велізарная праца схавана за скупымі радкамі, запісанымі ў атэстаце сталасці, за пісьмамі.

Была ў Пятра Лемяшэўскага і трэцяя вышыня: завочнае аддзяленне Брэсцкага музычнага вучылішча.

На дзяржаўным экзамене Лемяшэўскі іграў санату Барцініскага, прэлюдыю Лядава і варыяцыі на тэмы рускай народнай песні «Карабейнікі». Калі экзамены закончыліся, да Пятра Дзям'янавіча падняў прафесар кансерваторыі — старшыня камісіі:

— Мы аднадунна вырашылі аданіць вашу ігру на «выдатні». Віншую. Вы шчаслівы чалавек. І я вам проста зайдзюшчу... Ёсць нямала вядучых, фізічна здаровых людзей... З розумам, з талентам, але не цэняць яны гэтага, трацяць жыццё марна. Дзякуй вам — за вернасць музею дзякую. Вам і жонцы вашай Соф'і Ціханаўне, вашай надзейнай апоры.

...Па вуліцы, намацаваючы дарогу палачкай, ідзе мужчына. Сёння ён дае ўрок музыкі студэнтам педвучылішча, заўтра — першакласнікам музычнай школы. Лемяшэўскі шчодро вяртае атрыманія веды сваім вучням.

І яшчэ, сам таго не падазраючы, — дае ўрок мужнасці...

С. ШАПІРА.

ЭКСПАНУЕЦА У «ЛІМЕ»

ДЗЕВЯЦЬ работ Уладзіміра Матросавы... Дзевяць сям'янак у таямніцы жыццёвага характэра і жыццёвай складанасці... Дзевяць спроб пранікнуць у глыбіню характэра чалавечага...

Гэта толькі невялікая частка створанага мастаком твораў, які — на пачатку творчасці. Пачынаў партрэтаў, нацюрморт і тры кампазіцыі. А дома ў мастака — дзевяць і дзевяць палатнаў, сотні малюнкаў. Вядуча настольныя пошукі свайго голасу, свайго творчага почырку, свайго тэмы.

Але пават па тым, што ўвайшло ў гэтую сінгулярную экспазіцыю, відаць, што мастак не абмяжоўваецца простым адлюстраваннем убачанага ў жыцці, а палымбляецца ў аналіз з'яў, якіх фехалівалі яго.

Калі мастак іша партрэт, ён імкнецца перадаць эсэнтэцыю іскравага стану чалавека. Калі стварае кампазіцыю — імкнецца да напружаннага сутыкнення супярэчлівых з'яў. Карацей кажучы,

ЗАГАДКА ГЛЫБІНІ

перад кожным, хто пачынае шлях у мастацтва, стаіць загадка глыбіні, разгадаць якую не так проста.

Прыкладзіце тут гаворка, якую вядлі калі твораў маладога мастака не так даўно Мікасе Савіцкі і Уладзімір Стальманонак. Слушна гаварылася тады, наколькі важна Уладзіміру Матросаву развіваць культуру творчага мыслення, навучна даводзіць пачатную работу да канца.

Так, сапраўды, творчый воля — толькі перад ёю адстапуе перашкоды, толькі яна фарміруе мастака.

Уладзіміру Матросаву творчый воля не займае. Ён працуе многа, мэтанакіравана: Многае ўжо дасягнута, але і наперадзе — акіяны працы, каб тое, што ўжо здабыта, замацаваць, якасна ўзбагаціць.

Ён добра малюе, гэты мастак. Ужо ў малюнку схопіла характар, самае ад-

метнае ў малюлі. У яго ніякае вока, цвёрдая рука. Змест яго работ хвалюе. А вось жыццё... Тут, мяне здаецца, на трэба яшчэ не адно намаганне, каб дабіцца дасканалыга владання каларытам, каб зніклі не фарбы, а тоны, каб выключыць з палітры злоўжыванне некаторымі фарбамі...

Пакуль што — і перакананы — найбольшы ўдзель у мастаку ў жанры партрэта, асабліва — партрэтаў малюнкаў. Над кампазіцыяй трэба працаваць і працаваць, навучніца пра складанне гаварыць проста, дабівацца такога якасцізму, які ёсць, напрыклад, у партрэце маладога чалавека за шкматамі, напісанага за адзін сеіс у часе семінара творчай моладзі ў Наваполацку.

Ціпер Уладзімір Матросав — у творчай пэрыядзе. Можна смела спадзявацца, што нас чакаюць сустрэчы з яго новымі творами — і змястоўнымі, і дасканалымі.

Ул. БОЙКА.

РЭДКАЯ КНІГА КАПІЕВІЧА

У СХОВІШЧЫ старадрукарскіх кніг Гданьскага аддзялення бібліятэкі Польскай акадэміі нядаўна знойдзена надзвычай рэдкая кніга, якой няма нават у найбольш вялікіх бібліятэках свету — першая руская граматыка, складзеная па даручэнні цара Пятра Першага выдатным вучоным-беларусам Ільёй Фёдаравічам Капіевічам.

Кніга Капіевіча настолькі рэдкая, што нават манументальная польская бібліяграфія К. Эстрэйхера прыводзіць яе загаловак па чутках, з памылкамі. Кніга выйшла ў Гданьскай друкарні Гольца, дзе спецыяльна для выдання рускіх кніг былі набыты «словена-рускія» шрыфты.

Ілья Фёдаравіч Капіевіч па асабістым указанні Пятра I распрацаваў першапачатковыя абрысы «рускаго» друкарскага шрыфту. Пры гэтым ён кіраваўся накідамі самога цара. Ёсць сведчанне Фёдара Палікарпава, дырэктара Маскоўскай друкарні, аб тым, што цар «своім неусыпным тшчэннем изволил избобрести абечедал русский». Шрыфт гэты потым лёг у аснову беларускага шрыфта XIX стагоддзя. Капіевіч не толькі распрацаваў графічны малюнак шрыфту, але наглядзеў за яго адліўкай, за друкаваннем гэтым шрыфтам першых рускіх кніжак, якія выдаваліся па загадзе Пятра Першага ў Амстэрдаме.

У Галандыі XVII стагоддзя было шмат выдавецтваў, там працавалі буйнейшыя друкарні Еўропы. Расія давала кнігавыдаўцам вялікі рынак, таму ў Маскве, на Белай Русі і на Украіне адчувалася велізарная патрэба ў «грамадзянскай» кнізе, асабліва навуковага зместу.

Рускім кнігадрукаваннем у Амстэрдаме цікавіўся, у першую чаргу, Ілья Фё-

даравіч Капіевіч, беларус па паходжанні, вучоны, гуманіст, які цудоўна валодаў друкарскай тэхнікай таго часу.

Ураджэнец мінскай зямлі, ён ведаў беларускую, рускую, польскую і лацінскую мовы, а пазней — галандскую і французскую. Гэта быў чалавек шырока адукаваны. Яго ведаў мелі энцыклапедычны характар. Вучыўся ў Магілёве, прадоўжыў сваю адукацыю ў Галандыі, дзе быў выбраны галавою амстэрдамскай абшчыны.

Цар Пётр у час наведання Амстэрдама пазнаёміўся з Капіевічам, які зрабіў на яго вялікае ўражанне. Царскім указам 1699 года Капіевічу было дадзена званне «кніжных спраў майстра» і «патэнт» для выдання «шматлікіх кніжак» на рускай мове.

Капіевіч звязваў блізкія адносіны з амстэрдамскім друкараром Тэсінгам. У яго друкарні Капіевіч выдаў шэраг рускіх кніг — больш дваццаці назваў. Аўтарам і складальнікам быў ён сам. Ён склаў і перакладаў слоўнікі, падручнікі, атласы па геаграфіі, дапаможнікі па мараплаванні, падручнікі навігацыйнай справы, яго пляр належыць першая руская «Гісторыя» аб падзеях часоў Рымскай імперыі. Займаўся ён і пазыяй — упершыню пераклаў на рускую мову «Прытчы Эзопа».

Ілья Фёдаравіч Капіевіч быў не толькі вучоным, але і выдатным педагогам. Гэта ён вучыў рускую моладзь, прысланую ў Галандыю па асабістым указанні Пятра Першага.

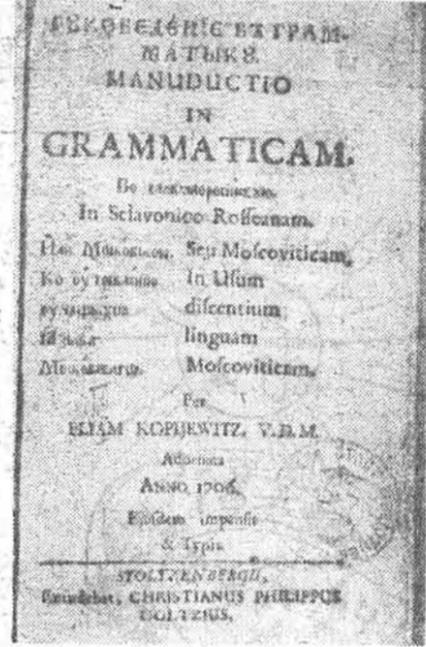
У 1700 годзе Капіевіч адкрывае ў Амстэрдаме сваю «рускую» друкарню і ра-

зыходзіцца з друкараром Тэсінгам. У гэтай друкарні надрукаваны шэраг дапаможнікаў і падручнікаў, што мелі практычнае значэнне. Амстэрдамскія выданні друкаваны першым узорам «гражданкі». Гэта ў асноўным яшчэ кірыліца, але без скарачэнняў, з умяшчэннем некаторых знакаў лацінскага абрысу. Друкарня Капіевіча, аднак, паступова пераходзіць да ўдасканаленай, паводле ўказання цара, «гражданкі».

Каля 1705 года Капіевіч пераязджае ў Гданьск, каб арганізаваць тут рускую кнігавыдавецкую справу — бліжэй да рускай граніцы. Сенат, аднак, не дазволіў адкрыць друкарню ў Гданьску. Тады Капіевіч пры дапамозе друкара Хрысціяна Гольца, уладальніка друкарні ў Стахцінбергу, што каля Гданьска, пачынае там друкаваць рускія кніжкі. З гэтай мэтай друкарня Гольца атрымлівае з Амстэрдама рускі шрыфт. У Стахцінбергу з пад друкарскага варштата выходзіць лацінска-руская граматыка «Руководение в грамматыку славянороссийскую или московскую». (На нашым здымку экзэмпляр гэтай граматыкі, знойдзены нядаўна ў Гданьску).

Кнігі Капіевіча карысталіся ў Расіі вялікай папулярнасцю. У 1712 і 1717 гадах у Расіі былі перавыдадзены «Прытчы Эзопа», перакладзеныя на рускую мову Капіевічам. У 1718 годзе перавыдадзены складзены ім жа «Руска-галандскі слоўнік», у 1719 годзе — кніга «Ствалы і эмблематы».

Руская мова Капіевіча змяшчае ў сабе шмат беларускіх слоў, якія яшчэ раз сведчаць аб яго беларускім паходжанні.

У Гданьску Капіевіч прабыў тры гады, а потым выехаў у Маскву, дзе, аднак, доўга не прабыў. Пасля няўдалай спробы адкрыць там сваю друкарню, расчараваны Капіевіч вярнуўся ў Галандыю і памёр у 1711 годзе, у вялікай нястачы.

Трэба дадаць да сказанага, што ў 1970 годзе спайняецца 270 гадоў з пачатку кнігавыдавецкай дзейнасці Ільі Фёдаравіча Капіевіча — выдатнага вучонага-гуманіста, друкара, асветніка, выдаўца і педагога.

Панцеляймон ЮР'ЕУ.

Юзаф АПАЛЬСКІ

Эдзіт Піяф — ЗАБЫТАЯ ЛЕГЕНДА?

Вось ужо сем гадоў, як мы перасталі чакаць яе новых праграм, новых пласцінак. Час ад часу з'яўляецца чарговая пераймальніца, якая праз месяц-другі робіцца гаспадыняй зоркай або нават бліжэйшым роўным святлом, але ж наколькі слабейшым, чым святло яе — самай вялікай зоркі. Зоркі кіно, тэлебачання і асабліва эстрады здабываюць у наш час шалёную папулярнасць і праз некаторы час адыходзяць у забыццё. У гісторыі песні побач з імем вялікай Эдзіт можна паставіць толькі адно імя — Івет Жыльбер. Не буду параўноўваць — нічога гэта не дасць, але толькі музыка Тулуз-Латрэка і Піяф пакінула пасля сябе нешта большае, чым памяць пра вялікі талент — яна пакінула легенду! Як жа нарадзілася гэта легенда, як жанчына, так мала эфектная знешне, нічым не падобная на «зорку», здолела стварыць вакол сябе міф і абудзіць усеагульнае захапленне? І тут пачуюцца галасы — «Але ж талент...»

ды стаяла нерухома перад мікрафонам, рукі свабодна апущаны або моцна прыціснуты да бёдраў, і толькі ў час вялікага драматычнага напружання Эдзіт паднімала Іх угору, нібы ёй не хапала дыхання, нібы хацела дашмагчы сваіму беднаму горлу і выкрычаць распач, боль або каханне, заключаныя ў трагедыях, пра якія спявала.

Была, аднак, песня, якую Піяф спявала інакш. Гісторыя пра маладых, якіх звёў і разлучыў натоўп, — выконвалася зусім інакш. У рэфрэне, які меў рытм вальса, Эдзіт як бы тармазіла аркестр, яўна спазіняючыся ў рытме. Гэта стварала нечуванна эфект бурлівага тлуму. У канцы песні, калі аркестр усё хутчэй і грамчэй іграў рэфрэн, Піяф падымала рукі і сыходзіла са сцэны. Хто бачыў гэту інтэрпратацыю, ніколі яе не забудзе.

Няма ніякага сумнення, што ў спявачкі быў вялікі акцёрскі талент.

Рэпертуар Піяф быў вяртаў даволі банальны; могуць карыстанца лепшымі паэтычнымі сцімамі, яна цягнулася да меладраматычных тэкстаў, часам вельмі блізкіх да яўнай халтуры. Аднак, калі яна пачынала разказваць гэтыя часты зусім плоскія гісторыі, адбылася нешта дзіўнае — яны вырасталі да памеру трагедыі, уражвалі людзей незвычайнай глыбінёй пачуццяў. Адначасова ў Піяф было нечуванна тонкае адчуванне вялікага мастацтва. Дастаткова сказаць, што гэтай даччы парызкіх вуліц, не вельмі пачытанай і выхаванай, як

крыта сказала, колькі людзей яна сама паспела зрабіць цяперашнімі. Яна растаптала вялікае каханне Такіса Менеласа, яе шлюб з Ж. Пілам распаўся па яе віне; а колькі павінен быў выпактаваць праз яе Поль Мёрс? Прыклады можна падоўжыць. Яна не была анёлам — яе чарговія любоўныя авантуры прывялі да таго, што яна здабыла сабе славу лёгка даступнай жанчыны.

Піша пра гэта, зрэшты, вельмі пачыра: «Як далёка я зайшла, зразумела ў дзень, калі ў свой нумар у атэлі «Вальдорф-Асторыя» ў Нью-Йорку запрасіла на абед сяброў і кінаакцёра Джона Глендэла. Пасля абеду я правяла гасцей да дзвярэй. Калі вярнулася ў салон, Джона там не было. Шукала я яго ўсюды і нарэшце знайшла ў сваім ложку, зусім голага. З поўнай упушчэнасцю ў сабе ён ляжаў і курыў». І яшчэ адна пытанне: «Калі я памру, ніхто не будзе ведаць, якой я была на самай справе, — так многа пра мяне расказана... Таму я рашыла пазбавіцца ад ложка прадкідваючы гэтыя ўспаміны, — нават калі гэта выкліча скандал або памілаванне. Гінуць мяне мае найінтымнейшыя сакрэты, якія скажона перадаюцца публічна. Я вяла страшнае жыццё, гэта праўда. І ў той жа час — жыццё цудоўнае. Любіла яго, любіла людзей: мужчын, сваіх каханкаў, сваіх сяброў, але таксама і незнаёмых, маю публіку, тых, для каго спявала да мяжы фізічнай зямлі, для каго хацела б памерці на сцэне пад канец апошняй песні».

сама робіцца нябачнай. Застаюцца толькі яе вочы, яе бледныя рукі, васьковы лоб і гэты голас, які мацнее, узносіцца, спаўнае займае яе месца і растуць, як яе цень на сцэне, горда застаюна яе дробную і нясмелую постаць. З гэтай хвіліны гевій мадам Эдзіт Піяф робіцца бачнай, і кожны яго можа ўгледзець. Яна сама сябе перарастае, перарастае свае песні. Перарастае музыку і словы: Яна нас перарастае. Душа вуліцы пранікае ва ўсе пакоі горада. Гэта ўжо не мадам Эдзіт Піяф спявае: гэта дождж, які падае, вецер, які свішча, гэта месца, які раскідае свой вэлюм».

Калі б сабраць усе пагудкі пра Піяф — з іх быў бы вялізны том. Абяжуюся толькі трыма выказваннямі — спевака, паэта і публіцыста — людзей розных прафесій, аб'яднала якіх, аднак, агульнае захапленне вялікай спявачкай.

І нарэшце Аўгуст Градзіцкі: «Эдзіт Піяф — адна. Яна клас для самой сябе. Толькі за гэтым класам ці нават ніжэй яго можна стаяць у іерархіі вартасці іншых спявачак, параўноўваць Іх паміж сабой, ацэньваць... Але ў будучым, у гісторыі — ужыву гэта ўрачыстае слова — толькі адна Піяф застаецца ў гэтай галіне самай вялікай выказальніцай: эйохі як артыстка, якую будуць успамінаць з подзівам, непаўторна, непераўздымаема».

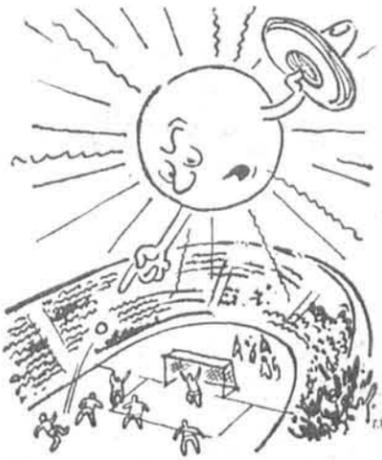
Ці можна што-небудзь дадаць да гэтых слоў? Парыж захапляўся многімі «зоркамі» — шалеў ад Івет Жыльбер і цудоўнай Містэнгет, цаніў Івону Жюры і Рашэль, спываліся цэлыя тлумы, каб убачыць «большы парызкую, чым сам Парыж» Жазэфіну Бекер, — а Эдзіт Піяф любілі! Была гэта простая і шалёная любоў і — бясконца адданая. Бо толькі яе хібы і скандалы былі апрабраваны, бо толькі да яе прыйшоў развітацця стотысячны натоўп, які напярэдадні пахавання праняў праз яе пакой, бо толькі слухачы яе песні, плакалі прадоўжычы пласцінак, калі яна хварэла, бо толькі ёй асіціравала група людзей, якія прысвятлілі ёй усё (напрыклад, Маргарыт Манэ — вучанца Маргарыты Лонг і Альфрэда Карто, адна з самых вялікіх дам Парыжа, якая кінула сваю кар'еру, каб аманіпываць і пісаць песні Піяф). Легенда «парызкага верабейкі» жыве — як у песнях, словы якой напісала сама Эдзіт на музыку Жыльбера Бекера. Легенда жыве — і хай жыве як найдоўжэй.

Што ж гэта быў за талент, якая гэта была артыстычная з'ява? Піяф? Ці рашаў тут што голас? Несумнення: быў гэта незвычайны і захапляючы голас і ў той жа час далёкі ад бэльганга. Ахрышлы, знішчаны і, нягледзячы на гэта, — з нечуванай сілай вылучэння. Некалькі сталых эфектаў, якімі карыталася спявачка — гэта: спецыяльны, выразны спосаб вымаўлення звычайна «р», некалькі эфэктных прыёмаў, характэрныя расцягванні, чоткая дыктыя і, нарэшце, славыты ўнутраны смех. Да гэтых рысаў далучалася і максімальна аскетычная эстрадная інтэрпратацыя. Эдзіт амаль заўсё-

Можна прывесці сотні інтэр'ю, зарэгістраваных гутарак, тэлевізійных рэпартажаў, але асновай для разважання будзе кніга ўспамінаў, напісаная самой Піяф — «Маё жыццё». Гэта не дробізь у найнай мазацы, бо шчырасць і адвага, з якімі Эдзіт гаворыць пра сябе — не апошняя проба. Усе ведалі пра бясконцае няўдалыя рэпрэзы і любоўныя няўдачы спявачкі. Але толькі яна ад-

ФУТБОЛ, ФУТБОЛ...

А зверху — лепш відно...

Гол не залічылі.

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

Нупрэў ТАЧЫЛА

КАЛАМБУРЫ

ХІТРЫ

Хоць не спяць і не касы,
На касавіцы — без касы.

ДАРМАЕД

Блукае дзень і ноч па садзе —
Удзячны гэтакі пасадзе.

ПЕРАСЦЯРОГА

Сказала палазам: — Ша-ша! —
Вясной адліжнаю шаша.

ДЫЯЛОГ

— Дзе перавозчык! Дзе паром!
— На бераг той паплыў па ром.

Віктар БАРОДЗІЧ

ВЫПАДКІ

Кнігалюбы бываюць розныя: аднаму кнігі ўпрыгожваюць душу, а другому кватэру.

З пасекі на склад наступаў мёд з усіх кветак, а накладныя на яго былі ліпавыя.

Аўтар (да рэдактара).
— Вось вам, калі ласка, сшытак белых вершаў.

Рэдактар (прачытаўшы ўважліва):

— На жаль, яны не белыя.
— А якія?
— Шэрыя.

МІЖ ІНШЫМ

Сямёра чакалі аднаго — палучкі.
Ці толькі да Кіева давядзе язык?
Працаваў па сумяшчальніцтву —
капаў другім ямы.

Я. ГОЛЬБА.

Дуб абураўся:
— І чаму гэта людзі ўсякага дурня маім імем называюць?

Мухамор — лісічы:
— Апрачалася б ты, як я, і цябе ніхто б не крануў.

Не гавары «гоп», пакуль не пераскочыш, а калі пераскочыш — навошта гаварыць «гоп»!

Дыму без агню не бывае. Але ж і агню без дыму таксама.

У адрозненне ад барады розум не адростае, а завазраецца.

Іван СУЧКОУ.

У пошуках залатой сярэдзіны мож-

Рыгор БОХАН

БАЙКІ-КАРАЦЕЛЬКІ

МАРЖЫХА І БУКЕТ

Успомніў Морж, што ў Маржыхі дзень нараджэння. З самага ранку пачаў рыхтаваць падарунак — букет водарасцей. Выбраў найбольш буйныя і прыгожыя, каб і на вока, і на смак былі прыемныя. Морж так стараўся, што аб прыбрэжную гальку аблупіў ласты. Калі ж паднёс падарунак, Маржыха пагардліва сказала:
— Табе што, лянота было нырнуць глыбей? Дастаць марской капусты!

Веслаў БУДЗІНСКІ

ВЫДУМКІ

Міцкевіч спаткаўся з Пушкіным, але толькі праз многа гадоў выявілася, што гэта было спатканне на вышэйшым узроўні.

Адмовіўся ад свайго рэха, заявіўшы, што яго дзейнічае самавольна.

ПЕВЕНЬ НА ПЕРАВЫХАВАННІ

Чыталі аднойчы мараль Пеўню-задзіры, каб паводзіў сябе спакойней, не гарлапаніў, суседа за грудкі не браў.

— Інакш прыемем жорсткія меры, — прыгразіў Гусак.

Певень пакрыўджана кукарэкнуў:
— Мяне выхоўваеце? А што вытваряе Барбос?

Індык аж папархнуўся:
— Ну і прыдумаў! Барбос жа і штаны можа садраць!

Скардзіцца, што прачытанае паміж радкамі адарвана ад жыцця.

Не апраўдвайся спасылкай на загад, які сам выдаў!

Паведамленне: «Выйшаў з друкарні том мемуараў з прыкметамі страты памяці...»

Пераклаў з польскай А. Мажэйка.

на апынцуца між молатам і кавадлам.

Жыццё яго было на валаску ад бяссмерця.

Нітка Арыядны была завязана гордзівым вузлом.

Калісьці раку пусцілі на самацёк. Цяпер у яе — сваё рэчышча.

Пастаянна абыходзячы вострыя вуглы, можна аказацца ў тупіку.

М. ШУР.

Лядзяраў, — Ты не маеш права насіць апратку інтэлектуаліста.

Мал. С. Кабылінскага. («Палітыка», Польшча).

СА СТАРОНАК БЕЛАСТОЦКАЙ «НІВЫ»

У СУДЗЕ

— Абвінавачаны, ці хочаце вы прывесці якія-небудзь змякчальныя ашуканні абставіны?
— Так! Я ўжо быў асуджаны дзесць разоў, і гэта, як бачыце, не дало ніякіх вынікаў.

ПРЫПОМНІЦЕ

Афіцэр лае салдата:
— Радавы Сміт, вы вярнуліся ўчора ў казарму п'яны, як сьвінні, і яшчэ іхалі перад сабою ўкрадзёную тачку.
— Так, так, сэр.
— Марш пад арышт!
— Так, так, сэр. Але, мабыць, вы прыпамінаеце, што ў той тачцы былі вы?

З УСПАМІНАЎ

«Калі я нарадзіўся, дзек быў так уражаны гэтым, што амаль два гады не мог сказаць ні слова».

ЗЛЯКАУСЯ

Раніцай у рэстаран прыходзіць з чорнага ходу ўсхладняны мужчына.
— Выбачыце, вы не скажаце, быў я тут учора вечарам?
— Так, былі.
— І я праніў у вас дзве тысячы злотых?
— Так.
— Слава богу! А я ўжо злякаўся, што атубіў іх.

ВЕДАЕ ДАРОГУ

Настаўніца пытае ў вучня, які правілаваўся:
— Ты чаму прыйшоў у школу адзін? Я ж казала табе без бацькоў не прыходзіць.
— Я не маленькі, — адказаў вучань, — і без бацькоў дарогу ведаю.

МАЎКЛІВАЯ ЖОНКА

Размаўляюць два сябры-сабуртальнікі.
— Мінулы раз, у дзень палучкі, я дзвесце злотых прапіў, і, уяві сабе, жонка мне ні слова не сказала.
— Не можа быць!
— Праўда, вось ужо другі тыдзень с'мною не размаўляе.

ДОБРЫ СЫН

Сын доўга назіраў, як яго сямідзесяцігадовы бацька калюў дроны, і сказаў:
— Як жа мне вас шкада, тата. Вы так змучыліся, што з вас пот градамі лецца. Я б на вашым месцы ўзяў ручнік і выцерся.

МІЛАЯ

Старая пані гаворыць маладому піяністу:
— Я дала б мільён, каб вас пачуць.
— О, вы вельмі мілая! — гаворыць задаловены піяніст.
— Бачыце, — працягнула пані, — ужо п'яццадзят год, як я абсалютна глухая!

Лявон Кудэла
БАГАТАЯ ФАНТАЗІЯ
ГУМАРЭСКА

на — Валянціна — сядзела моўчкі, нервова пахрустваючы пальцамі.

— Ну, а ты, Валя? — звярнулася да яе адна з жанчын. — Што ж ты маўчыш?

— Эх, было ні было! — адказала Валя і пачала раскадваць такую гісторыю, што ўсе сяброўкі адчулі: іх грахі — дзіцячая гульня ў параўнанні з тым, у чым прызнавалася Валя.

Змоўклі ўсе, прыціклі, слухаюць, толькі вочы блішчаць жаночай зайздрасцю і страхам.

— Вось табе і Валя! Вось табе і ціхоня.
— У ціхім балоне чэрці водзяцца, — матнула галавой Валя і пачала раскадваць новы выпадак.

— Ну, Валька, пра гэта ты лепш бы не ўспамінала, — сказала Соня, гаспадыня кватэры. — Не дай бог

да твайго мужа дойдзе!

— А хай сабе! — бестурботна адказала Валя. — Косця думае, што я нізавошта не здатная на такое. Калі б вы ведалі, які ён самаўпэўнены.

А калі сяброўкі пачалі разыходзіцца, успомніўшы пра свае хатнія клопаты, Валя апусціла на стол галаву і заплакала.

— Што з табой? — спытала заклапочана Соня.

— Усё гэта я набрала, Сонечка. Злосць і зайздрасць узяла мяне. Ты ж ведаеш: жыву я шэра і нецікава. Праца, дзеці, самаўпэўнены муж — вось і ўсё. І ўспомніць няма чаго...

Соня паклала руку на плячо сяброўкі і спагадліва сказала:

— Валечка, то ж выдумлялі ўсе! Затое ў цябе больш багатая фантазія...

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і прывалення Саюза пісателёў ВССР, Мінск.
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»
Выходзіць па пятніцах.
Друкарня выданняў ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніца галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэнчага мастацтва архітэктары і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рупакісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЉОБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. Н. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.